

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Aansprakelijkheidsbeperking der eigenaars en exploitanten van konventionele en kernenergetische schepen (slot)

Rede uitgesproken door de Heer Eugène BONTE, Advocaat-generaal
bij het Hof van Beroep te Gent, op de plechtige openingszitting van het Hof
op 2 September 1963

47. Het komt bij bijzonder betreurenswaardig voor dat de Conferenties van Brussel steeds het probleem van de dekking van de aansprakelijkheid volledig buiten bespreking hebben gelaten. Noch de Overeenkomst van 1924, noch die van 1957 waarborgen de betaling der voorziene vergoedingen aan de schuldeisers.

Nochtans, het volstaat niet hun een minimumpand te beloven dat onafhankelijk is van het lot van de zee-expeditie; het bestaan zelf van dergelijk pand dient te worden gewaarborgd. Een beperking van de aansprakelijkheid heeft inderdaad slechts werkelijk betekenis in zover de eigenaar-schuldenaar betaalkrachtig en bij machte is het fonds der beperking, ter verdeling onder de belanghebbende schuldeisers, samen te stellen. In geval van kennelijk onvermogen, zal hij zijn toevlucht niet nemen tot deze uitzonderingswijze om zijn schulden te kwijten en in staat van faillissement verkeren. Gewis bestaan er op het huidige ogenblik nog reders die onvoldoende of zelfs helemaal niet verzekerd zijn, terwijl in Engeland «single ship companies» («éénscheepsmaatschappijen») (89) opgericht worden, d.w.z., maatschappijen waarvan het actief slechts bestaat uit één schip en welke, bij verlies van het vaartuig, onvermijdelijk failliet worden verklaard.

Zelfs indien de eigenaar zijn schip en zijn burgerlijke aansprakelijkheid heeft verzekerd, zullen de eisers van scheepsbedrijfschulden de samenloop van al de andere schuldeisers van de reder moeten dulden. Een zekerheid te hunnen voordele kan dus slechts gewaarborgd worden door een *verplichte* verzekering die een *rechtstreekse* rechtsoverdracht voorziet tegen de verzekeraar ten einde hen bij voorrecht de vergoeding voor te behouden. Dergelijke rechtsoverdracht alleen kan op volkomen wijze de uitbetaling waarborgen van de forfaitaire vergoeding welke aan de schuldeisers toekomt.

De rechten van de schuldeisers zullen dikwijls denk-

beeldig zijn, zolang zij, bij ontstentenis van verplichte verzekering, aan het gevaar van onvermogen van hun schuldenaar blootgesteld blijven. Waarin bestaat dan de doeltreffendheid van een zelfs beperkte aansprakelijkheid? Welnu, beslist maakt deze beperking de verzekering van de aansprakelijkheid in hoofde van de reder mogelijk, vermits zij hem in staat stelt het te dekken risico te berekenen. Aldus is het veeleer de *aansprakelijkheidsbeperking* zelf dan haar bedrag die belangrijk is. Alhoewel het bedrag van de verzekeringspremies afhankelijk zal zijn van de omvang van de aansprakelijkheid, zullen de verzekeraars door onderlinge en weder-verzekering de risico's derwijze kunnen verdelen dat de last voor de reder draaglijk zal zijn.

Dergelijke *verplichte* verzekering werd door de overeenkomst van Rome in 1933 in het luchtvaartrecht verwezenlijkt. Men zou ze dus eveneens met betrekking tot de aansprakelijkheid van de reder kunnen inrichten naar het voorbeeld van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid van bestuurders van motorvoertuigen.

De uitvaartvergunning zou slechts afgeleverd worden indien de scheepseigenaar het bewijs voorlegt dat hij voor de schade door zijn schip veroorzaakt aan personen en goederen werkelijk verzekerd is tot het beloop van zijn wettelijke aansprakelijkheidsbeperking bij een, voor dit soort verzekeringen, erkende maatschappij, of, dat hij bij een openbare kas of een erkende bank, reële zekerheden in bewaring heeft gegeven die gemakkelijk kunnen te gelde gemaakt worden, of nog, dat hij een solidaire borgstelling van een bank of van een erkend verzekeringsorganisme heeft bekomen. Deze verzekering zou in al de verdragstaten moeten aanvaard worden (90).

48. Reeds onder het stelsel van het abandon in natura, hadden de Congressen van Antwerpen in 1885

en van Genua in 1892 zich, om redenen ingegeven door de billijkheid, uitgesproken voor de toekenning van de verzekeringsvergoeding aan de schuldeisers als vervangwaarde voor een verloren of beschadigd schip.

Hetzelfde voorstel bleef onder het stelsel van de keuze behouden. Het werd echter niet aangenomen omdat deze oplossing er de reder, aan wie men een persoonlijke aansprakelijkheid oplegde, onafhankelijk van het scheepslot, zou toe verplicht hebben een dubbele verzekering te sluiten, namelijk een *cascoverzekering* voor de werkelijke waarde van zijn schip en een verzekering ter zake van burgerlijke aansprakelijkheid tegen het verhaal van derden-schuldeisers. Deze overweging behoudt, onder het nieuw stelsel van het algeheel forfait, haar waarde met dit verschil nochtans dat de verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid niet meer de werkelijke waarde van het schip moet dekken, maar slechts de forfaitaire schatting die over het algemeen lager ligt en dus minder bezwarend.

In dit verband dient de aandacht gevestigd te worden op het verschil dat in Belgisch en in Frans recht bestaat over de omvang van de *cascoverzekering*.

In beginsel strekt de waarborg van deze verzekering zich in Belgisch recht uit tot het verhaal van derden voor schade veroorzaakt door het verzekerde voorwerp. Wordt enkel uitgesloten de schade ondergaan ten gevolge van een delictuele fout gepleegd door de kapitein of door de bemanning.

In Frans recht daarentegen is, volgens de meerderheid der auteurs, enkel het verhaal van de derden gedekt door de *cascoverzekering* indien de polis zulks uitdrukkelijk voorziet, zoals b.v. de «sister ship clause» betreffende de aanvaring van twee schepen toebehorend aan een zelfde eigenaar. Hetzelfde in Groot-Brittannië waar de Lloyds en andere Engelse verzekeringsmaatschappijen die zich met *cascoverzekering* bezighouden slechts sommige aansprakelijkheidsgronden gedeeltelijk dekken (91).

Hoe dan ook, dient er te worden op gewezen dat waar de *casco*- en ladersverzekering samengaat met de verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid, zoals in de Skandinavische landen, deze verzekeringen elkaar compenseren, waardoor elk belangengeschil tussen de verzekeraars dezer verschillende takken opgeheven wordt.

Overigens, indien de inlader aldus tegen het onvermogen van de reder gevrijwaard was door de verplichte verzekering der forfaitaire aansprakelijkheid van deze laatste, zou hij geen verzekeringspolis dienen te onderschrijven voor de algehele waarde zijner goederen. Aldus zou het risico van verlies der lading niet moeten gedekt worden door een dubbele verzekering waarvan de onkosten de vrachtprijs verhogen.

Men moet nochtans opmerken dat de inlader het voorkeurrecht niet zal kunnen genieten dat art. 22, al. 3, van de wet van 11 juni 1874 aan de gedeeltelijk schadeloosgestelde verzekerde toekent, overeenkomstig art. 1252 B.W.

Inderdaad, art. 1252 B.W. regelt enkel het mogelijk geval waarin de gesubrogeerde slechts een gedeelte betaald heeft van het bedrag door de schuldenaar verschuldigd aan de subrogant, terwijl de schuld van de reder, in geval van aansprakelijkheidsbeperking, de forfaitaire schadevergoeding niet overschrijdt.

Zo, bij ontstentenis van verplichte verzekering, de scheepseigenaar onvermogen is, komt de aansprakelijkheidsbeperking niet ter zake en kan de inlader, voor de geheelheid van zijn schuldvordering, zijn

voorkeurrecht genieten op de gesubrogeerde verzekeraar (92).

Wat nu de verzekeraar zelf betreft, die de schade geheel zou vergoed hebben en in wiens voordeel art. 22, al. 3 van de wet van 11 juni 1874, voor al de rechten van de inlader de wettelijke indeplaatsstelling heeft ingesteld, zal deze ingevolge de beperking van de aansprakelijkheid van de eigenaar slechts een gedeelte van zijn schuldvordering kunnen terugwinnen.

49. De stellers van de Overeenkomst van 1957 hebben ingezien dat de eenmaking, om werkelijkheid te worden, in plaats van louter theoretisch te zijn, zoals zij onder de Overeenkomst van 1924 tot nog toe was, zij door de grote zeemogendheden moest aanvaard worden, d.w.z. door de meerderheid van de wereld-tonnenmaat. Daarom werd in artikel 11 van de Overeenkomst bedongen dat deze slechts zes maand na de datum der neerlegging van ten minste tien bekrachtigingsoorkonden, waarvan vijf uitgaande van Staten die elk een globale bruto-tonnenmaat van een miljoen of meer bezitten, zal in werking treden.

Zo is het dat ze tot nog toe nergens rechtskracht heeft. Bovendien hebben zij bij art. 15 de mogelijkheid voorzien, voor iedere Verdragstaat een herziening van de Overeenkomst uit te lokken na een proefperiode van drie jaar vanaf de inwerkingtreding te zijnen opzichte (93).

50. Deze uiteenzetting over de aansprakelijkheidsbeperking der eigenaars van konventionele schepen dient aangevuld te worden met een kort overzicht van de bijzondere regeling die op internationaal gebied onlangs getroffen werd in verband met de aansprakelijkheid der exploitanten van *kernenergetische schepen*. Desbetreffende overeenkomst werd op voorstel van het «Internationaal Maritiem Comité» op de XIe Bijeenkomst van de Diplomatieke Conferentie van Brussel op 25 mei 1962 ondertekend (94).

Een eerste ontwerp tot verdrag werd reeds aangenomen op de Conferentie van het «Internationaal Maritiem Comité» te Ryeka in september 1959, terwijl een tweede tekst reeds voorbereid werd door de deskundigen van de «Internationale Organisatie voor Atoomenergie» te Wenen in maart en augustus 1960 (95).

Met deze beide ontwerpen als grondslag werd de Overeenkomst van 25 mei 1962 uitgewerkt (96). Sommige afgevaardigden oordeelden ten onrechte dat het voorbarig was van nu af aan dergelijke nog uitzonderlijke aansprakelijkheid te willen regelen zonder de werkelijke risico's te kennen die er mede gepaard gaan.

Inderdaad, niets belet te geloven dat met de snelle ontwikkeling van de aanwending der kernenergie tot vreedzame doeleinden, de exploitatie op het economisch vlak van een kernenergetische koopvaardijvloot een element van mededinging en opbrengst zal zijn.

Overigens, zeker is het dat, welke ook de voorgeschreven veiligheidsmaatregelen mogen zijn, het gevaar van een kernkrachtongeval zal blijven bestaan, waarvan de gevolgen verreweg de beperkingen gesteld door de Overeenkomst van 1957 op de aansprakelijkheid der eigenaars van konventionele schepen kunnen overtreffen.

Lionel Tricot stelt zelfs de vraag of deze laatste overeenkomst toepasselijk is op de vraagstukken in verband met de exploitatie van een kernenergetisch schip. Hij meent dat alleen reeds de aanwending van dergelijke gevaarlijke stof als middel tot kernkracht

aandrijving op zichzelf in hoofde van de exploitant een fout kan uitmaken die hem het voordeel van de beperking ontnemt⁽⁹⁷⁾.

Hoe dan ook, het was onontbeerlijk de slachtoffers der nieuwe gevaren, gerezen door de kernkracht-scheepvaart de zekerheid op schadeloosstelling te waarborgen en aan de exploitant de verplichting op te leggen tot herstel, gans afgezien van de opvatting van de schuld, met ernstige geldelijke waarborgen tegen het onvermogen van de schuldenaar.

51. Maar, indien het ontegenzeggelijk gepast was deze stof op het internationaal vlak te regelen, rijst nochtans de vraag of het daarom wel nodig was een bijzondere Overeenkomst te treffen, of was het niet verkieslijker dit vraagstuk te koppelen aan de algemene reglementering van de civielrechtelijke aansprakelijkheid op het gebied der kernenergie? Er bestond inderdaad reeds op dit stuk de Overeenkomst van de «Europese Gemeenschap voor Atoomenergie» (Euratom) ondertekend te Parijs op 29 juli 1960⁽⁹⁸⁾. Ongetwijfeld is deze tot nog toe niet toepasselijk op de kernenergetische aandrijving en heeft ze slechts een beperkte aardrijkskundige draagwijdte, maar de «Internationale Organisatie voor Atoomenergie», opgericht door de V.N. met het oog op de bevordering van de aanwending van de kernenergie tot vreedzame doeleinden op alle gebied, had een gelijkaardige overeenkomst in voorbereiding, met toepassig over de gehele wereld. Dergelijke overeenkomst zou kunnen gelden voor elke kernkracht-inrichting zowel te land als ter zee. Het kernkracht-risico is inderdaad uiteraard geen specifiek zeegevaar en de omstandigheid dat het beweeglijk wordt in plaats van gelokaliseerd rechtvaardigt, naar mijn oordeel, geen bijzondere reglementering welke in het zeerecht beginselen invoert welke tegen de gevestigde opvattingen indruisen. Overigens, ofschoon het toepassingsveld van de Overeenkomst van 29 juli 1960 in beginsel beperkt is tot de inrichtingen te land is ze niettemin eveneens toepasselijk op het eventueel vervoer ter zee van kernreactoren alsmede van de splijtstoffen, of van het afval na gebruik wanneer deze als lading worden ingescheept, terwijl de nieuwe overeenkomst van 25 mei 1962 betrekking heeft op elke drijvende reaktor, d.w.z. insgelijks op de schepen uitgerust met reactoren welke niet dienen tot de aandrijving. Dergelijk vervoer biedt dezelfde risico's en doet dezelfde vraagstukken rijzen welke logischerwijze door een en zelfde overeenkomst konden geregeld worden.

Indien de aandrijving door kernenergie voorlopig uit het toepassingsveld der Euratomovereenkomst geweerd wordt, is dit, naar men beweert, omdat men er voor vreesde dat de maatschappijen voor zeeverzekering niet in staat zouden geweest zijn de koopvaardij-schepen een voldoende dekking te waarborgen tegen kernkracht-risico's. Hetzelfde vraagstuk zou eveneens in het maritiem recht rijzen⁽⁹⁹⁾.

52. Hoe dan ook, wij vinden in beide overeenkomsten identieke essentiële beginselen terug die, zonder de ontwikkeling te belemmeren van de atoomscheepvaart, de schadevergoeding der slachtoffers moeten verzekeren.

Zij zijn vervat in de artikelen II, III en IV volgens dewelke de aansprakelijkheid van de exploitant wordt omschreven als *objectief, uitsluitend en beperkt*.

Aldus wanneer de Overeenkomst van 1957 over de aansprakelijkheid van de eigenaars van konventionele schepen de aansprakelijkheid zelf niet regelt maar zich beperkt tot de mildering van haar gevolgen, heeft

deze van 25 mei 1962 op de aansprakelijkheid van de exploitanten van door kernenergie aangedreven schepen de aard en de draagwijdte ervan nauwkeurig omschreven, ten minste wat de kernschade betreft.

53. De *objectieve aansprakelijkheid* (art. II, par 1) was een gebiedende noodzakelijkheid om de gebeurlijke slachtoffers van kernkrachtongevallen doelmatig te beschermen en hun schadeloosstelling te verzekeren. Deze doelmatigheid en deze zekerheid waren echter niet verenigbaar met de verplichting tot vaststelling, zoals in het gemeen recht, van de schuld of de nalatigheid van de exploitant. Elke opvatting van de schuld wordt buiten beschouwing gelaten. Alleen het oorzakelijk verband tussen de exploitatie van het kernenergetisch schip en de schade moet bewezen worden. De Overeenkomst bepaalt echter niet de voorwaarden waaraan dit oorzakelijk verband moet voldoen. Dit punt wordt aan de soevereine beoordeling van de rechter overgelaten. Wij staan voor een treffend voorbeeld van toepassing van de leer der «risico-winst», volgens dewelke de daad van de exploitatie alleen volstaat om de verplichting te scheppen van het herstel der schade, zonder dat het nodig zij te onderzoeken of de daad al dan niet aan de schuld van de exploitant dient toegeschreven te worden.

Volgens het adagium «Ubi emolumentum, ibi onus» is de winst ter zake de enige grondslag van het herstel⁽¹⁰⁰⁾. Daarom is het dat niet de eigenaar, «the owner», maar de exploitant, «the operator», d.w.z. de vermoedelijke beneficiar van het risico, die aansprakelijk is voor de kernschade. De eigenaar van het schip zal nochtans beschouwd worden als de exploitant, tussen het ogenblik der tewaterlating en het ogenblik der inbedrijfstelling, terwijl de Staat op wiens grondgebied de scheepswerf zich bevindt gehouden is tot de geldelijke waarborgen opgelegd door de Overeenkomst (XVI).

De aansprakelijkheid van de eigenaar is insgelijks verbonden wanneer het schip zonder vergunning of machtiging van het land wiens vlag het voert, geëxploiteerd wordt en zal, in dit geval onbeperkt zijn (art. XV, § 2). De objectieve aansprakelijkheid is zeker geen nieuwigheid; ze werd reeds op andere gebieden ingevoerd, o.m. op het gebied van de arbeidsongevallen, mijn- en luchtvaartschade. De Overeenkomst van Rome van 29 mei 1933, vaardigt ze eveneens uit ten laste van de exploitant van een luchtschip voor schade veroorzaakt aan derde personen op de aardoppervlakte. De rechtspraak zelf heeft dikwijls toepassing gemaakt van de leer van het risico⁽¹⁰¹⁾.

Terwijl in het gemeen recht de vermoede aansprakelijke persoon kan vrijgesteld worden van elke verplichting door het bewijs te leveren van enige vreemde oorzaak, kan de exploitant van kernkracht te zijner ontlasting slechts een oorlogshandeling (art. VIII) of de opzettelijke fout van het slachtoffer (art. II, § 5) invoeren. Een eenvoudige vergissing of onvrijwillige nalatigheid in hoofde van het slachtoffer zal dus niet volstaan om de aansprakelijkheid van de exploitant van de hand te wijzen of te milderen, zoals dit volgens de Overeenkomst van Warschau van 1929 het geval is voor de ondernemer van luchtvervoer. Er zal dienen vastgesteld te worden dat de schade voortvloeit uit een kwaadwillige handeling of verzuim, d.w.z. verricht met het kwaad opzet schadelijke gevolgen te verwekken, want de niet-opzettelijke fout van het slachtoffer is gedekt⁽¹⁰²⁾.

Deze afwijking van het gemeen recht dat het slachtoffer beschermt tegen zijn eigen fouten is evenmin onuitlegbaar zowel onder oogpunt der objectieve aan-

sprakelijkheid als onder oogpunt der delictuele aansprakelijkheid (108).

54. Evenwel is deze aansprakelijkheid slechts objectief *ten overstaan van de slachtoffers. Tussen de exploitanten zelf* blijft zij subjectief. Inderdaad, de solidariteit bepaald door art. VII, par. 1, ten overstaan der schuldeisers, tussen de exploitanten wier aansprakelijkheid in één zelfde kernongeval zou betrokken worden, zonder dat het mogelijk is met zekerheid en nauwkeurigheid eenieders aandeel erin te bepalen, belet niet dat de gehele schuld zal verdeeld worden volgens de respectievelijke zwaarte der fouten bedreven door elk der solidaire schuldenaars, zoniet in gelijke delen (art. VII, § 3), zonder dat evenwel de aansprakelijkheid van elke exploitant de grens bepaald door de overeenkomst, mag overschrijden. Bovendien zal de aansprakelijkheid der exploitanten zelfs verdeeld worden ten overstaan van derden, wanneer de schade welke aan elk van hen toevalt, kan bepaald worden.

Deze aansprakelijkheid van de exploitant is eveneens *uitsluitend* (art. II, al. 2) in die zin dat de belanghebbende niet enkel de enige schuldenaar is ten overstaan der slachtoffers, maar ook dat hij in beginsel geen verhaalsrecht heeft tegen diegenen die in het gemeen recht aansprakelijk zouden kunnen gesteld worden. De verhaalsvordering wordt hem inderdaad slechts uitzonderlijk toegestaan, en op dit punt vertoont de overeenkomst onweerlegbaar een omverwerpend karakter.

Op terrein van de schuld wordt verhaal tegen de derde, die het ongeval veroorzaakt heeft, slechts aangenomen wanneer dit het gevolg was van een opzettelijke fout, d.w.z. een persoonlijke en vrijwillige handeling gesteld met het inzicht schade te verwekken, of dat het voorviel tijdens bergingswerken van het wrak van een kernenergetisch schip buiten de toelating om van de exploitant of van de betrokken Staat, d.w.z. deze welke de exploiteringsvergunning afleverde of deze in wiens wateren het wrak zich bevindt.

Op gebied der overeenkomsten moet het verhaal uitdrukkelijk voorzien zijn in het contract afgesloten met de leverancier van de kernkrachtreaktor.

Ongetwijfeld was het nuttig de objectieve aansprakelijkheid voor het kernkrachtongeval samen te bundelen op de exploitant alleen, ten einde de slachtoffers een zekere en spoedige schadevergoeding te waarborgen. Echter, van zodra hun rechten aldus gevrijwaard zijn, waarom geen rekening houden met de subjectieve aansprakelijkheid der verantwoordelijke derden? Waarom aan de exploitant het recht ontzeggen al de verhaalmiddelen van het burgerlijk recht aan te wenden tegen de personen die het kernkrachtongeval veroorzaakt hebben of er toe bijgedragen hebben?

Het vervolgingsrecht van de slachtoffers is een feit, het verhaalsrecht van de exploitant een ander. De aanvaarde oplossing leidt tot klaarblijkende onrechtvaardigheden. Ook in geval van aanvaring tussen een atoomschip en een konventioneel schip, zal het eerste altijd en definitief als aansprakelijk worden weerhouden zelfs wanneer het geen enkele fout heeft begaan. Het heeft slechts verhaal tegen het aanvarend vaartuig wanneer het bewijs kan geleverd worden dat de aanvaring vrijwillig en opzettelijk gebeurde. Zelfs in dit geval zal zijn verhaal beperkt zijn tot de natuurlijke persoon die de fout heeft bedreven met uitsluiting van elke burgerlijke aansprakelijkheid. Dit komt er op neer dat dergelijk verhaal louter theoretisch en denkbeeldig zal zijn wegens het klaarblijkend onvermogen van de betrokkene.

55. De reden die de stellers van het verdrag heeft geïnspireerd was de opeenhoping van verzekeringen te vermijden, welke de internationale markt wellicht moeilijk zou kunnen verdragen en waarvan de economische last van aard zou kunnen zijn de ontwikkeling van de kernkracht-scheepvaart te belemmeren. Nochtans, indien het aanvarend schip zelf met kernkracht-installatie uitgerust is, zal het noodzakelijkerwijze tegen dit risico verzekerd zijn. Echter, vanwege de exploitant van een konventioneel schip had men redelijkerwijze kunnen eisen dat hij een bijzondere verzekering afsloot tegen het risico van aanvaring met een atoomschip, ware het slechts binnen de perken van de aansprakelijkheid voorzien door de Overeenkomst van Brussel van 1957, *met aanvullende staatswaarborg*. Het is daarenboven zeer goed mogelijk dat in een nabije toekomst de atoom-scheepvaart uitbreiding zal nemen en dat de verzekeringsmaatschappijen ertoe bereid zijn, zonder betaling van bijpremie, terzelfdertijd als de zuivere zeerisico's, dit bijzonder risico te dekken, waarvan het gevaar misschien minder groot zal blijken dan verwacht. Inmiddels zou een tussenkomst van staatswege kunnen in overweging genomen worden zoals dit gebeurde voor de oorlogsrisico's tijdens de jongste vijandelikheden.

Op het terrein der verbintenissen was er, naar het mij voorkomt, geen enkele reden om af te wijken van de regelen van het gewoon recht en om slechts het verhaal te aanvaarden in geval van bedrieglijk opzet, wanneer in ieder geval de mede-contractant, de bouwder, de leverancier, de installateur of de hersteller er zich kan tegen beveiligen door in de overeenkomst een beding van niet-aansprakelijkheid te doen inlassen.

56. Tenslotte is de aansprakelijkheid beperkt zowel *wat het bedrag betreft als de tijd*. Deze dubbele beperking drong zich op ingevolge het objectief karakter van de aansprakelijkheid, waarvan de exploitant de ontzaglijke last niet had kunnen dragen ingevolge de onmogelijkheid dit onbepaalbaar risico, bovendien van gans bijzondere aard, te kunnen verzekeren. De vaststelling van een *wettelijk maximum* komt dan ook als een onontbeerlijke maatregel voor, zowel voor de financiering van de waarborg aan de slachtoffers, als voor de mogelijkheid ener exploitatie tot handelsdoeleinden van kernenergetische schepen.

Met als verschil de beperking van de aansprakelijkheid van de eigenaar van een konventioneel schip die facultatief is, oefent deze van de exploitant van een atoomschip van rechtswege haar werking uit, zonder dat men er zich dient op te beroepen. Te meer, een welkdanige persoonlijke fout van de exploitant die de oorzaak van het ongeval zou geweest zijn, brengt hier niet het verval van het voordeel der beperking met zich mede (art. III, § 1).

57. De bepaling van het bedrag van de beperking der aansprakelijkheid heeft het voorwerp uitgemaakt van talrijke besprekingen. Op de Conferentie van Ryeka in september 1959 zijn de afvaardigingen van het « Internationaal Maritiem Comité » tot het besluit gekomen dat, om het publiek voldoende doelmatig te kunnen beveiligen zodat atoom-schepen in alle havens ter wereld zouden toegelaten worden, het cijfer van 15 miljoen dollar van het Euratom-ontwerp op de burgerlijke aansprakelijkheid in verband met de kern-energie, het later Verdrag van Parijs van 29 juli 1960, ontoereikend was. Van dan af aan overtrof het beoogde maximum de mogelijkheden van de internationale verzekeringsmarkt en moest er een aanvullende waarborg zoniet vanwege de betrokken Staten dan toch

vanwege een daartoe opgericht internationaal waarborgfonds *voorzien worden*.

Deze opvatting was niet nieuw, vermits reeds tijdens de jongste oorlog, sommige Staten tussenbeide waren gekomen ter dekking van de oorlogsrisico's waarvan de last al te zwaar geworden was om door privé-verzekeringsmaatschappijen te kunnen gedragen worden. De modaliteiten van deze tussenkomst begonnen met de directe verzekering om te komen tot de herverzekering (104).

Evenwel heeft het « Internationaal Maritiem Comité » als privé organisme gemeend dat het geen hoedanigheid had om aan de Regeringen wel bepaalde ofschoon onontbeerlijke geldelijke verplichtingen voor te stellen, en heeft het er zich toe beperkt te dien opzichte een eenvoudige *aanbeveling* te doen, aan de Diplomatieke Conferentie van Brussel de zorg overlatend het bedrag van de beperking te bepalen.

Deze heeft uiteindelijk het cijfer aangenomen van 1 milliard 500 miljoen « Poincaré » frank, zegge de tegenwaarde van 100 miljoen dollar, waarvan de omzetting in nationale munt dient te geschieden volgens de goudwaarde dezer op de datum der betaling. De « Poincaré » frank werd reeds door het Verdrag van Warschau en dit van Brussel van 1957 als betalings-eenheid aanvaard. Dit bedrag der aansprakelijkheid, dat noch de interesten noch de kosten omvat door de rechter toegekend, wordt vastgesteld per kernkracht-ongeval en per kernkracht-schip (art. III, §§ 1 en 4). Derhalve zal de exploitant van een kernkracht-schip, dat bij meerdere opeenvolgende ongevallen betrokken is, gehouden zijn tot het beloop van zijn aansprakelijkheid, tot het herstel van de schade voortkomend uit *elk* ongeval, terwijl het ongeval veroorzaakt door verscheidene nucleaire schepen de beperkte aansprakelijkheid van ieder exploitant voor elk zijner schepen verbindt (art. VII, § 2).

Werkelijk bekommerd met het waarborgen der schadevergoeding aan de slachtoffers en om deze te beveiligen tegen het eventueel onvermogen van de exploitant, hebben de stellers van het Verdrag aan deze laatste, behoudens wanneer deze de Staat zelf was, een nieuwe verplichting opgelegd, welke de Overeenkomsten van Brussel van 1924 en 1957 niet hadden voorzien in hoofde van de eigenaars van konventionele schepen, namelijk het dekken zijner aansprakelijkheid door een verzekering of elke andere geldelijke waarborg tot het beloop der hem opgelegde verplichtingen.

Overigens, in het geval dat deze onvoldoende mochten blijken, verbindt de Staat, die de vergunning of de machtiging tot exploitatie van het schip heeft verleend, zich tot het bezorgen van de bedragen nodig tot het vergoeden der slachtoffers (art. III, § 2). Meer nog: wanneer, bij ontstentenis van exploitant, de eigenaar onbeperkt aansprakelijk is voor de schade veroorzaakt door zijn kernenergetisch schip, zal de Staat onder wiens vlag het schip vaart, de verplichtingen dienen na te komen van de « licensing state ».

Aldus is de staatstussenkomst onmiddellijk geregeld zoals in de Overeenkomst van Parijs betreffende de reaktors te land, met evenwel dit verschil dat niet een gemeen fonds der verdragstaten een gedeelte der aansprakelijkheid verzekert, maar dat de algeheelheid van de tussenkomst ten laste wordt gelegd van elke Staat. Dit stelsel biedt het nadeel dat sommige staten moeilijk dergelijke geldelijke last zullen kunnen dragen en houdt tevens het gevaar in dat de betrokken tot rechtspreken bevoegde Staat zich door deze overweging laat beïnvloeden bij het beslechten van het geschil. Daarom dient de voorkeur gegeven te wor-

den aan een internationaal waarborgfonds of een stelsel van onderlinge waarborgen. Alzo werd deze aangelegenheid onderworpen aan een Bestendig Comité dat binnen de twee jaar bij de Belgische Regering verslag dient uit te brengen.

58. Wat de *beperking van de aansprakelijkheid in de tijd* betreft, ging het er dus om aan de exploitant of aan zijn verzekeraar niet de verplichting op te leggen tot in het oneindige de dekking van de aansprakelijkheid te handhaven, zonder daarom de slachtoffers die slechts laattijdig vaststellen dat ze aangeast zijn, elk verhaalmiddel te ontnemen en zonder de schadeloosstelling te vertragen van deze die reeds hun rechten lieten gelden.

Ter oplossing van deze moeilijkheden begint de Overeenkomst met de nauwkeurige aanduiding van het begin en het einde van de aansprakelijkheid van de exploitant. Deze begint bij het aan boord nemen van de kernkracht-brandstof door de exploitant en neemt een einde bij het overmaken der radioactieve produkten of afvalstoffen aan een andere daartoe wettelijk gemachtigde persoon die aansprakelijk is voor elke kernkracht-schade die door deze stoffen zou kunnen veroorzaakt worden (art. II, § 4). Vervolgens bepaalt zij de termijn der verjaring op *10 jaar*, te rekenen vanaf de datum van het kernkracht-ongeval (art. V, § 1), zelfs wanneer dit te wijten is aan gestolen, verloren, in zee gestorte of achtergelaten stoffen, zonder dat nochtans de termijn in geen geval de duur van 20 jaar mag overschrijden te rekenen van het ogenblik dat de splijt- of radioactieve stoffen niet meer onder de controle staan van de exploitant (art. V, § 2).

Ten overstaan van de verscheidenheid der rechtscolleges bevoegd om kennis te nemen van de gedingen krachtens de Overeenkomst, is het te betreuren dat de opstellers hebben gemeend aan de nationale wetgevingen de vrijheid te moeten laten deze eenvormig op 10 jaar bepaalde verjaringstermijn te verlengen of in te korten. Het is inderdaad voorzien dat het toepasselijk inwendig recht, d.w.z. het recht van de rechtbank die bevoegd is recht te spreken (art. I, § 12) enerzijds een langere termijn kan voorzien in zover de aansprakelijkheid van de exploitant gedekt blijft en zonder dat deze verlenging kan schaden aan het recht tot herstel der personen die reeds hun vordering binnen de normale termijn van 10 jaar hebben ingesteld (art. V, § 1) en aan de andere kant deze termijn kan inkorten, door hem aanvang te doen nemen, niet meer vanaf het kernkrachtongeval maar van het ogenblik af waarop het slachtoffer kennis had, of normaal kennis had moeten hebben, én van de schade én van de aansprakelijke, zonder dat echter de termijn voor het aanhangig maken van de vordering minder zou bedragen dan 3 jaar (art. V, § 3).

Volgens de getroffen regeling der termijnen tot instelling der vorderingen tot schadeloosstelling, die van het gemeen recht afwijken, kan het nog voorkomen dat de verjaring zal bereikt zijn alvorens de schade vastgesteld wordt.

59. Een der zwakke punten van het Verdrag is ongetwijfeld de menigvuldigheid der bevoegde rechtbanken om van de vorderingen tot schadeloosstelling kennis te nemen, wat het gevaar doet rijzen dat tegenstrijdige beslissingen worden getroffen en dat het vastgesteld maximum overschreden wordt.

Ingevolge de ontstentenis van een internationaal rechtscollege, wiens oprichting nochtans ter studie is, en daar geen enkel akkoord kon bereikt worden

hopens de aanduiding van één enkel gerecht, hebben de stellers van het Verdrag aan de slachtoffers de keuze moeten laten tussen de rechtbanken van de Staat op wiens grondgebied het ongeval zich heeft voorgedaan en deze van de Staat die de exploiteringsvergunning heeft afgeleverd (art. X, § 1). Vanzelfsprekend is het dat alleen deze laatste zal bevoegd zijn indien het ongeval zich in hoge zee voordoet. Welnu, het is bepaald ten overstaan van de «licensing state» dat de Staten, die niet verwachten binnen geruime tijd een atoom-vloot te bezitten, het grootste wanrouwen aan de dag legden: zij bekommerden zich voor alles om de bescherming der slachtoffers (105). Logischerwijze moest echter steeds een interventierecht van dezelfde Staat erkend worden in elke procedure ingesteld tegen de exploitant (art. X, § 2), vermits hij er toe kan geroepen worden aan deze laatste een aanvullende geldelijke waarborg te verstrekken krachtens par. 2 van art. II.

Ten slotte, om zoveel mogelijk de moeilijkheden te verhelpen waartoe deze eenvoudigheid van bevoegdheid aanleiding zou kunnen geven en ter verzekering van de onontbeerlijke eenheid bij de verdeling van het beperkingsfonds, verleent par. 3 van art. XI nog aan de rechtbank van de «licensing state» de uitsluitende bevoegdheid om kennis te nemen van al de aangelegenheden in verband met de vaststelling der aandelen en de verdeling van het fonds. Voorzien wordt echter dat deze Staat de definitieve beslissingen der rechtbanken van de plaats van het ongeval moet erkennen en uitvoeren (art. XI, § 4).

Dit betekent een belangrijke afwijking op het gemeen recht volgens hetwelk een exequatur vereist is om aan de buitenlandse vonnissen gezag van gewijsde en uitvoerbaarheid te verlenen. Dit onderzoek van de uitspraken verleend door de buitenlandse rechtbanken, en zelfs door internationale instellingen, wordt in het vergelijkend recht algemeen aanvaard (106). Men erkent zelfs doorgaans aan de rechter van het exequatur het recht om het vonnis van de vreemde rechtbank te herzien en te weigeren er uitwerkselen aan te verbinden, zo hij oordeelt dat er in feite of in rechte verkeerdt gevonnis werd. Onder deze voorwaarden komt de rechtspleging tot exequatur praktisch overeen met een gans nieuw geding. Het Verdrag heeft tot wezenlijk doel de afschaffing van dit recht tot herziening en het onderzoek te beperken tot twee punten nauwkeurig bepaald, met name:

1°) of het vonnis niet op bedrieglijke wijze werd verkregen;

2°) of de exploitant in de gelegenheid werd gesteld zijn verdediging voor te dragen (art. XI, § 4, litt. a).

De erkenning van de vreemde rechterlijke beslissing zal dus kunnen geweigerd worden indien de verweerder in het geding niet werkelijk en eerlijk gedagvaard werd; indien de dagvaarding hem niet bereikt heeft; indien hij niet regelmatig vertegenwoordigd werd of zijn middelen tot verdediging niet had kunnen doen gelden.

De controle is dus in feite beperkt tot het eerbiedigen van de publieke orde bij de rechtspleging. Daarentegen, aan het verzoek tot tenuitvoerlegging zullen de openbare orde over de grond van de zaak of de niet-gelijkvormigheid aan de algemene beginselen der billijkheid niet meer kunnen tegengesteld worden.

60. De stellers van de Overeenkomst hebben zich niet bekommerd om de *technische veiligheidsmaatregelen* die aan de bouwers en de exploitanten zullen moeten opgelegd worden; noch om de *controlemaatregelen* waaraan zij tijdens de exploitatie zullen on-

derworpen worden ter voorkoming van kernschade. Deze vraagstukken, welke logischerwijze voor al de landen een gelijke oplossing vergen, dienden bestudeerd te worden op de Conferentie van Londen in 1960 op de bescherming van mensenlevens ter zee en zouden het voorwerp uitmaken van een afzonderlijk internationaal verdrag. Het is niet voldoende internationale veiligheidsnormen te stellen, wanneer de aflevering van de vereiste vergunning niet afhankelijk wordt gesteld van een voorafgaande ernstige technische inspectie, waaraan de oorlogsschepen natuurlijk geenszins zullen kunnen onderworpen worden (107).

Zij lieten zich aldus ook niet in met de bepaling der *toekenningsvoorwaarden der exploitatievergunning*. Deze aangelegenheid behoort tot de uitsluitende bevoegdheid en aansprakelijkheid van de Licensing State, die de vormen en de modaliteiten ervan zal bepalen.

61. Even als de vorige zee-overeenkomsten bepaalt zij niet de *voorwaarden* waaraan een vaartuig moet beantwoorden om als *kernenergetisch schip* te worden aangezien. Het zal dus volstaan dat het door zijn nationale wet als dusdanig wordt beschouwd en dat het voorzien is van een kernenergetische bron, om onder toepassing te vallen van de Overeenkomst.

Uit de voorbereidende werkzaamheden komt het duidelijk naar voor dat de *vaartuigen voor de binnenvaart* uit haar toepassingsveld gesloten zijn. Dit kan nogal onlogisch voorkomen te meer daar juist de mobiliteit van het kernkrachtrisico de bestaansreden van deze bijzondere Overeenkomst zou zijn. Wel geef ik toe dat er thans nog geen binnenschepen bestaan die niet een kernreaktor zijn uitgerust, maar niets belet de mogelijkheid dat in een nabije toekomst, zowel de internationale stromen als de zeeën, door kernenergetische vaartuigen zullen doorkruist worden, waarvan de aard en de omvang der risico's welke er aan verbonden zijn, dezelfde zijn.

62. Evenzo is het klaarlijkend dat de Overeenkomst daarentegen wel van *toepassing is op de oorlogsschepen*. Dit spruit voort zowel uit de definitie die eraan gegeven werd overeenkomstig art. 8, par. 2 van het Verdrag van Genève op de hoge zee van 1958, par. 11 van artikel I, als uit de uitsluiting der uitvoeringsprocedures te hunnen opzichte voorzien door par. 3 van art. X. Tot de toepassing der Overeenkomst op deze schepen werd besloten, niettegenstaande de formele tegenkanting van de Verenigde Staten van Amerika en van de Sovjet-Unie, die ze om deze redenen niet hebben ondertekend, en ze wellicht nooit zullen bekrachtigen, alhoewel deze mogendheden de enige zijn die, op dit ogenblik, een door kernkracht aangedreven koopvaardijvloot bezitten. Niet om politieke, maar om juridische en praktische redenen komt het ons voor dat de oorlogsschepen en andere Staatsschepen, die uitsluitend voor de openbare dienst zijn bestemd, bij voorkeur uit de Overeenkomst moesten gesloten worden zoals dit voorzien werd door alle internationale zeevaartovereenkomsten.

Het ligt echter voor de hand dat er geen sprake kan zijn de koopvaardijvloot die door een Staat ten onrechte werd genationaliseerd, onder voorwendsel dat de zeehandel een openbare dienst is, te beschouwen als verbonden aan een openbare dienst.

Hoewel het hier werkelijk niet gaat over een reglementering van de internationale verantwoordelijkheid der Staten volgens het volkenrecht, heeft men hierdoor toch aan een internationale overeenkomst van privaatrecht een publiekrechtelijk karakter gegeven.

door de oorlogsvloot erin op te nemen, vermits deze betrekking heeft op de publieke activiteit van de Staat wiens onafhankelijkheid dient te worden verzekerd door de eerbied voor de soevereiniteit.

Onder dit opzicht werd de verwerping van het Duits voorstel, strekkende tot het uitsluitend voorbehouden der fundamentele rechten door het internationaal publiekrecht erkend aan de Staten, enigermate vergoed door het toevoegen van een beding dat de bezorgdheid van sommige landen diende te milderen. Volgens deze bepaling mogen de Verdragstaten altijd, overeenkomstig het Volkenrecht de toegang tot hun wateren en hun havens verbieden aan kernenergetische schepen, zelfs indien deze zich formeel naar alle bepalingen der Overeenkomst hebben gedragen.

Anderzijds laat het geen twijfel dat zich terzake een internationale reglementering opdringt, want in zekere landen laat de Staat zijn onbegrensde aansprakelijkheid toe; in andere o.m. in Engeland is de beperking van toepassing op de oorlogsbodems. Ten slotte vereist het belang der slachtoffers eveneens dat het objectief karakter van deze aansprakelijkheid veralgemeend worde. Dit alles zou het voorwerp moeten uitmaken van een verdrag tussen soevereine Staten.

Indien de Overeenkomst van Brussel van 10 april 1926 op de onschendbaarheid van de Staatsschepen, die tot op heden nog door geen enkele der grote zeevaartmachten bekrachtigd werd, behalve door Frankrijk sedert 1955, de Staat gelijkstelt met de privaatreder, en hem bij artikel 4 par. 1 het recht geeft de beperking te doen gelden, sluit zij nochtans uit haar toepassingsveld de oorlogsbodems en schepen verbonden aan een openbare dienst. In beginsel, verleent zij hun de vrijdom van rechtsmacht en van uitvoering (art. 3 § 1). Inderdaad, slechts bepaalde rechtshandelingen kunnen voor de nationale rechtscolleges van het schip gebracht worden. Gelijkaardige garanties worden voorzien door par. 3 van art. X van de Overeenkomst van 25 mei 1960 op de oorlogsschepen. Zij kunnen niet gepraaid worden, noch stilgelegd of inbeslaggenomen, noch onderworpen worden aan de rechterlijke bevoegdheid van vreemde rechtbanken.

63. Wat nu de schade betreft die de Overeenkomst op het oog heeft, volgens de definitie die eraan gegeven werd in par. 7 van artikel 1, zij bevat elke lichamelijke of materiële schade die voortvloeit of veroorzaakt wordt door radioactieve stoffen of een verbinding ervan met andere gevaarlijke stoffen van de splijtstof of radioactieve produkten of afval.

Daarentegen is de onrechtstreekse schade, zoals morele schade of verlies aan broodwinning, slechts gedekt indien het inwendig recht zulks voorziet. De schade opgelopen door het schip zelf of zijn toebehoren (art. II, par. 3) zijn uitdrukkelijk uit het toepassingsveld van de overeenkomst uitgesloten. Het zal de eigenaar of de uitbater vrij staan deze risico's te dekken door een gewone verzekering. Anderzijds dient te worden onderstreept dat, op geografisch gebied, het toepassingsveld van de Overeenkomst zich over de ganse wereld uitstrekt vermits enerzijds het artikel XIII voorziet dat zij slaat op alle schade veroorzaakt door kernstof welke ook de plaats weze waar zij werd ondergaan, en dat anderzijds het artikel XII par. 2 elk onderscheid van nationaliteit verbiedt.

Hieruit spruit voort dat de schepen van de niet-verdragstaten en de slachtoffers die tot deze Staten behoren, zonder een enkele voorwaarde van wederkerigheid, van de bepalingen der Overeenkomst zullen kunnen genieten. Het valt echter ten zeerste te betreurden dat, in tegenstrijd met de best gevestigde tra-

ditie der diplomatieke conferentie van Brussel, de toetreding, tot deze overeenkomst uitsluitend werd voorbehouden aan gespecialiseerde instellingen of aan het « Internationaal Agentschap voor Atoomenergie » (art. XXV), behorende tot de lidstaten van de U.N.O. Dit niet te rechtvaardigen onderscheid, tevens met politiek karakter, is eens te meer een nutteloze toegeving aan de Amerikaanse eisen.

64. De Overeenkomst heeft een reeks maatregelen voorzien teneinde de nodige bedragen tot schadeloosstelling der slachtoffers beschikbaar te stellen. De samenstelling van een beperkingsfonds, dat volgens de Overeenkomst van 1957 op de aansprakelijkheid der eigenaars van klassieke schepen, altijd facultatief is, wordt hier verplichtend wanneer, ter gelegenheid van een ongeval veroorzaakt door kernstof, een rechtbank van de « Licensing State » vaststelt en bevestigt, hetzij op verzoek van de exploitant, hetzij van de klager, hetzij van de « Licensing State » zelf, dat het bedrag van de aangevraagde herstellingen waarschijnlijk het bedrag der beperkte aansprakelijkheid zal overschrijden (art. II, par. 1). Dienvolgens zijn de exploitant of de « Licensing State » ertoe verplicht dit bedrag, hetzij door storting in speciën, hetzij door borgstelling door middel van een bank, of een andere zekerheid, ter beschikking te stellen van deze rechtbank, die tot de uitkering en de verdeling van dit fonds zal overgaan (art. XI, par. 2 en 3). In het geval dat er geen fonds werd samengesteld, zal het aan de « Licensing State » behoren de nodige maatregelen te treffen opdat de bedragen die nodig zijn tot de betaling der toegerekende schadeloosstelling volgens de keuze van de aanvrager zouden beschikbaar gesteld worden in een der Staten welke door de Overeenkomst zijn bepaald. Vanaf het ogenblik dat het fonds is samengesteld of dat de gegeven garanties en de gedane betalingen voldoende zijn, worden de andere goederen van de uitbater gevrijwaard tegen elk verhaal van de verzoeker (art. XI, par. 7).

Aan de andere kant verleent de Overeenkomst, onder zekere voorwaarden, aan de exploitant en aan andere personen die gedeeltelijke betalingen tot schadeloosstelling zouden hebben verricht een recht tot indeplaatsstelling (art. XI, par. 5).

Om de Verenigde Staten van Noord-Amerika ter wille te zijn, welke de Overeenkomst nochtans niet dienden te ondertekenen, werd onder het artikel XIX een op juridisch gebied zonderling beding ingelast. Het bepaalt dat de Overeenkomst van toepassing blijft op de schade wegens kernstof die zou veroorzaakt worden na haar afloop of opzegging, gedurende een tijdspanne van ten hoogste 25 jaar sedert de datum waarop de toelating tot de exploitatie van het kwestieus schip werd toegestaan. Een dergelijke bepaling werd reeds voorgesteld gedurende de bespreking van de Euratom-overeenkomst, maar gelukkig verworpen. Men ziet niet in hoe een Verdrag dat opgehouden heeft te bestaan, nog zou kunnen toegepast worden.

65. Met dezelfde werkelijkheidszin als voor de Conventie van 1957 werd het inwerkingtreden van het getroffen akkoord onderworpen aan de bekrachtiging door twee Staten, waaronder tenminste één staat van wie de vergunning uitgaat (art. XXIV, par. 1). Vanzelfsprekend is het dat de Overeenkomst slechts zin zal hebben zo zij aanvaard wordt door de Staten die kernenergetische schepen in gebruik hebben. Zij zal kracht van wet hebben drie maanden na het neerleggen van haar bekrachtigingsoorkonde (art. XXIV, par. 2). Hetzelfde doet zich voor in geval van toe-

trekking (art. XXV). Het is niet zonder reden dat de opstellers der Overeenkomst er zich rekenschap van gegeven hebben dat het noodzakelijk was meerdere vorige internationale zeevaartovereenkomsten en in het bijzonder deze van 1957 over de aansprakelijkheid van de eigenaar van het schip, in overeenstemming te brengen met sommige bepalingen der nieuwe Overeenkomst. Intussen hebben zij tussen de verdragstaten het exclusief en absoluut karakter der Overeenkomst verkondigd ten overstaan van gelijk welke andere overeenkomst, in de mate waarin zij onderling onvereenigbaar zouden zijn (art. XIV). Met wijsheid hebben zij een verplichte herziening van dit akkoord na een proefperiode van vijf jaar toepassing voorzien (art. XXVI, par. 1), alsook facultatieve herzieningen op verzoek van een derde der Verdragstaten (art. XXVI, par. 2).

Het is best mogelijk dat de geplande stichting van een internationale jurisdictie en een internationaal waarborgfonds zullen toelaten dat de Overeenkomst vereenvoudigd wordt en dat zij gemakkelijker van toepassing zal zijn. Het is niet uitgesloten dat het maximum der beperking zal kunnen verminderd worden, vermits de ervaring tot nog toe toelaat de vrees voor katastrofale ongevallen als twijfelachtig te beschouwen. Bijgevolg zou de tussenkomst van de Staat kunnen afgeschaft worden vermits de zeeverzekeraars in staat zullen zijn het risico te dekken.

66. Zonder in het minst het belang en de verdienste van deze Overeenkomst over een zo nieuw als complex probleem te willen geringschatten, darf ik nochtans met dezelfde geestdrift als een afgevaardigde van een Zuid-Amerikaanse republiek, het bij de slotzitting deed, mijn diepe hoop uitspreken dat zij, voor het grootste welzijn van de mensheid, bij gebrek aan toepassing, de meest nutteloze der Overeenkomsten zou zijn.

67. De nieuwe overeenkomst bekwam tot nog toe geen enkele bekrachtiging noch toetreding. Het is overigens niet te verwachten dat de Staten-ondertekenaars daartoe zullen overgaan zolang de twee voornaamste, zoniet de enige belanghebbende mogendheden, nl. de Verenigde Staten van Amerika en de Sovjet-Unie, niet het goede voorbeeld hebben gegeven. Deze echter weigeren zulks, en naar mijn mening zeer terecht, ingevolge de opnemng van de oorlogsschepen in het toepassingsveld der overeenkomst. Men hadde kunnen menen dat ze zich daartoe zouden gedwongen geacht hebben om hun kernenergetische schepen in vreemde havens te zien toelaten. Zeker is de internationale gewoonte heden ten dage formeel om in vredetijd, zowel koopvaardij- als oorlogsschepen in alle territoriale wateren vrijheid van zeevaart en in beginsel, toegang tot alle havens te verzekeren. Echter blijven de doorvaart of de aanwezigheid van een kernenergetisch schip onweerlegbaar van aard de openbare orde en de veiligheid van de bezochte staat te bedreigen: deze kunnen dan ook geweigerd of minstens van zekere voorwaarden afhankelijk gesteld worden.

Evenwel stellen wij vast dat de meeste Europese Staten, waaronder Griekenland, Nederland, Duitsland en België zich bereid hebben verklaard het bezoek te aanvaarden van het N.S. « Savannah » (108) op voorwaarde dat de Amerikaanse Regering er in toestemt een behoorlijke schadevergoeding te waarborgen aan de slachtoffers van een gebeurlijk ongeval. Aldus is het dat de Belgische Regering met de Verenigde Staten van Amerika op 19 april 1963 te Brussel een overeenkomst ondertekend heeft waarbij het maximumbedrag

per ongeval wordt bepaald op 500 miljoen dollar (art. 12 — c), hetzij het bedrag voorzien door de Amerikaanse wet op de kernenergie (Atomic Energy Act, art. 170), maar vijfmaal meer dan het maximum weerhouden bij de Conventie van Brussel van 25-5-1962. Het akkoord laat dan ook natuurlijk dit verdrag volledig ter zijde. De Verenigde Staten aanvaarden de bevoegdheid van de Belgische rechtbanken waarvan zij de beslissingen zullen erkennen. Daar er bepaald werd dat de aansprakelijkheid moet beoordeeld worden volgens de wetgeving van kracht op het tijdstip van het ongeval (art. 12 — a), heeft de Belgische Regering het initiatief genomen van een summier wetsontwerp bevattende vier artikelen en dat einde juli laatstleden door de Wetgevende Kamers werd aanvaard samen met het wetsvoorstel houdende goedkeuring van het akkoord afgesloten met de Verenigde Staten (109). Het betrof de aanvaarding van het beginsel der objectieve en uitsluitende aansprakelijkheid van de exploitant van een kernenergetisch schip ten einde de doelmatige bescherming der slachtoffers te waarborgen en hen te ontslaan van de bewijsvoering nopens de schuld van de dader van het schadegeval of het gebrek van de zaak, zoals dit in het gemeen recht vereist is. Dit zal de wezenlijke verdienste zijn van deze wet, ter aanvulling van onze hedendaagse wetgeving in verband met de kernenergie, zoals vervat in de wet van 27-7-1962 betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid van het Studiecentrum voor Kernenergie. Spijtig heeft deze laatste wet, in tegenstelling tot het advies uitgebracht door de Raad van State en het stelsel aangenomen door de overeenkomst van Euratom van 29-7-1960, het beginsel van de aquiliaanse aansprakelijkheid weerhouden.

Indien de beschikkingen van dit nieuw wetsontwerp ingegeven werden door de overeenkomst van Brussel van 25-5-1962, wijken ze er nochtans van af waar ze de gerechtskosten mederekenen bij de aansprakelijkheidsbeperking en ze het bedrag ervan vaststellen in Belgische en niet in Poincaré-franken, zodat het bepaalde maximum niet beveiligd is tegen de gebeurlijke waardevermindering of devaluatie van onze nationale munt (art. 2 — al. 1).

Art. 3 verleent een recht tot subrogatie in de rechten van de slachtoffers aan de organismen die sommige vergoedingen zouden betaald hebben of die prestaties hebben geleverd zoals b.v. geneeskundige zorgen.

Art. 4 ten slotte verklaart de burgerlijke rechtbank te Antwerpen uitsluitend bevoegd om kennis te nemen van de vorderingen tot schadevergoeding. Hoewel de memorie tot toelichting alleen betrekking heeft op het bezoek van de N.S. « Savannah », kan het niet weerlegd worden, zoals de Raad van State in zijn advies evenals M. Lilar in zijn verslag aan de Senaat er de nadruk op legden, dat ze wel geldt als een algemene en bestendige reglementering. Het is trouwens om deze reden dat de voorziene aansprakelijkheidsbeperking niet deze is van de overeenkomst tot stand gekomen met de Amerikaanse Regering, maar wel deze van de internationale overeenkomst. Al. 2 van art. 2 verleent echter aan de Koning, op advies beraadslaagd in de Ministerraad, het recht de vastgestelde beperking te verhogen. Dit zal ongetwijfeld kunnen gedaan worden, wanneer, zoals in onderhavig geval, de exploitant vrijwillig een hoger maximum der aansprakelijkheid aanvaardt.

Vermits, van dan af deze wet moet toegepast worden op al de exploitanten van kernenergetische schepen, — of het ongeval al dan niet verband houdt met de aanwezigheid van een dergelijk vaartuig in ons

watergebied — zal er aanleiding toe bestaan dit embryo van wetgeving aan te vullen door de onmisbare bepaling van de dekking der aansprakelijkheid en de termijnen der verjaring overeenkomstig de bepalingen van de Overeenkomst van Brussel van 1962. In afwachting dat deze laatste in werking treedt, diende het hoofd geboden aan de dringendheid in verband met het mogelijk bezoek van het Amerikaans schip, dat door voldoende waarborgen gedekt is.

Deze wetten werden tot nog toe niet in het Staatsblad gepubliceerd.

68. Men make zich echter nopens de doelmatigheid van deze internationale overeenkomsten geen illusies. Het ware vooreerst vermetel te geloven dat de aanvaarding ervan ooit zodanig algemeen kan zijn dat vele wetsconflicten zullen verdwijnen. Het ware zelfs een utopie te verhoppen dat al de landen hun ondertekening zullen gestand doen en hun nationale wetten zullen aanpassen aan de tekst der Overeenkomst.

Onder dit oogpunt kunnen wij slechts het spijt delen uitgedrukt door M. Ripert waar hij schrijft: « Il est assurément fâcheux de voir certains Etats refuser de ratifier une convention internationale qu'ils ont signée, alors surtout que ceux qui l'ont ratifiée ont parfois, par discipline internationale, modifié leur législation interne. C'est là un échec de l'œuvre d'unification qui est regrettable ». (110).

69. Het valt eveneens te betreuren dat een Internationale Overeenkomst afziet van haar eenmakende rol op sommige belangrijke punten van de beoogde regeling, wat zeker met zich meebrengt een verscheidenheid hetzij van reglementering, hetzij van toepassing op grond van het gemeene recht eigen aan de Verdragstaten. Wij hebben er een treffend voorbeeld van aangehaald bij de bespreking van de jongste overeenkomst van 1957 in zake de aansprakelijkheidsbeperking der eigenaars van konventionele schepen, die naar de « lex fori » verwijst om te beslissen wie de bewijslast draagt van een persoonlijke fout in hoofde van de eigenaar waardoor hij het voordeel van de beperking zal verliezen.

In de Overeenkomst betreffende de *cognossementen* stelt men dezelfde leemte vast waar het belangrijk vraagstuk van het bevrijdend bewijs van de vervoerder op stilzijdende wijze aan de beoordeling van de nationale wetten wordt overgelaten. De meeste landen bekrachtigden door de aanpassing van hun nationale wetgeving de Overeenkomst van 25-8-1924: evenwel interpreteren zij par. 6 van artikel 3 met betrekking tot dit vraagstuk, als zou het voorbehoud gemaakt door de bestemming bij het weghalen der goederen, aan de vervoerder het voordeel onttrekken van het vermoeden van een regelmatige levering. Dienvolgens wordt de vervoerder ertoe verplicht rekenschap te geven over het nakomen zijner verplichtingen door te bewijzen dat het verschil in de staat der goederen bij hun aankomst en deze beschreven in het *cognossement* te wijten is aan een oorzaak waarvan hij wettelijk of konventioneel vrijgesteld werd. (111)

De Engelsen daarentegen beslissen, op grond van de « Common Law » dat de last van de bewijsoverlevering der tekortkoming of schade in elk geval berust op de houder van het *cognossement* of deze al dan niet voorbehoud heeft gemaakt. Zulks betekent een belangrijke en betreurenswaardige misopvatting die indruist tegen de nagestreefde eenmaking. (112).

70. Daarenboven is het te vrezen dat sommige Sta-

ten het gelijktijdig bestaan dulden op hun grondgebied van meerdere wettelijke regelingen die aan zelfde vraagstukken verschillende oplossingen geven al naar gelang de nationaliteit der betrokken partijen. Immers, bij de afkondiging van de Overeenkomst als internationale wet, kunnen zij hun vorige nationale wetgeving behouden of erin de bepalingen van de overeenkomst slechts naar de geest invoeren zonder zich aan de tekst ervan te houden. (113).

Deze mogelijkheid spruit uit het feit dat een Staat die een Overeenkomst van de Diplomatieke Conferentie van Brussel bekrachtigt er zich enkel toe verbindt deze toe te passen op schepen behorend tot de verdragstaten wanneer de regels van het internationaal privaatrecht hem zouden geleid hebben tot de toepassing van zijn eigen wet, maar hij is er geenszins toe verplicht er zijn onderhorigen aan te onderwerpen.

Voor elk dezer gevallen rijst telkens het belangrijk en kies probleem betreffende de onderscheiden toepassingsgebieden der nationale en internationale wetten. In de loop van het geding zal een wetsconflict ontstaan dat zoniet internationaal dan toch inwendig is en waarvan de oplossing op de regels van het internationaal privaatrecht zal dienen afgestemd te worden.

71. Deze spijtige tweeledigheid van regime komt namelijk voor in verschillende domeinen van het Frans, Italiaans en Duits zeerecht.

De Overeenkomst van 1924 in Frankrijk op de aansprakelijkheid van de scheepseigenaar, van kracht sedert 23 februari 1936, kan slechts toegepast worden wanneer het betrokken schip, d.w.z. voor hetwelk de beperking van de aansprakelijkheid werd ingeroepen, behoort tot een der verdragstaten, terwijl voor de eigenaars van Franse schepen de eigen wetgeving onveranderd is gebleven zodat zij nog altijd wordt beheerst door het stelsel van het abandon in natura voorzien door artikel 216 van het Wetboek van Koophandel.

Dezelfde toestand doet zich voor in Italië waar de regels dezer Overeenkomst enkel van toepassing zijn bij wijze van internationale wet wanneer het betrokken schip behoort tot een der verdragstaten; anderzijds vallen de Italiaanse schepen onder toepassing van het Navigatie Wetboek van 1942, dat, behoudens in de gevallen van kwaad opzet of zware fout, de aansprakelijkheid van de reder beperkt tot de waarde van het schip op het ogenblik der beperking, zonder dat deze minder mag bedragen dan 1/5e of meer dan 2/5e van de waarde van het schip bij de aanvang van de reis. (art. 7).

Spijtig dat dit land, dat evenals België in 1939, getrouwd de beginselen der Overeenkomst van 1924 had nageleefd, later gemeend heeft op eenzijdige wijze zijn nationale wetgeving te moeten wijzigen.

72. Dergelijke dubbele reglementering wordt eveneens aangetroffen op het gebied der *cognossementen*, internationaal geregeld door de Overeenkomst van Brussel van 25 augustus 1924, en goedgekeurd door Frankrijk op 9 april 1936. Evenwel werd tegelijkertijd de Franse wet van 2 april 1936 afgekondigd, waarvan de tekst verschilt van die der Overeenkomst en welke de Franse rechtspraak voorhoudt toe te passen op een *cognossement* dat in Frankrijk tot stand komt met als bestemming een haven op het Franse grondgebied, uitgaande van de beschouwing dat de Overeenkomst slechts het tussenlandelijk vervoer betreft. (114). ?

Sommige Franse rechtbanken gaan nog verder en stellen de toepassing der overeenkomst afhankelijk

van de nationaliteit der bij het contract betrokken partijen: nl. de inlander en de vervoerder. (115).

Deze hoven en rechtbanken beslissen dat de Overeenkomst toepasselijk is op alle cognossementen welke in een Verdragstaat tot stand komen indien de partijen beide van verschillende nationaliteit zijn daar de Franse wet moet worden toegepast tussen Franse inladers en vervoerders.

Dezelfde toestand doet zich voor in Italië waar het Hof van Cassatie niet alleen vereist dat het vervoer internationaal weze in de objectieve zin, d.w.z. dat het gebeurt tussen havens van verschillende Staten, maar tevens vereist dat de betrokken partijen van verschillende nationaliteit zouden zijn. (116).

Het lijkt niet de minste twijfel dat het in overweging nemen zowel van het subjectief bestanddeel van de nationaliteit der partijen als het objectief bestanddeel van de afgelegde afstand helemaal indruist tegen de bedoeling van de opstellers der Overeenkomst, vermits deze, volgens de bepaling van art. 10, toepasselijk is op *elk* cognossementen dat in een der Verdragstaten tot stand is gekomen. Anderzijds dient een internationale wet ontegenzeggelijk buiten het nationaal juridisch verband te blijven en geïnterpreteerd te worden aan de hand van de voorbereidende werkzaamheden tot het Verdrag waaruit ze gesproten is.

Ook heeft het « Internationaal Maritiem Comité » een ontwerp tot Overeenkomst aangenomen dat aan dit art. 10 een tekst zal bezorgen waaruit het werkelijk criterium der toepassing duidelijk zal blijken.

Volgens ditzelfde Verdrag, bevat het zeegevaar in zichzelf een grond tot bevrijding van aansprakelijkheid; daarentegen eist de tekst van art. 4 van de wet van 1936 dat de gebeurtenis ingeroepen door de vervoerder tegelijkertijd onvermijdbaar en onvoorzienbaar zij (117).

Aldus legt deze bepaling de vervoerder de verplichting op tot het waarborgen van de goede afloop der onderneming door hem borg te verklaren voor elk verlies, averij of schade ondergaan door de lading, terwijl het Verdrag hem slechts een verplichting oplegt tot « due diligence » — « redelijke zorg » —, d.w.z. een verplichting te doen. (118)

Inderdaad, tegen het Verdrag van Brussel in, — dat in de *uitzonderingsgevallen*, d.w.z. de schadeorzaken die, wanneer ze bewezen zijn, leiden tot de algehele niet-aansprakelijkheid van de vervoerder opgenoemd in art. 4, par. 2, de inlander slechts in geval van brand toelaat het bewijs te leveren van de fout van de vervoerder, — aanvaardt de Franse wet van 1936 in haar art. 4 in geen enkel dezer gevallen de volledige niet-aansprakelijkheid van deze laatsten, en staat zij de inlander steeds toe te fout te bewijzen. (119). Zo wordt het feit van aanvaring, dat volgens de bewoordingen van art. 4, al. 2-9 der Overeenkomst van 25 augustus 1924 als grond tot vrijstelling van aansprakelijkheid mag ingeroepen worden, niet als dusdanig door de Franse rechtspraak aangenomen onder voorwendsel dat de wet van 2 april 1936 deze vrijstellingsgrond niet uitdrukkelijk heeft overgenomen. Zij verklaart dientengevolge *in dit geval* de vervoerder aansprakelijk ten overstaan van de bestemming, behoudens een eventueel verhaal tegen het aanvarend schip.

73. Een ander verschil in redactie tussen de Overeenkomst en de Franse wet van 2 april 1936 liet aan het Franse Hof van Cassatie toe te beslissen dat de drager van het cognossement zich kan beroepen op de bepalingen van de wet zelfs indien hij bevrachter

op charterpartij is. (120), wanneer integendeel de wet, evenmin als de Conventie niet van toepassing is op de charterpartij en dat wanneer zij voorzien dat de cognossementen, in geval van bevrachting op charterpartij eraan onderworpen zijn, verduidelijkt anderzijds de Overeenkomst in haar art. 1, lit. B, dat zij op die cognossementen slechts toepasselijk is vanaf het ogenblik waarop dit document de verhoudingen regelt tussen de derde-drager en de vervoerder, daar de betrekkingen van deze laatste met de vervoerder onderworpen zijn aan de charterpartij.

Het doel van de overeenkomst is inderdaad de derde-drager te beschermen tegen de verrassingen van een charterpartij waarvan hij de inhoud niet kent en zelfs niet eens het bestaan vermoedt, terwijl de bevrachter partij was in het contract dat hij vrij heeft kunnen bespreken met de eigenaar. Het niet overnemen van de tekst van art. 1, lit. B der Overeenkomst in de wet van 2 april 1936 ligt aan de grondslag van deze vergissing in de interpretatie. (121).

74. Hetzelfde probleem bestaat nog in Frankrijk op andere gebieden, maar minder scherp omdat de teksten der internationale en nationale wetten uiteraard wezenlijk gelijk zijn van inhoud en slechts op bijkomstigheden verschilpunten vertonen. Zo ondermeer de inrichting der scheepsvoorrechten, voorzien door de Overeenkomst van Brussel van 10 april 1926 en van toepassing in Frankrijk sinds 21 februari 1936, maar welke tezelfdertijd het voorwerp uitmaken van de wet van 19 februari 1949 houdende wijziging der artikelen 190 en volgende van het Wetboek van Koophandel.

Aldus is de Overeenkomst van Brussel over de hulpverlening en berging van 23 september 1910 eveneens toepasselijk van zodra een der betrokken schepen behoort tot een der Verdragstaten, terwijl de Franse schepen onderworpen zijn aan de wet van 29 april 1916.

75. Zelfs indien de tekst van de overeenkomst getrouw in de verschillende nationale wetgevingen opgenomen wordt, dan nog zal haar interpretatie voor gelijkaardige gevallen nog steeds noodzakelijk tot uiteenlopende oplossingen leiden.

De meest hoofdzakelijke reden daarvan is, zoals M. Claude Buisseret het in zijn studie over de Overeenkomst van Brussel van 25 augustus 1924 betreffende de cognossementen doet uitschijnen, dat de tekst van de overeenkomst het eindpunt is van besprekingen die niet alleen soms tegenstrijdige belangen tegenover elkaar stelden maar daarenboven volstrekt tegengestelde juridische en geschiedkundige opvattingen. (122).

Om de betrachte toetreding te bekomen dient een tekst aangenomen die met de meeste soepelheid kan toegepast worden. Zelfs laat men opzettelijk na de *juiste draagwijdte van sommige bepalingen* te verduidelijken en sommige uitdrukkingen toe te lichten, opdat eenieder ze vrijelijk zou kunnen uitleggen. Zulks was namelijk het geval met de omschrijving van de aard van de vereiste persoonlijke fout om de eigenaar van het voordeel der aansprakelijkheid te beroven. Het akkoord is derhalve meer schijn dan werkelijkheid.

Bovendien zal deze inwendige wet noodzakelijk geïnterpreteerd en toegepast worden overeenkomstig de algemene beginselen van het algemeen nationaal recht, waarvan ze deel uitmaakt.

76. Echter zijn dit slechts noodoplossingen. Alleen een *Internationaal Gerecht voor Zeevaartsaken* kan bij de toepassing der Overeenkomsten een eenvormige

rechtspraak verzekeren. De oprichting van dergelijk gerecht op gebied van zeevaart en luchtvaart was reeds het voorwerp van een besluit van de Overeenkomst van Amsterdam van het Internationaal Comité in 1949. (123)

Zij gaat uit van de veronderstelling dat de Staten ertoe bereid zijn afstand te doen van een gedeelte van hun soevereiniteit en dat zij ermede instemmen dat de beslissingen van hun nationale rechtbanken kunnen hervormd worden.

Het is inderdaad onontbeerlijk dat dit gerecht alleszins de nodige bevoegdheid zou hebben om terzelfdertijd uitspraak te doen en over de geschillen in verband met de bevoegdheid en de toewijzing en over de gebeurlijke schending van de Overeenkomst.

Haar uitleggende beslissingen zouden bindend zijn voor de nationale rechtbanken bij de oplossing van de geschillen welke hun worden onderworpen met als gevolg dat, zo zij er zich niet naar gedragen, *dit zou kunnen gelden* als grond tot een voorziening tot cassatie.

Zoals de Franse afvaardiging het suggereerde zou een gelijkaardige procedure als deze voorzien bij art. 88 van de wet van 27 ventôse jaar XIII (18 maart 1800) nuttig kunnen ingevoerd worden namelijk de voorziening in het belang van de wet.

Het ware ongetwijfeld volmaakt kon *alleen* dit internationaal gerecht, bij uitsluiting van elk ander, bevoegd zijn om deze geschillen ten gronde te beslechten. Dergelijke oplossing zou een einde stellen aan al de praktische moeilijkheden waarmede de toepassing der internationale verdragen gepaard gaat ingevolge de meervoudigheid der bevoegdheid en het gemis aan vertrouwen in de vreemde rechtbanken. Tevens zou ze de versnippering der vorderingen vermijden en het daarmee verknocht gevaar van tegenstrijdige beslissingen. Ze zou bovendien het voordeel bieden, naar aanleiding van één en hetzelfde gebeuren, te kunnen vonnissen over het beginsel van het bestaan der beperkte aansprakelijkheid van de eigenaar of van de exploitant zowel van een conventioneel als van een kernergetisch schip, ten opzichte van al de schuldeisers en al de slachtoffers. (124).

77. Het slechts betrekkelijk en soms kortstondig sukses van de eenmaking der grondregels van het zeerecht en de onmogelijkheid een algemeene eenvormige internationale wetgeving uit te werken, maakt een stelselmatige inspanning ter eenmaking van de oplossingsregels van wetsconflicten noodzakelijk (125). Het uiteenlopend karakter dezer regels is inderdaad strijdig met de meest elementaire beginselen van de internationale orde die voor het bestaan en de veiligheid van zeezaken van node zijn. Indien elk land volgens zijn eigen opvattingen van internationaal privaatrecht zijn inwendige wetgeving een verschillend toepassingsveld voorbehoudt, moet daaruit onvermijdelijk een wedijver op het gebied der bevoegdheid voortvloeien. De reder loopt aldus het gevaar, bij wijze van territorialiteitswet, onder toepassing te vallen van een buitenlandse wet welke op onvoorziene en overigens op onvoorzienbare wijze *zijn belangen beslecht*, wat zelfs kan leiden tot het ontzeggen van het voordeel van om het even welke vorm van aansprakelijkheidsbeperking. Het is dus onontbeerlijk dit nadeel te verminderen en tot een akkoord te komen over het wezenlijk vraagstuk, nl. te weten volgens welk rechtstelsel de beperking der aansprakelijkheid van de scheepseigenaar zal toegelaten zijn.

Men mag zelfs de vraag stellen of dergelijke over-

eenkomst niet méér van node is dan de eenmaking van de bestaande tegenstrijdige stelsels.

78. Het vraagstuk der bevoegdheidsconflicten komt in de praktijk veelal voor in het geval van aanvaring dat tevens het meest voorkomend geval is van aansprakelijkheidsbeperking.

Gewis was het Aanvanringsverdrag van Brussel van 23 september 1910 er reeds in geslaagd de eenmaking te verwezenlijken van de wetgeving van talrijke landen betreffende de grondregels der aansprakelijkheid en de vorderingen tot schadevergoeding ingevolge aanvaring, maar het kon er niet toe komen de juiste bevoegdheid der verschillende Staten te bepalen zodat het geen conflictenregel bevat. In deze leemte heeft men gepoogd te voorzien door de Overeenkomsten van Brussel van 10 mei 1952, de ene over de strafrechtelijke, de andere over de burgerlijke bevoegdheid. (126).

Op *strafrechtelijk gebied* zijn uitsluitend de gerechtelijke en de administratieve overheden waarvan het schip, op het ogenblik der aanvaring de vlag voert, in beginsel bevoegd tot het instellen van strafrechtelijke of disciplinaire vervolgingen. Zelfs voor de noodwendigheid van het onderzoek zijn alleen dezelfde overheden ertoe gemachtigd een beslag te bevelen of een schip aan de ketting te doen leggen.

Op *burgerlijk gebied* heeft men de meervoudigheid der bevoegdheden niet kunnen ontwijken. De aanlegger heeft inderdaad de keuze tussen de rechtbank van de woonplaats van de verweerder, deze van de plaats waar beslag werd gelegd op een schip van de verweerder, en de rechtbank van de plaats zelf der aanvaring, zo deze voorviel in havens, reden of binnenwateren.

Dergelijke overeenkomsten zijn zeker belangwekkend maar ze sluiten geenszins de mogelijkheid uit van wetsconflicten. In de eerste plaats is hun toepassingsveld dikwijls beperkt tot het internationaal vlak, wanneer zoals b.v. in Frankrijk, de inwendige wetgeving niet gewijzigd werd en van toepassing blijft op de aanvaringen tussen schepen van de onderhorigen. Vervolgens is de Overeenkomst betreffende de strafrechtelijke bevoegdheid niet toepasselijk op de havens, reden en binnenwateren, terwijl de Verdragstaten zich het recht voorbehouden tot het instellen van vervolgingen wegens overtredingen bedreven in hun eigen territoriale wateren. In deze voorwaarden blijft het nut van een gemeenschappelijk Verdrag over de wetsconflicten overwegen.

79. Ongetwijfeld bestaan er op dit stuk bepaalde internationale, ja zelfs bijna universele, gewoonten alhoewel de algemeenheid op verre na nog niet werd bereikt.

Samen met de Franse, zijn de Belgische rechtsleer en rechtspraak nagenoeg akkoord om de toepassing van de «lex loci delicti commissi» als politie- en veiligheidswet in de zin van art. 3, par. 1, Burgerlijk Wetboek in het gemeen recht toe te laten, zowel ten opzichte van de strafrechtelijke aansprakelijkheid als ten opzichte van de burgerlijke verantwoordelijkheid in haar geheel, d.w.z. ten opzichte van het feit, de wijze en de omvang der verplichting tot herstel waartoe ze aanleiding heeft gegeven. Deze lokale wet zou zelfs dienen toegepast te worden niet alleen zoals ze voorkomt in de tekst, maar zelfs zoals ze wordt uitgelegd door de rechtspraak van het land waar ze werd uitgevaardigd (127).

Zij passen over het algemeen in het zeerecht hetzelfde beginsel toe zelfs wat betreft het stelsel der aansprakelijkheidsbeperking (128).

Nochtans biedt het stelsel van de «*lex loci delicti commissi*», dat bovendien de inrichting van de aansprakelijkheid van de reder afhankelijk stelt van de wisselvalligheden van de reis, geen geldige oplossing in geval van aanvaring in volle zee alwaar geen lokale wet bestaat. Er dient daar nog aan toegevoegd te worden de moeilijkheid van de bepaling van de uitgestrektheid van de territoriale zee waarover tot nog toe geen enkel akkoord tot stand kwam en welke door elke Staat souverain wordt bepaald.

80. Overigens, sommige gerechtelijke beslissingen niettegenstaande ze in dit geval de aansprakelijkheid voor de aanvaring onder de «*lex loci delicti commissi*» plaatsen, wijzen haar echter van de hand zodra de beperking van de aansprakelijkheid van de scheepseigenaar ter sprake komt (129). Zij oordelen dat deze niet gewoonweg behoort tot het statuut der burgerlijk-gemeenschappelijke aansprakelijkheid, maar dat ze aan een bijzonder recht moet onderworpen worden. De «*vervangings-oplossingen*» welke ze voorstellen zijn tegenstrijdig.

Volgens een bepaalde theorie wordt deze beperking verbonden aan de gedwongen tenuitvoerlegging op het vermogen van de schuldenaar en moet ze derhalve geregeld worden door de wet in verband met deze rechtspleging, d.w.z. de «*lex fori*» (130). Deze opvatting welke niet bevorderlijk is voor de verschillende schuldvorderingen, vermits meerdere rechtbanken gelijktijdig kunnen gevat zijn, maakt de omvang der aansprakelijkheid van de eigenaar afhankelijk van de willekeurige keuze van een schuldeiser die de gelegenheid niet zal laten voorbijgaan om zijn vordering ahangig te maken bij de rechtbank van het land waarvan de wetgeving voor hem het voordeligst is.

Volgens een andere theorie moet deze beperking onderworpen worden aan de wet met betrekking tot het contract afgesloten met de kapitein, daar de eigenaar slechts in zijn hoedanigheid van committent of lastgever gehouden is voor de handelingen van de kapitein. Deze «*lex contractus*» is over het algemeen deze van de vlagge-wet aangezien in beginsel het contract in de thuishaven tot stand kwam (131).

81. Het kan niet geloofwaardig worden dat de toepassing van de wet van de nationaliteit van het aanvarend schip als de meest redelijke en de meest aangewezen voorkomt, vermits het schadeberokkenend en dienvolgens tot schadeloosstelling aanleiding gevend feit in hoofde van de reder, de fout is welke aan boord bedreven werd door de kapitein of door een lid der bemanning. In dit verband zou men zelfs kunnen aanvoeren dat in het zeerecht de «*lex loci delicti commissi*» nooit deze is die van kracht is op de wateren van de plaats van het ongeval, maar wel deze is welke geldt op het *dek* van het schip, d.w.z. de vlagge-wet, vermits het schip beschouwd wordt als een afgescheiden gedeelte van het grondgebied van de vlaggestaat en dat dienvolgens de inbreuken bedreven aan boord beschouwd worden als zijnde bedreven op het nationaal grondgebied (132).

Dit zou nochtans een onaanvaardbare uitbreiding betekenen van de fictie der extraterritorialiteit.

Overigens, door het aanvaarden van deze vlagge-wet wordt vermeden dat de beperking van het gemeen pand der schuldeisers zou onderworpen worden aan verschillende wetten en wordt de onontbeerlijke eenheid der rechtspleging verzekerd in geval van samenloop van contractuele en delictuele schuldvorderingen (133).

Deze aanvaarding brengt tevens de verhoopde oplos-

sing op het ingewikkeld probleem der aanvaring in volle zee, waar er, bij gebrek aan enige souverainiteit, geen enkele territoriale wet geldt. Een eventueel beroep op de «*lex fori*» dringt zich wellicht op wanneer de betrokken schepen zich wederzijds de aansprakelijkheid voor het ongeval ten laste leggen en niet van eenzelfde nationaliteit zijn (134).

Het stelsel biedt ten slotte het groot voordeel dat het aan de reder zekerheid schenkt nopens de omvang zijner aansprakelijkheid, vermits deze altijd zal geregeld worden overeenkomstig zijn nationale wet en niet zal afhankelijk zijn van de wisselvalligheden van de reis of van de rechtspleging.

De vlaggewet moest noodzakelijkerwijze de aansprakelijkheid van de eigenaar regelen onder het stelsel van het abandon in natura, dat gegrondest is op het begrip van het afgescheiden zeevermogen en dat zich als dusdanig aan het reëel statuut verbindt, zelfs indien de eigenaar niet gehouden is «*propter rem*» (135). Dit reëel statuut, bepaald door de «*lex rei sitae*» van het goed dat het tot voorwerp heeft moet logischerwijze, wanneer het een schip betreft, aansluiten met de juridische toestand veeleer dan met de werkelijke toestand van het vaartuig (136). Derhalve is het natuurlijk het schip te situeren waar het zijn «*burgerlijke stand*» heeft en waar de zakelijke rechten die het bezwaren zullen bekend gemaakt worden, en toepassing te maken van de vlaggewet.

Dit komt ten andere overeen met de oplossing gehuldigd door de Overeenkomst van Brussel van 10 april 1926 betreffende de scheepshypotheek, waarvan zij tegelijkertijd de internationale erkenning waarborgt.

Deze erkenning moet het scheepskrediet versterken en moet de hypothecaire schuldeiser beschermen tegen de bedrieglijke handelingen van een schuldenaar die zijn schip zou afstaan aan een vreemde koper wiens nationale wet de scheepshypotheek niet zou erkennen. Dergelijk gevaar is thans nog werkelijkheid daar niet alle landen de Overeenkomst bekrachtigden en daar een bepaalde rechtspraak de voorkeur geeft aan de toepassing van de «*lex rei sitae*», d.w.z. de wet van de plaats waar het schip zich in werkelijkheid bevindt, liever dan de vlaggewet, met als gevolg dat de loutere overbrenging van het bezwaard schip naar het buitenland, het gevaar doet rijzen een einde te stellen aan de doeltreffendheid van de hypotheek zonder dat zelfs een verandering van nationaliteit van node is (137).

Ook op het ogenblik van beslag op het schip valt dit logischerwijze onder toepassing van de vlaggewet (138). Dit strookt evenwel niet met de oplossing aangenomen door de Overeenkomst van Brussel van 10 mei 1952 betreffende het bewarend beslag op schepen, die, tot het waarborgen der schuldvorderingen ontstaan uit een aanvaring, beslag toelaat op gelijk welk schip van de schuldenaar en die de rechtbank van de plaats van het beslag «*forum arresti*» bevoegd verklaart om ten gronde te beslissen (art. 7, 1°), wanneer deze bevoegdheid haar toegekend wordt door de nationale wet van het land waar het beslag werd gelegd. Buiten dit geval wordt de bevoegdheid van de rechtbank slechts aangenomen wanneer de ingeroepen schuldvordering behoort tot een der op beperkende wijze bij artikel 7, 1° van de Overeenkomst opgesomde categorieën, d.w.z., wanneer er een zekere band bestaat tussen de plaats van de schuldvordering en de plaats van het beslag. Bij uitvoerend beslag in het buitenland dient de regeling der rechten van de schuldeisers van verschillende nationaliteit te gebeuren volgens de vlaggewet, daar de hypotheek en voor-

rechten gevestigd en bekendgemaakt overeenkomstig deze wet, een internationale uitwerking moeten hebben.

De toepassing van de wet van het beslag en van de verkoop zou elk maritiem krediet onmogelijk maken vermits de schuldeiser zich niet kan schikken naar een onvoorzienbare wet (139).

De «lex fori» zou in geen enkel geval kunnen toegepast worden indien ze niet verenigbaar ware met de nationaliteit van het schip. Nochtans, wanneer de vlaggewet zich ter oplossing der eventuele wetsconflicten schijnt op te dringen, verkiest de praktijk over het algemeen de wet van de haven der bestemming of «port de reste», waar de averij-regeling zal geschieden.

De stelselmatige toepassing van de vlaggewet komt aldus ideaal voor ter oplossing der meeste wetsconflicten die bij de exploitatie van het schip ontstaan. Deze opvatting werd ook door vooraanstaande auteurs verdedigd en door verschillende internationale congressen aanbevolen (140).

82. Evenwel, naar de aanzienlijke praktische voordelen welke de stelselmatige toepassing van de vlaggewet zou bieden, dient de aandacht gevestigd te worden op de misbruiken waartoe zij aanleiding kan geven, juist omwille der talrijke en belangrijke gevolgen welke eraan verbonden zijn.

Er bestaan inderdaad «goedkope vlaggen», «cheap flags», d.w.z. dat sommige landen zoals Panama, Liberia en Honduras een zeebrief afleveren aan de koopvaardischepen met als enige voorwaarde de louter vormelijke immatriculatie en de betaling van een klein inschrijvingsrecht. Dit laat aan bepaalde reders toe op bedrieglijke wijze de fiscale verplichtingen van hun onderscheiden nationale wetten te ontduiken om zich volop aan oneerlijke mededinging over te leveren.

Te vrezen valt dat, indien de toepassing van de vlaggewet als algemene stelregel aangenomen werd voor de oplossing van wetsconflicten in verband met de bepaling van de omvang van de aansprakelijkheid, de scheepseigenaar of exploitant zowel van conventionele als van kernenergetische schepen hun vaartuig in een dezer «gastvrije» landen, op fictieve wijze zouden laten immatriculeren om te ontsnappen aan de toepassing van de meer bezwarende wet van hun effectieve thuishaven en dat de vanwege de «Licensing State» vereiste financiële waarborgen zullen ontbreken. Het komt mij voor dat de bevoegde rechtsmacht, in dit geval, ongetwijfeld het recht zal hebben na te gaan of de feitelijk gevoerde vlaggewet terecht gevoerd werd en een onderzoek in te stellen naar de echte nationaliteit van het schip om deze in de plaats te stellen van de schijnbare nationaliteit, die het gevolg is van loutere immatriculatie onder een goedkope vlag en dat ze tevens het recht zal hebben het ongeoorloofd nagestreefd rechtsgevolg te weigeren. Dit blijkt de echte streving te zijn van de rechtspraak op dit punt (141). Men kan aan een soevereine Staat zeker niet het recht betwisten vrijelijk de voorwaarden te bepalen tot het verlenen van zijn nationaliteit, maar, zoals de Commissie voor Internationaal Recht van de UNO het in 1956 aanhaalde, is het evenwel nodig dat er geen wezenlijke band bestaat tussen het schip en de Staat die hem de vlag verleent (142). De regeling moet vrij zijn van bedrieglijk opzet en zodanig dat ze tot geen misbruiken kan aanleiding geven. Dit beginsel werd hernomen en door de Diplomatieke Bijeenkomst van Genève aangenomen in haar Overeenkomst over de volle zee van 1958 (art. 5). Ongelukkig bleef deze Overeenkomst, bij gebrek aan bekrachtiging, tot nog toe een dode letter (143). Het

hoeft nochtans geen betoog dat een strenge internationale regeling zich ter zake ten eerste opdringt.

* * *

Na dit lang leerstellig betoog over een onderwerp dat misschien niet eenieders belangstelling vermocht gaande te houden, rest mij thans nog de vervulling van een piëteitsvolle plicht: het postuum huldbetoon aan de getrouwe medewerkers van het Gerecht die ons tijdens het afgelopen jaar zijn ontvallen.

* * *

Bij de droevige mare van het schielijk overlijden van de heer *Eerste-Voorzitter-emeritus René De Clercq* op 11 mei 1963 heeft een algemene ontroering ons allen getroffen en hebben zij, die het grote voorrecht hadden destijds samen met hem of onder zijn leiding te mogen arbeiden, bij dit plots afscheid beseft hoe diep in hun hart de eerbiedvolle genegenheid was doorgedrongen voor zijn innemende persoonlijkheid en al wat in een mens kan samengaan aan goedheid en aan degelijkheid.

De functies van het Openbaar Ministerie wist hij gedurende meer dan vijftien jaar uit te oefenen met een buitengewone begaafdheid en geschiktheid, deze van het Parket-generaal in het bijzonder, waarvan hij de ambtsplichten tijdens de moeilijke heropbeuringsjaren welke op de eerste wereldoorlog volgden, in talrijke kiese criminele zaken, gezagvol vervulde.

Tijdens zijn ambtsvervulling in het arrondissement Brugge, alwaar hij het voorzitterschap waarnam van het Hof van Assisen van West-Vlaanderen, ontpopte hij zich voor het leiden van de debatten als een weergaloos talent. Onder zijn gemoedelijkheid en die goedheid van hart, welke doorstraalde tot in die ietwat sceptische glimlach, school een nimmer falende kennis van de mens, van zijn hartstochten en de soms hopeloos verborgen drijfveren die hem kunnen leiden tot het plegen van de misdaad.

Dit nagenoeg ingeboren talent spreidde hij geenszins ten toon: men onderging het, men werd er onwillekeurig door geboeid. Het ontsprong spontaan en rijkelijk uit het wezenskenmerk dat te allen tijde zijn persoonlijkheid beheerste: de eenvoud.

De loopbaan van wijlen *Eerste-voorzitter-emeritus De Clercq* verliep met de onkreukbare sereniteit van de «Judex sapiens». Haar schitterende ontwikkeling kon niet anders dan hem opvoeren naar de hoogste trap: de algehele leiding van het Hof van beroep.

Zijn verkiezing en aanstelling tot *Eerste-Voorzitter* op 26 oktober 1946 betekende dan ook niet enkel de uiteindelijke bekroning van een uiterst belangwekkende carrière, maar was tevens de onverbloemde vertolking van de wens naar de geest en het verlangen van al de leden van ons korps.

Voor ons Hof was de periode van 1946 tot 1951, de voortzetting van een traditie gesteund op degelijke rechtskennis, eerbied en nauwgezette naleving van onze nationale instituten, onverpoosd nastreven van innige verstandhouding tussen de verschillende korpsen van de magistratuur en, boven alles, ontzag voor de onschendbare rechten van het individu in verhouding tot de eisen van het algemeen belang der gemeenschap.

Wijlen *Eerste-Voorzitter-emeritus De Clercq*, die geboren werd te Brugge op 13 januari 1879, verwierf het diploma van doctor in de rechten aan de Universiteit te Leuven in 1903. Na zijn benoeming in 1907 tot Substituut-Procureur des Konings in zijn geboortestad en zijn bevordering in 1920 tot *Eerste-Substituut-Procureur des Konings*, werd hij in de loop van

hetzelfde jaar benoemd tot parketshoofd te Ieper. Na amper twee jaar beleid aan dit parket, werd hij in 1922 benoemd tot Substituut-Procureur-generaal en het daaropvolgend jaar tot Raadsheer in het Hof van beroep. Na het kamervoorzitterschap dat hij sinds 1939 waarnam, werd hij op 3 oktober 1946 tot Eerste-Voorzitter verkozen en werd hij op 13 januari 1951 toegelaten tot het emeritaat.

Benevens verscheidene eervolle onderscheidingen, was wijlen Eerste-Voorzitter-emeritus De Clercq R. groot-officier in de Leopoldsorde en groot-officier in de Kroonorde.

* * *

Een figuur die als het ware de belichaming was van het pleitbezorgerschap, een levendig accessorium van de procedure, verdween op 9 november 1962 uit de horizon van het gerechtelijk leven te Gent: *Mr. Gaston Hebbelynck*.

Geboren te Gent op 6 september 1893 uit een familie waarvan de vader en de grootvader hem in hetzelfde ambt waren voorgegaan, moest hij zich ongetwijfeld tot dit ministerieel ambt geroepen voelen en ging hij al vroeg in de leer in de vaderlijke studie. Later, in 1914, liet hij zich als student in de Rechten te Gent inschrijven van waaruit hij, onder de druk van de Duitse invallers, de wijk nam naar Frankrijk alwaar hij in 1915 onder de wapens werd geroepen.

Bij zijn terugkeer in zijn vaderstad, na aan de Universiteit te Parijs het diploma van kandidaat in de Rechten te hebben behaald, werd hij in 1919 tot pleitbezorger bij het Hof van beroep aangesteld.

Gedurende 35 jaar vermocht hij door zijn grondige kennis der procedure en zijn rijke ervaring zowel voor de magistraten en de advocaten als voor zijn cliënteel een waardevolle medewerker te zijn. Van een onkerukbare reputatie en een nauwgezette ijver, zelfs tijdens zijn langdurige ziekte, genoot hij de achting en het vertrouwen van allen die met hem omgingen en van een uitgebreide vriendenkring.

Wijlen Mr. Hebbelynck kon tevens bogen op een letterkundige faam: vooral als auteur van een toneelkroniek in verschillende culturele tijdschriften en vooraanstaande dagbladen werden zijn bijdragen ten eerste op prijs gesteld.

Omwille van zijn grote verdiensten en eigenschappen werd hij meerdere malen verkozen tot voorzitter van de Kamer der Pleitbezorgers.

Mr. Hebbelynck was Ridder in de Leopoldsorde.

* * *

In de eerbiedwaardige ouderdom van 85 jaar overleed op 14 november 1962 te Ieper de heer *Petit Joseph*, Ere-Vrederechter van het kanton Ieper I.

Na zijn inschrijving als stagist in 1901, nam hij tot 1906 in het arrondissementscommissariaat in zijn geboortestad een administratieve functie waar. Benoemd tot vrederechter van het kanton Poperinge in 1906, zou hij vanaf 1921, als vrederechter van het kanton Ieper, gedurende 41 jaar zijn ambt uitoefenen, waaruit hem bij besluit van 19 januari 1948 op zijn verzoek eervol ontslag werd verleend en waarbij hij tevens gemachtigd werd tot het voeren van de ere-titel van zijn ambt.

De heer Petit deed zich, tijdens zijn lange loopbaan, kenmerken door de hooggeschatte en onontbeerlijke eigenschappen van de kantonale rechter: psychologisch inzicht, ervaring en juridische kennis.

Na de eerste wereldoorlog had deze door allen gewaardeerde magistraat zich eveneens verdienstelijk

weten te maken door zijn functie uitgeoefend bij de Rechtbank voor oorlogsschade in een streek welke door het oorlogsgeweld onbarmhartig was geteisterd geworden.

Niettegenstaande een wankel gezondheidstoestand was het hem gegeven moedig te weerstaan aan een kwaal die hem jarenlang ondermijnde.

De heer Petit Joseph was Ridder in de Leopoldsorde, Officier in de Kroonorde en Ridder in de Leopold II Orde.

* * *

Uit Dendermonde ontvingen wij op 15 januari 1963 het bericht van het overlijden van de heer Advokaat *Cooreman Joseph*, geboren te Leuven op 13 januari 1889.

Mr. Cooreman die in 1913 het diploma van doctor in de Rechten verwierf, werd in 1919 ingeschreven op de tabel der advocaten bij de Rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde.

Van 1931 tot 1940 was hij onafgebroken lid van de Raad der Orde. Als Stafhouder van 1940 tot 1945 leidde hij de orde met vaste hand gedurende de moeilijke oorlogsjaren en wist hij de gaafheid van de Balie te vrijwaren.

Hij was een man van eer, beziel met een schier angstvallige zin voor gerechtigheid.

Zijn confraters bewaren met eerbied zijn aandenken als advocaat en als stafhouder.

Mr. Cooreman Joseph was Ridder in de Leopoldsorde.

* * *

Eveneens uit het arrondissement Dendermonde werd ons op 9 maart 1963 het overlijden medegedeld van de heer *de Hert Pedro*, advocaat te Aalst, in de leeftijd van 69 jaar.

Mr. de Hert, die in 1922 op de tabel der advocaten te Dendermonde werd ingeschreven, had in 1921 zijn graad van doctor in de Rechten verworven.

Reeds in 1924 werd hij tot plaatsvervangend rechter in het vrederecht van het kanton Aalst benoemd. Op zijn verzoek werd hem bij K.B. van 12 juli 1939 ontslag verleend uit dit ambt.

Sinds een twintigtal jaar had de overledene zijn aktiviteit aan de Balie sterk verminderd.

Tijdens de eerste wereldoorlog gaf hij blijk van moed en vaderlandsliefde: hij was inderdaad oorlogsvrijwilliger en werd als dusdanig in 1916 op de dagorde van het leger eervol vermeld.

Zeer populair in zijn geboortestad Aalst was hij jarenlang bevelhebber van de Stedelijke Vrijwillige Brandweer en voorzitter van de Nationale Strijdersbond.

Wijlen Mr. de Hert was houder van talrijke militaire en burgerlijke eretekens. Hij werd tevens verschillende malen in de nationale orden onderscheiden.

* * *

De heer *Daems Edouard*, advocaat te Brugge en destijds wonende te Oostende, overleed op 28 maart 1963 te Eeklo in de hoge ouderdom van 85 jaar.

Mr. Daems behaalde het diploma van doctor in de Rechten in 1903 en liet zich in 1907 bij de Balie te Brugge inschrijven. Alras deed hij zich als een voorbeeldig advocaat opmerken: zijn toewijding aan de belangen van zijn cliënten, zijn vruchtbare ervaring, zijn eerbied voor de gerechtelijke instellingen en zijn onberispelijke levenswijze waren alom bekend en werden door eenieder gepezen. Hij genoot het ver-

trouwen en de oprechte achting van zijn confraters en van de magistratuur.

Sedert verschillende jaren had Mr. Daems elke activiteit neergelegd en zich teruggetrokken te Eklo.

Steeds was hij, spijt zijn talent, zijn grote eigenschappen, zijn bekwamheid, een toonbeeld van eenvoud en nederigheid.

De afgestorvene was Ridder in de Leopoldsorde en Officier in de Kroonorde.

* * *

De heer *Debra Georges*, advocaat bij het Hof van Beroep ten Gent, geboren te Vlissingen op 31 oktober 1906, overleed schielijk te Gent op 2 april 1963.

Vol geestdrift en beziel met strijd lust om de Vlaamse bewustwording in het openbaar leven uit te bouwen, liet hij zich, na zijn doctoraatsdiploma behaald te hebben aan de Universiteit te Leuven in 1929, in hetzelfde jaar inschrijven in de Balie te Veurne.

Briljante geest, vol zin voor subtiele nuancerings ging hij volledig op in de studie van het Recht en publiceerde twee werken: «De belediging van ergen aard als grond tot echtscheiding in de Belgische rechtspraak (1939)» en «Naar eenheid van recht in Noord en Zuid (1951)».

Het baarde dan ook geen verwondering dat deze talentvolle jurist zich aangetrokken voelde door de Universiteitsstad Gent en zich aldaar kwam vestigen. Aan de Balie te Gent zou hij op korte tijd een benijdenswaardige faam verwerven. Hij bezat in hoge mate de kunst om te behagen. Zijn ingeboren gevoel voor esthetiek, zijn eruditie, zijn verzorgde taal, dit alle vermengd met zijn fijn scepticisme en gekruid met de passende humor, maakten elke ontmoeting met hem tot een genoegen.

Onder zijn voorzitterschap kende de Vlaamse Conferentie te Gent een uitzonderlijke bloei.

Zijn vroegtijdig afsterven werd door zijn talrijke vrienden pijnlijk aangevoeld.

* * *

Andermaal te Gent werd op 5 april 1963 een pleitbezorger aan het leven ontruikt: *Mr. André Rodenbach*, doctor in de Rechten en pleitbezorger bij de Rechtbank van Eerste Aanleg.

Afkomstig uit Lokeren, alwaar hij op 21 juni 1901 geboren werd, oefende deze ministeriële officier gedurende 34 jaar zijn ambt uit met toewijding, in de lijn van de opvatting die hij had van zijn functie en de eigen plaats welke deze inneemt in de werking van onze rechterlijke instellingen. Tot het einde van zijn leven, wanneer hij reeds door ziekte was ondermijnd, wist Mr. Rodenbach een niet te onderschatten rol te vervullen in de juridische wereld door een indrukwekkende reeks van publicaties. De studie van het recht, waarvoor hij steeds een levendige belangstelling betoonde, trok hem onweerstaanbaar aan. Geregeld werden zijn bijdragen gepubliceerd in het «Rechtskundig Weekblad», het «Journal des Tribunaux», het «Bulletin de la Fédération des Avoués de Belgique» en diverse andere vakschriften. Hij was tevens de auteur van «Het recht in het burgerlijk leven», een werk van algemeen karakter en bezorgde, vanaf 1935, een volledige Nederlandse uitgave van «Het formulierboek van burgerlijke rechtspleging» van Zwendelaar.

Mr. Rodenbach, drager van een roemrijke naam, was tevens een zeer verdienstelijk letterkundige, die zowel door zijn literair oeuvre als door zijn voordrach-

ten zich beijverde voor de verspreiding van het schone en het edele.

In dit verband was hij lid van talrijke vooraanstaande binnen- en buitenlandse literaire genootschappen en academies.

De betreurde afgestorvene was Ridder in de Kroonorde.

* * *

Op 14 juni 1963 vernamen wij met verslagenheid het schielijk overlijden van *Oud-Stafhouder Mr. Henri De Potter*.

Geboren te Gent op 7 maart 1881, kon hij bogen op zestig jaar zuivere advocatuur sinds 1903; zestig jaar intensief Balieleven, dat ter betrachting van zijn beroepsideaal, onder de vrij aanvaarde tucht der enige gezonde wet van de onverpoosde arbeid, dwars doorheen, en ondanks de stoffelijke en morele ontreddeuring van twee wereldoorlogen, steeds, zonder de minste afwijking, onkreukbaar op een rechte lijn is verlopen.

Toonbeeld van de hartsgrondige verkleefdheid aan de meest verheven tradities van zijn Orde, was Oud-Stafhouder Mr. De Potter een der meest vooraanstaande advocaten van de Gentse Balie. Van zijn hand verschenen talrijke scherpzinnige nota's en commentaren op vonnissen en arresten, gepubliceerd in de «Jurisprudence Commerciale des Flandres», die het getuigenis bevatten van zijn bijzondere kennis van het handelsrecht. Van een sobere doch overtuigende wel sprekenheid, waren zijn pleidooien meesterstukken van methode.

Buiten zijn uitzonderlijke beroepsdeugden was wijlen Oud-Stafhouder De Potter een persoonlijkheid van innemende charme en minzaamheid.

Het stafhouderschap, dat hij gedurende de jaren 1955-1957 waarnam met het hem ingeboren gezag, doorzicht en wijs beleid, was de kroon op het levenswerk van deze rechtsgeleerde, die de toegenegen achting en het onbegrensd vertrouwen genoot van al zijn confraters.

De heer Oud-Stafhouder De Potter was houder van eretekens in de nationale orden.

* * *

Advokaat *Charles Louwers* overleed schielijk te Oostende op 15 juni 1963 in de leeftijd van 71 jaar.

Gepromoveerd tot doctor in de rechten in 1920 liet hij zich ditzelfde jaar inschrijven bij de Balie te Brugge.

Uitmunten door zijn karakter, zijn geest van confraterniteit en zijn goede inborst, werd hij meerdere malen tot lid van de Tuchtraad van de Orde der Advokaten verkozen.

Mr. Louwers, die oudstrijder en vuurkruiser was van de Eerste-Wereldoorlog, werd omwille van zijn onverschrokken houding met talrijke onderscheidingen vereerd.

Zijn afsterven bracht bij zijn ontelbare vrienden diepe verslagenheid teweeg.

* * *

Bij de aanvang van het gerechtelijk verlof, overleed te Kortrijk de heer *Tahon Valère*, advocaat en plaatsvervangend rechter in de rechtbank van eerste aanleg aldaar.

Mr. Tahon Valère die geboren werd te De Pinte op 29 augustus 1907 verwierf, na schitterende studies, op 10 augustus 1934 vóór de Middenjury te Brussel, het diploma van doctor in de rechten.

Als advocaat kon hij bogen op een nagenoeg dertigjarige veelzijdige praktijk, met een bijzonder rijke ervaring van de beoefening van al de takken van het recht en van het burgerlijk- en strafprocesrecht. Dit beroep heeft hij steeds uitgeoefend met een hoge bevoegdheid, een onverpoosde werk- en wilskracht, volstrekte waardigheid en een alom gekende welsprekendheid. Van hem getuigde de heer Claey's Maurice, Stafhouder van de Orde der Advokaten te Kortrijk, in een gloedvolle lijkrede «het woord was uw domein, onbegrensd, ongefilterd, warm en luid: „Peritus dicendi”! De gloed ervan liep ziedend over de gekloofde distincties van het juridische en goot ze smeltend tot een massale blok van overtuigende overreding. Uw zin naar het concrete was een wapen dat U hanteerde „d'estoc et de taille”, gepantserd in de noestheid van de kernachtige rede. Zo pleitte U voor de miserie van de mensen, dapper en onversaagd, de strafrechter tegemoet, de burgerlijke rechter ter hulp, de tegenstrever te weer».

Zijn temperament en zijn geprezen welsprekendheid voerden hem noodzakelijkerwijze naar de politiek, waar hij als vurig strijder na de jongste wereldoorlog tot volksvertegenwoordiger te Kortrijk werd verkozen, alwaar hij tevens gemeenteraadslid was.

Omwille van zijn zeer vaderlandslievende houding was hij tijdens de vijandelijke bezetting 1940-1944 het mikpunt van de Duitsers en van hun trawanten, die meerdere aanslagen pleegden op zijn persoon en goederen en hem gedurende zekere tijd in opsluiting hielden.

Wijlen Mr. Tahon volbracht ook verscheidene zendingen bij internationale organismen, o.m. bij de Verenigde Naties.

Wij sluiten ons aan bij de ingetogen laatste hulde welke hem door zijn confraters werd gebracht en etsen, zoals Stafhouder Mr. Claey's het treffend onder woord bracht, samen met hen, zijn vroom aandenken in het brandglas van onze geheugenis.

Mr. Tahon Valère was Ridder in de Leopoldsorde.

* * *

Door het afsterven op 9 juli 1963 van de heer *Albert Tijtgadt*, rechter in de rechtbank van Koophandel te Gent en vooraanstaand industrieel, werd het korps der consulaire rechters aldaar zwaar getroffen.

Weergaloos en onverdroten medewerker van het Gerecht, begaafd met een praktische en vooruitziende geest, was hij reeds voor dertig jaar stichter van de firma vennootschap «Metalunion» en deed hij zich vooral opmerken door de levendige belangstelling welke hij aan de dag legde voor de sociale problemen en het welzijn van de werknemers.

Zijn onafgebroken inspanningen op het terrein van de ontwikkeling van het economisch streekleven maakten hem tot een der grote voorvechters van de uitbreiding van de Gentse havenbelangen.

Benoemd tot plaatsvervangend rechter bij K.B. van 27 augustus 1937 en sinds november 1942 rechter in de rechtbank van Koophandel te Gent, nam hij dit ambt waar met gezag en waardigheid overtuigd van de belangrijkheid van zijn opdracht en doordrongen van de diepste eerbied van 's lands rechterlijke instellingen.

De overledene was Ridder in de Leopoldsorde en Officier in de Kroonorde.

* * *

In het verschiep van het nieuw gerechtelijk jaar

werd ons nog het overlijden gemeld van de heer *Jan Devos*, gewezen rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde, op 18 augustus 1963.

Geboren in 1897 uit een vooraanstaande familie te Oudenaarde alwaar zijn vader, de heer Michel Devos, hem in de advokatuur was voorafgegaan, liet wijlen de heer Jan Devos, na het diploma van doctor in de rechten te hebben behaald, zich in 1924 bij de Balie zijner geboortestad inschrijven.

Onmiddellijk daarop, in 1925, begon hij een administratieve loopbaan als Staatskommissaris bij de rechtbank voor oorlogsschade te Oudenaarde van waaruit hij bij K.B. van 4 maart 1930 tot pleitbezorger en vervolgens, in 1945, tot rechter in de rechtbank van eerste aanleg werd benoemd.

Ingevolge zijn wankel gezondheidstoestand zag hij er zich vroegtijdig toe genoopt ontslag aan te vragen uit zijn rechterlijk ambt wat hem bij K.B. van 5 november 1952 werd verleend.

De persoonlijkheid van wijlen de heer Jan Devos werd beheerst door een aangeboren rechtvaardigheidsgevoel dat zelfs onder de harde beproevingen van een jarenlange ziekte niets van zijn intense spanning verloor.

Omwille van zijn onbaatzuchtige vaderlandslievende houding werd hij met de medaille van de Weerstand en de Herinneringsmedaille 1940-1945 met gekruiste zwaarden vereerd.

De overledene kon bogen op een wijdverspreide vriendenkring die door zijn afsterven pijnlijk werd getroffen en die zijn aandenken lang zal bewaren.

* * *

Voor de Koning en uit naam van de heer Procureur-generaal, vorder ik dat het aan het Hof behage te verklaren dat het zijn werkzaamheden herneemt.

(89) H.M.A. Schadee: De éénscheepsmaatschappij.

(90) P. Chauveau: op. cit., nr 472.

(91) Robert de Smet: *Traité théorique et pratique des assurances maritimes*, nrs 204, 396, 397bis en 405.

(92) Id.: nr 185 en 186.

(93) *Bekrachtigingen* Conv. Brussel 1957.

Bekrachtiging: Groot-Brittannië en Noord-Ierland, 18 febr. 1959; Frankrijk 7 juli 1959; Spanje 16 juli 1959 - *Toetreding*: Eiland Man, 18 november 1960; Singapore, 17 april 1963; Ghana 26 juli 1961.

(94) C.D.D.M., Xle zitting Brussel, 1961.

(95) I.M.C. XXIVe Conferentie te Ryeka 1959; P. Chauveau: *Les navires nucléaires à la Conférence de Ryeka*, D.M.F., 1959, blz. 707; Rev. dr. int. dr. comp., 1960, nrs 1 en 2, blz. 163.

(96) Claire Legendre: *Conférence diplomatique de Bruxelles*, 1961, D.M.F. 1961, blz. 387; Paul Simon et M.R. Hennebique: *La responsabilité des exploitants de navires nucléaires*. Convention de Bruxelles du 25.5.1962, Rev. dr. int. dr. comp., 1962, blz. 633 e.v.

(97) Lionel Tricot: *La Conférence de Ryeka*, J.A. 1959, blz. 395.

(98) Bull. Ass., 1960, blz. 537; Rev. gén. ass. terr., 1961, blz. 215 e.v.; Nov.: *Droit civil*, deel V, nr 2.

(99) Nov.: *Droit civil*, deel V, vol. II, nr 4339.

(100) Collin et Capitant: op. cit., deel II, nr 210; Mazeaud: op. cit., deel I, nr 930.

(101) R. Spilman: *Sens et portée de l'évolution de la responsabilité civile depuis 1804*, académie Royale de Belgique, 1955, nr 67 J.P. Piérard: *Responsabilité civile. Energie atomique et droit comparé*. Bruxelles, 1963.

(102) Lalou: *Traité pratique de la responsabilité civile*, nr 415; Mazeaud et Tunc: *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile, délictuelle et contractuelle*, Paris, 1957.

(103) G. Ripert: *La règle morale dans les obligations*, nr 151.

(104) Boizard: *L'intervention de l'Etat sur le marché de l'assurance*, Proefschrift, Parijs, 1954.

(105) Het Belgisch ontwerp Vulcain tot de bouw van een kernenergetisch schip goedgekeurd door Euratom.

(106) Brussel 30.4.1951, R. 1952-111 noot Colliard-Bartin, I, par. 84.

(107) Op technisch plan zijn de regels in verband met de bouw en de exploitatie van kernenergetische schepen andere dan oorlogsschepen, vastgelegd in Hoofdstuk VII en

in de aanbevelingen vervat in het bijvoegsel C van de Conventie op de bescherming van menschenlevens ter zee, onderkend te Londen op 17.6.1960. Staat der bekrachtigingen: Frankrijk 16.10.61; Ghana 22.3.62; Griekenland 13.2.63; Haïti 17.3.61; Japan 23.4.63; Malgache 13.9.62; Marokko 28.11.62; Noorwegen 23.8.61; Peru 25.7.62; Spanje 22.1.63; Tunesië 20.5.63; U.S.A. 2.8.62; Vietnam 8.1.62.

(108) Het N.S. (nuclear ship) «Savannah» is een gemengde cargo van 21.000 ton, die van stapel liep in augustus 1962. Telt 110 manschappen, vervoert 60 passagiers en een lading van 10.000 ton. Kenmerken: lengte 181 m. - maximum-breedte 23 m. - motorkracht 20.000 P.K. - kruissnelheid 21 knopen. Is in staat 480.000 km af te leggen zonder herbevoorrading in brandstof. Het schip dat onder het bevelhebberschap vaart van Gaston R. Degroote, van Gentse afkomst, wordt geëxploiteerd door de «States Marine Cy» voor rekening van de «U.S. Maritime Administration, Department of Commerce (U.S.M.A.)», krachtens een overeenkomst van 2.9.1958.

(109) Parlem. Hand., zitt. 1962-1963, Kamer 615 nr 1 van 12.7.1963; nrs 2 en 3 van 16.7.1963; 616 nr 1 van 13.7.1963; Senaat, nr 309 van 18.7.1963; nrs 344 en 345 van 30.7.1963.

(110) G. Ripert: op. cit., deel II, nr 1254bis; Bulletin I.M.C. nr 105.

(111) Smeesters & Winkelmolen: op. cit., deel II, nr 749; Van Bladel, nr 433.

(112) Claude Buisseret: Convention du 25.8.1924 sur les connaissances, art. 3 par. 6, Univ. Libre de Bruxelles, Faculté de Droit, Travaux et Conférences, IX, blz. 129 e.v.

(113) Henri Ripert: L'unification du droit maritime et la Conférence diplomatique de Bruxelles, proefschrift, Aix, 1911 - André Perceyron: L'introduction en France des conventions sur l'unification du droit maritime, annales de droit commercial, 1936, blz. 219.

(114) Prodromides, D.M.F., 1953, blz. 123; Le Havre 5.9.1952, D.M.F., 1953, blz. 145.

(115) Cass. fr. 15.6.1959, D.M.F., 1959, blz. 656 noot P.L.; Cass. fr. 10.11.1959, D.M.F., 1960, blz. 141 noot de Juglart; Parijs 27.11.1959, D.M.F., 1960, blz. 223 noot de la Grassière; Parijs 6.5.1960, D.P., 1960, blz. 519 noot Chauveau; P. Chauveau: Rétrospective d'actualités, D.M.F., 1961, blz. 8.

(116) Le champ d'application de la Convention de Bruxelles sur les connaissances, D.M.F., 1960, blz. 504.

(117) Pierre Emo: A propos de la fortune de mer, D.M.F., 1956, blz. 575.

(118) Paul Chauveau: op. cit. nr 821.

(119) Ripert: Droit maritime, deel II, nr 1811; Paul Chauveau: op. cit., nr. 804; H. Laage: La preuve de la faute dans les cas exceptés énumérés à l'art. 4, par. 2 de la convention internationale de Bruxelles du 25.8.1924, D.M.F., 1961, blz. 323.

(120) Cass. fr. 6.7.1954, J.C.P., 1955, II, 8474; noot de Juglart, D.M.F., 1954, blz. 715; Cass. fr. 9.2.1959, blz. 344, noot Rodière; Cass. fr. 29.3.1960, D.M.F., 1960, blz. 400.

(121) Renard: Charte-partie et connaissances, D.M.F., 1955, blz. 3 en 67; P. Chauveau: Connaissances émis sous l'empire d'une charte partie, J.C.P., 1956, I, 1314; Ripert, op. cit., deel II, nr 1798bis; Paul Chauveau: La charte au voyage, D.M.F., 60, blz. 3; Georges Maraïs: Transports internationaux de marchandises par mer, blz. 3 e.v.; Paul Chauveau: Rétrospective d'actualités, D.M.F. 1961, blz. 9.

(122) Univ. libre Bruxelles, Faculté de Droit, Travaux et Conférences, IX, blz. 129 e.v.

(123) Bull. Int. Mar. Com., nr 104, Conferentie van Amsterdam 1949 «...sur proposition de la délégation néerlandaise la résolution suivante a été adoptée: La Conférence décide d'inviter le Bureau permanent à nommer une commission internationale et à donner mission à cette commission d'étudier le problème de la création d'une cour internationale maritime et aérienne et de présenter un rapport à la prochaine conférence.»; verslag van prof. Cleveringa op de Conferentie van Amsterdam 1949, D.M.F., blz. 45.

(124) P. Chauveau: Des conventions portant loi uniforme, Clunet 1956 en Jus Gentium 1956, Rev. fr. dr. aérien, 1955, blz. 465.

(125) Victor Jacobs: avant-projet de loi maritime, Congrès de droit commercial, Antwerpen, 1886.

(126) Ripert, D.M.F. 1952, blz. 343.

(127) Lainé: Introduction au dr. int. priv., I, blz. 121 e.v.; Batiffol: Traité 1959, nr 216, 556, Cass. fr. burg. K. 16.5.1888; Clunet 1889, 664, Req. 29.5.1894 S.I. 481. Burg. K. 18.7.1895. S.I. 305 Req. 15.2.1905; S.I. 212 en noot Lyon-Caen-Req. 24.2.1936 D.I. 49; Cass. burg. K. 25.5.1948 Dall 1948, I, 355 noot P.L.P. S. 1949 I 21 en noot Niboyet-Clunet 1946-1949 P.38; J.C.P. 1948 II, 4532, noot Vasseur - Rev. crit. dr. int. priv. 1949, blz. 89 noot Batiffol; Burg. K. 13.7.1948, D.I. 433 en noot P.L.P. - Cass. fr. burg. K. 26.1.1953, Clunet 1953, p. 358 - Parijs 1.7.1959, J. dr. int. 1960, p. 424 noot Ponsard - Cass. 17.5.1957, Pas. 1957, I, 111 - S. 1958 I 286 noot Philonenko - Cass. 2.1.1961, Pas. 1961 I 465 - Rev. crit. dr. int. Rolin, Principes III nr 1070. Pouillet, Manuel de droit int. priv. nr 317. Savatier, Dr. int. priv. 1953, nr 290 tot 292. Niboyet, Traité de droit international privé 1948, p. 146 à 149. Weiss, Traité de droit international privé 1912, IV, blz. 410 tot 425. Devos, Conflits de lois, t. II nr 720. Conflits de lois et conflits de souveraineté, Rev. dr. int. et dr. comparé 1953 nr 6 en noot - Martin, Principes de droit international privé, selon la loi et la jurisprudence française, t. II, blz. 387 - de Vareilles Sommières, I 356, Pillet t. II nr 549 - Niboyet IV 1110. Devos II nr 686 en referte Philonenko nr 14. Vander Elst, Application de la lex loci delicti en matière de responsabilité civile dans la jurisprudence belge, Ed. Clunet: dr. int. priv. 1955, blz. 294 e.v. - Contra: Lerebours - Pigeonnière: Précis de Droit international privé (6de uitg. 1954)

nr 255; Mazeaud et Tunc t. II nrs 2838 e.v.; Mazeaud, Conflits de lois et compétence internationale dans le domaine de la responsabilité civile, délictuelle et quasi délictuelle. Rev. crit. de dr. intern. 1934, p. 377 e.v.).

(128) Frankrijk: Cass. fr. 4-11-1888, Dall. I, 305, 18-7-1895 (Req. 7-11-1904) Sir. I, 305, noot Lyon-Caen, Dalloz 1897, I, 585, verslag raadsheer Durand en noot Levillain; Cass., 24-11-1897, Rev. int. dr. mar. XV, blz. 501; Cass. 15-2-1905, Sir. I, 209 en Dall. 1908, I, 137, noot Ripert. Ripert II, nr. 1291.

België: Kooph. Antwerpen 14-7-1877, P.A. 1877, I, 311; Brussel, 7-4-1880, B.J., blz. 555; Brussel, 21-11-1884, P.A. 1885-I-123, Pass. 1885, II, 39; Burg. Antwerpen, 6-11-1890, Pand. Pér. 1891, nr. 216; Burg. Brussel, 2-1-1897, Pand. pér. 1897, nr. 111; Brussel, 5-7-1899, Pand. pér., nr. 754; Luik 1905, P.P., nr. 465 en 480; Cass., 21-2-1907, Rev. Darras Lapradelle 1909, blz. 951; Luik 8-1-1931, Pas. II, 90. Burg. Brussel, 13e Kamer 24-4-1953, J.T. 1954, blz. 27, noot Van der Elst; Kooph. Oostende 18-4-1961, J.A., blz. 207, opmerking L.V.S.; Burg. rechtb. Antwerpen, 23-7-1892, P.A. 1892, I, 258, R.I.D.M. VIII 131.

(129) Brussel, 3-1-1908, P.P. 1909, nr. 32; Cass. 26-11-1908, P.P. 1910, nr. 84. Pas. 1909, I, 25; Brussel 13-4-1961, Vander Elst, J.T. nr. 4303 p. 387, e.v. opmerking R. Vander Elst, J.A. 1961, blz. 200, opmerking C.B. en blz. 291.

(130) H. en L. Mazeaud, Responsabilité civile 1950, III, nr. 2238 e.v. Batiffol: Traité élémentaire de droit international privé, nr. 547 en noot 26.

(131) Rev. int. dr. mar., VI, nr. 242; Cass. fr. 4-11-1891, D., 1892, I, 401; S. 1892, I, 69, besluiten Adv. gen. Dujardin; Desjardins: op. cit., deel II, nr. 282; Lyon-Caen et Renault: op. cit., deel V, nr. 268; de Valroger: op. cit., deel I, nr. 278, Rev. int. dr. mar., nr. 18-626.

(132) Vander Elst: Les lois de police et de sécurité, deel I, nrs. 39 e.v. en deel II, nrs. 96 e.v., Code pénal et disciplinaire de la marine marchande, art. 73.

(133) Ripert: op. cit., deel II, nr. 1329.

(134) Ripert: op. cit., deel II, nrs. 1291 tot 1294.

(135) Depage: op. cit., deel V, nr. 1162 B.

(136) Répertoire de droit international, V° Navires de mer, nrs. 27 e.v. Eynard: La loi du pavillon, proefschrift, Aix, 1926; noot Ripert o.c. deel II, nr. 436 contra: De Valroger, I, nr. 139, Weiss: Traité de droit international privé IV, blz. 309 e.v.

(137) P. Chauveau: Traité de droit maritime, nr. 241; Smeesters & Winkelmolen: op. cit., deel I, nr. 91; Levillain: Vente volontaire des navires nationaux à des étrangers, Clunet 1897, blz. 258 nr. 75; Lyon-Caen et Renault VI, nr. 1789; Lyon-Caen: Etudes de droit international privé maritime, nrs. 20 e.v., blz. 18.

(138) H. Batiffol, nr. 520: Répertoire de droit international V° Navires par Niboyet, nr. 152; Niboyet: Traité t. IV, nr. 1244; G. Ripert, deel I, nr. 948; G. Ripert D.M.F. 1952, blz. 582.

(139) Ripert: op. cit., deel II, nr. 1097.

(140) Lyon-Caen: Etudes de droit international privé maritime, Uitbrekels Clunet 1883; Labbé, noot S. 1871, I, 57; de Courcy: Questions de droit maritime, deel I, blz. 72; Lyon-Caen et Renault: op. cit., deel V en VI; Eynard: La loi du pavillon, proefschrift, Aix, 1926; Batiffol: op. cit., 1949, nrs. 501 en 520.

Congrès international de droit commercial d'Anvers 1886: Rev. int. de dr. mar. I, blz. 134; Congrès international de droit commercial de Bruxelles 1888: Rev. int. de dr. maritime IV, blz. 369; Congrès international de droit maritime de Gênes: Bulletin de l'Académie des sciences morales et politiques 1892, Desjardins; «Rapport sur le congrès de Gênes», door Fromageat (Bulletin de la société de législation comparée, 1893, blz. 81), Clunet, 1893, blz. 79; Réunions de l'Institut de droit international de 1885 à Bruxelles et de 1888 à Lausanne; Annuaire de l'Institut de droit international 1885-1886, deel VIII, blz. 123; 1888-1889, blz. 104.

(141) Batiffol: op. cit., uitgave 1959, nr. 372.

(142) Ned. T. Int. R., 1957, blz. 338; François, verslaggever van de Commissie; Le droit de la mer, L.V.S., J.A. 1958.

De Baudt: Les pavillons de complaisance, verslag voorgelegd aan de Universiteit te Leuven, gestencileerd, Librairie Universitaire de Louvain; J.A., 1961, blz. 476, L.V.S.

Roger Pinto: Les pavillons de complaisance.

(143) Alhoewel in de wetsontwerpen tot vaststelling van de aansprakelijkheid van de exploitant van een atoomschip en betreffende de goedkeuring van het akkoord tussen de Regering van het Koninkrijk België en de Regering van de Verenigde Staten van Amerika betreffende het bezoek van het N.S. «Savannah» aan Belgische havens, geregeld het woord «atoomschip» wordt gebruik, (zie Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitt. 1962-1963, 12, 13 en 16 juli 1963), geven wij nochtans de voorkeur aan het woord «kernenergetisch schip»: immers, dergelijke schepen worden aangedreven door de energie die vrijkomt uit de splitsing van de kernen der atomen (zie pag. 3, nota 2bis, Jacques Matthijs: «Aansprakelijkheid bij toepassing van kernenergie tot vreedzame doeleinden». Openingsrede Hof van beroep Gent, 1962).

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 18 april 1963.

Eerste Voorzitter : M. Giroul.

Raadsheer-verslaggever : M. Polet.

Procureur-generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Advokaten : Mrs. Faurès en De Bruyn.

Bediendenkontraat op proef. — Opzegging zonder inachtneming van de vereiste termijn. — Sanctie.

Het bediendenkontraat, dat een dienstverbintenis op proef behelst, eindigt niet van rechtswege bij het verstrijken van de bij overeenkomst of wettelijk bepaalde tijdspanne van de proef.

Uit art. 20 van de samengeordende wetten betreffende het bediendenkontraat volgt, dat de wetgever de opzeggingstermijn die slechts om reden van het onvoldoende karakter van de duur van de termijn onregelmatig is, niet met nietigheid sanctioneert. De sanctie is de verplichting voor de partij, die een opzegging geeft, aan de wederpartij een vergoeding te betalen gelijk aan de bezoldiging en voordelen, overeenstemmende met het nog te verlopen gedeelte van de wettelijke termijn van opzegging.

Geen enkele wetsbepaling en geen enkel juridisch beginsel maken het mogelijk van deze regel terzake van bediendenkontraaten met proefbeding af te wijken.

Quiddoes t/ Huybrechts.

Gelet op de bestreden sententie, op 1 juni 1961, door de Werkrechtersraad te Brussel, kamer voor bedienden in laatste aanleg gewezen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 2, 3, inzonderheid lid 2, 4, 14, 15, 1° en 3°, 18 en 20 van de op 20 juli 1955 samengeordende wetten betreffende het bediendencontract ;

doordat de bestreden sententie, terwijl zij vaststelt dat op het ogenblik dat, op 2 januari 1961, aanlegster haar wil uitte een einde aan het contract te stellen, de proeftijd van drie maanden, welke op 3 oktober 1960 aangevangen had, niet verstreken was, niettemin aanlegster veroordeeld heeft tot de betaling van een vergoeding voor verbreking van het contract zonder opzeggingstermijn, overeenstemmende met haar bezoldiging gedurende een duur van zes weken, om de redenen dat het bediendencontract op proef niet een contract op termijn is en dat het dus niet van rechtswege eindigt met de verstrijking van de door de overeenkomst bepaalde of wettelijke proeftijd ; dat de opzeggingstermijn van zeven dagen (in bovengemeld artikel 3, lid 2 van de samengeordende wetten voorzien) zelfs bij de verstrijking van de derde maand van kracht is ; dat ter zake, «verweerster (hier aanlegster) de opzeggingstermijn van zeven dagen niet nagekomen heeft en de door haar, op 2 januari 1961, betekende opzegging laattijdig en zonder uitwerking is, met het gevolg dat een contract voor onbepaalde tijd ontstaan is» ;

dan wanneer, indien het contract dat een beding van aanwerving op proef bevat niet automatisch eindigt bij de verstrijking van de proeftijd, maar het gewoonweg aan de partijen mogelijk maakt aan het

contract een einde te stellen, op voorwaarde zich naar artikel 3, lid 2, van de samengeordende wetten te schikken, dit wil zeggen mits nakoming van een opzeggingstermijn van ten minste zeven dagen, er niet noodzakelijk uit voortspuit dat een te laat betekende opzegging, dit wil zeggen minder dan zeven dagen vóór de verstrijking van de proeftijd, als zodanig «zonder uitwerking» zou zijn ; derwijze, dat in de plaats van het oorspronkelijk op proef aangegaan contract automatisch, vanaf de voor de verstrijking van de proeftijd bepaalde datum, een definitief contract voor onbepaalde tijd zou ontstaan, waaraan slechts «mits een opzeggingstermijn van zes weken», een einde kan gesteld worden, dat inderdaad een opzegging welke, zoals ter zake, slechts onregelmatig zou zijn om reden van het onvoldoende karakter van de duur van haar termijn, niet op zich zelf «zonder uitwerking» is, maar gewoonweg voor de partij van wie zij uitgaat de verplichting tot gevolg heeft aan de andere, overeenkomstig bovengemeld artikel 20 van de samengeordende wetten, «een vergoeding» te betalen «gelijk aan de lopende wedde overeenstemmende hetzij met de duur van de opzeggingstermijn, hetzij met het nog te verlopen gedeelte van die termijn», waaruit volgt dat ter zake aanlegster ten hoogste een met zeven dagen wedde overeenstemmende vergoeding zou kunnen verschuldigd zijn ;

Overwegende dat uit de bestreden sententie blijkt : dat aanlegster als bediende door verweerder in dienst genomen werd ; dat haar maandelijkse bezoldiging 5.500 F beliep en het contract een beding behelsde van dienstneming op proef voor een tijdspanne van drie maanden op 3 oktober 1960 aanvangende ;

Overwegende dat de proeftijd dus op 2 januari 1961 om middernacht verstreek ;

Overwegende dat de sententie erop wijst dat «op 4 januari 1961, aanlegger (hier verweerder) in zijn bureelbus een brief vond met de datum van 2 januari 1961, hem ter kennis brengend dat verweerster (hier aanlegster) haar bediening verzaakte» ; dat nochtans uit geen enkele vaststelling van de sententie blijkt dat deze brief bij verweerder slechts na de verstrijking van de proeftijd neergelegd werd ;

Dat de sententie ten slotte aanneemt dat de bewering van aanlegster volgens welke «de staking van de posterijen die op dat ogenblik bestond aan het verzenden van een aangetekende brief elke uitwerking ontnam» juist kan zijn ;

Overwegende dat de sententie, om te beslissen dat verweerder recht heeft op een opzeggingsvergoeding gelijk aan zes weken bezoldiging, alleen hierop steunt dat aanlegster «de opzeggingstermijn van zeven dagen niet nagekomen heeft en de op 2 januari 1961 betekende opzegging laattijdig en zonder uitwerking is» ; dat zij eruit afleidt «dat een contract voor onbepaalde tijd ontstaan is» en dat, dienvolgens, aan dit contract door aanlegster slechts mits de opzegging voorzien door artikel 15, 3°, van de op 20 juli 1955 samengeordende wetten betreffende het bediendencontract een einde kon gemaakt worden ;

Overwegende dat het bediendencontract dat een dienstverbintenis op proef behelst niet van rechtswege eindigt bij de verstrijking van de bij overeenkomst bepaalde of wettelijke tijdspanne van de proef ;

Overwegende dat artikel 3 van de samengeordende wetten betreffende het bediendencontract bepaalt : «... de overeengekomen proeftijd mag niet minder dan

één en niet meer dan drie maanden duren. Binnen deze perken kan elke partij er te allen tijde een einde aan maken, mits een opzeggingstermijn van zeven dagen in acht te nemen » ;

Overwegende nochtans dat uit artikel 20 van gezegde wetten volgt dat de wetgever de opzeggingstermijn welke slechts om reden van het onvoldoende karakter van de duur van de termijn onregelmatig is niet met nietigheid sanctioneert ;

Dat de sanctie de verplichting is, voor de partij welke soortgelijke opzegging geeft, aan de wederpartij een vergoeding te betalen gelijk aan de bezoldiging en voordelen overeenstemmende met het nog te verlopen gedeelte van de wettelijke termijn van opzegging ;

Overwegende dat geen enkele wetsbepaling en geen enkel juridisch beginsel het mogelijk maken van deze regel ter zake van bediendencontract met proefbeding af te wijken ;

Overwegende dat, in dit laatste geval, maar onder voorwaarde nochtans dat de opzegging niet gegeven werd voor een latere datum dan de verstrijking van de proeftijd en dat de bediende zijn diensten niet voort na deze tijdschappen gepresteerd heeft, de onregelmatigheid van de opzegging, wat de duur van haar termijn betreft, alleen de betaling tot gevolg heeft van een vergoeding gelijk aan de bezoldiging overeenstemmend hetzij met de duur van de door bovengemeld artikel 3 voorziene opzeggingstermijn, hetzij met het nog te verlopen gedeelte van die termijn ;

Overwegende dienvolgens, dat de sententie, aangenomen hebbende dat de betekening van de opzegging vóór de verstrijking van de proeftijd gedaan werd en er niet op gewezen hebbende dat aanlegster voor een latere datum dan 2 januari 1961 een opzegging gegeven zou hebben, noch dat deze na deze datum voort haar diensten aan verweerder zou verleend hebben, niet wettelijk beslist kon dat het contract dat de partijen verbond definitief geworden was en dat aanlegster er slechts mits een opzegging van anderhalve maand een einde aan kon stellen ;

Dat de rechter, door zijn beslissing op de redenen welke hij uiteenzet te steunen, de in het middel ingeroepen artikelen 3 en 20 van de samengeordende wetten betreffende het bediendencontract geschonden heeft ;

Om deze redenen :

Verbreekt de bestreden sententie ;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest op de kant van de vernietigde beslissing zal gemaakt worden ;

Veroordeelt verweerder tot de kosten ;

Verwijst de zaak naar de Werkrechtersraad te Nijvel, kamer voor bedienden.

NOOT : Zie in dezelfde zin Cassatie 3 september 1959, R.W. 1959/60, 1159.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 11 maart 1963.

Voorzitter : M. Anciaux Henry de Faveaux.

Raadsheer-verslaggever : M. Busin.

Advokaat-generaal : M. Depelchin.

Rechterlijke inrichting. — De rechter, die in eerste instantie gezeteld heeft, mag van dezelfde zaak in hoger beroep geen kennis nemen.

Een rechter mag niet achtereenvolgens van dezelfde zaak als lid van een rechtscollege en als lid van een hogere rechtbank kennis nemen.

Als het anders ware zou de waarborg, die uit de dubbele graad van rechtsmacht moet volgen, denkbeeldig zijn.

Cottielis t./ Nationaal Verbond
der Socialistische Mutualiteiten e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 maart 1962 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 94 van de Grondwet, 378 inzonderheid 378, 8e van het wetboek van burgerlijke rechtsvordering, 199, 209, 210, 211, en het wetboek van strafvordering 6 van de wet van 1 mei 1849, 67, 95, 115, 174 van de wet van 18 juni 1869 betreffende de rechterlijke inrichting, en van de grondbeginselen van de rechterlijke inrichting ;

doordat het bestreden arrest, dat de tegen aanlegger ingestelde publieke en burgerlijke vorderingen gegrond verklaard heeft, gewezen is door een zetel, die samengesteld is uit de H.H. Gillain, raadsheer die als voorzitter dienst doet, Edmond en Tumelaire, raadsheren, dan wanneer de heer raadsheer Tumelaire, van die vorderingen kennis gekregen had, toen hij bij de Correctionele Rechtbank te Charleroi rechter was, en zelfs nadat hij aanleggers' verklaringen en de burgerlijke partijen in hun conclusies gehoord had, ter zake een vonnis gewezen had, waarbij de zaak sine die uitgesteld werd om aanvullende taken te vervullen, zoals volgt uit het proces-verbaal van de door de Correctionele Rechtbank te Charleroi, op 2 april 1960 gehouden publieke terechtzitting (stuk 17 van het dossier) waaruit volgt dat het bestreden arrest, aangezien het onder meer gewezen is door een rechter, die deel uitgemaakt had van de lagere rechtbank, waarvan de beslissing hem voorgelegd was en in die hoedanigheid van het geschil kennis gekregen had, het grondbeginsel van de rechterlijke inrichting miskend heeft, volgens welke de rechter die in eerste aanleg over een geschil uitspraak heeft moeten geven, er in hoger beroep geen kennis mag van krijgen ;

Overwegende dat uit de stukken van de rechtspleging volgt, dat de heer Tumelaire, op 2 april 1960, als enige rechter zitting houdende bij de Correctionele Rechtbank te Charleroi, de zaak geïnstrueerd heeft ; dat zij vervolgens uitgesteld werd op verzoek van de Procureur des Konings ; dat, aangezien het onmogelijk was de zetel opnieuw samen te stellen, het onderzoek ab initio hernomen werd, ter terechtzitting van 3 december 1960, door een andere rechter die, op 27 mei 1961, het vonnis uitsprak ; dat de heer Tumelaire die raadsheer geworden is bij het Hof van beroep, deel uitgemaakt heeft van de zetel, die door het bestreden arrest, over de tegen dit von-

nis ingestelde hogere beroepen uitspraak gedaan heeft;

Overwegende dat aldus aan de heer Tumelaire gevraagd werd om de wettigheid van de onderzoeksdaden, die hij zelf in eerste aanleg verricht had, in hoger beroep te beoordelen;

Overwegende dat een rechter opeenvolgens van dezelfde zaak geen kennis kan krijgen als lid van een rechtscollege en als lid van een hogere rechtbank; dat, als het anders was, de waarborg die uit de dubbele graad van rechtsdwang moet volgen, illusoir zou zijn;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Verbreekt het bestreden arrest;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing;

Laat de kosten de Staat ten laste;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Luik.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 21 mei 1963.

Voorzitter : M. Mast.

Raadsheren : M.M. Van Bunnan en Mees.

Substituut-auditeur-generaal : M. Hoeffler.

Advokaat : Mr. Cauwe.

Ruimtelijke ordening en stedenbouw. — Bevoegdheid. — Belang.

De wet van 29 maart 1962 heeft een einde gemaakt aan de dubbele bouwvergunning, vereist door vroegere wetsbeschikkingen; het college van burgemeester en schepenen is niet meer gebonden door de beslissing waarbij de hoofdingenieur-directeur van het bestuur van de stedenbouw de bouwvergunning heeft geweigerd.

Verzoeker heeft derhalve geen belang bij de vernietiging van het bestreden besluit.

Wauters t./ Belgische Staat (Minister van Openbare Werken).

Arrest nr. 10.033.

Gezien het verzoekschrift d.d. 4 maart 1960;

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van het besluit van 7 januari 1960 waarbij de hoofdingenieur-directeur van het Bestuur van de stedenbouw voor de provincie Brabant de bouwvergunning voor een woning te Sint-Pieters-Leeuw, G. Hensmansstraat, heeft geweigerd;

Overwegende dat de wet van 29 maart 1962, houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw, een einde heeft gemaakt aan de dubbele bouwvergunning vereist ingevolge artikel 90, 8°, van de gemeentewet en artikel 18 van de besluitwet van 2 december 1946, betreffende de stedenbouw; dat krachtens de wet van 29 maart 1962 het college van burgemeester en schepenen de enige overheid is die belast is met het uitreiken van de bouwvergunning; dat in geval de bestreden beslissing mocht worden vernietigd, de Minister van Openbare Werken of zijn afgevaardigde geen bouwvergunning zou kunnen verlenen; dat

het college van burgemeester en schepenen niet is gebonden door de beslissing waarbij de hoofdingenieur-directeur van het bestuur van de stedenbouw de bouwvergunning heeft geweigerd; dat verzoeker geen belang heeft bij de vernietiging van het bestreden besluit.

Besluit :

Artikel 1 : Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e Kamer. — 13 februari 1963.

Voorzitter : M. Beekmans de West Meerbeeck.

Raadsheren : M.M. Bareel en Roevens.

Advokaat-generaal : M. De Busscher.

Advokaten : Mrs. Thiry, Stuivers, Peeters en Pelgrims.

Verzekeringen. — Wijze waarop een verzekeringskontraakt tot stand komt. — Tussenkost van makelaar. — Mondeling verleende dekking door verzekeraar.

De verzekeringsovereenkomst als consensueel kontrakt komt tot stand op het ogenblik waarop de betrokken partijen vrijwillig hun wederzijdse toestemming hebben gegeven en hun overeenstemmende wil tot kontrakteren op enigerlei wijze hebben uitgedrukt.

Wanneer de verzekerde door tussenkost van een makelaar heeft gehandeld moeten de gebruiken ter zake voor de beoordeling van de vorm der wederzijdse toestemming in aanmerking worden genomen. De op een door de verzekerde ingevuld en door de makelaar aan de verzekeraar overgemaakt formulier, waarop door deze laatste vermeld is : « mondelinge dekking verleend vanaf... », zonder beperking van duurtijd, evenals de daarop tussen verzekeraar en makelaar gevoerde briefwisseling, wijzen er op dat de partijen, via de makelaar hun overeenstemmende wil tot kontrakteren hebben uitgedrukt.

In de onderhavige zaak was het al dan niet betalen van de premie geen noodzakelijke voorwaarde tot het geldig totstandkomen van het verzekeringskontraakt (zie nader het arrest).

N.V. La Royale Belge t./ Van der Zande en cs.

Gezien, in behoorlijke uitgifte overgelegd, het vonnis op 1 december 1960 door de rechtbank van eerste aanleg zetelende te Antwerpen uitgesproken en op 13 januari 1961 betekend;

Gezien de akten van beroep, regelmatig en binnen de wettelijke termijnen op 25/27 januari 1961 ingesteld;

Gezien de vraag strekkende tot gedingherneming in hoofde van Loya Augustus geboren op 16 december 1940, thans meerderjarig geworden;

Overwegende dat de eis ertoe strekt om huidige appellante te horen veroordelen tot betaling van twee maal 300.000 F ingevolge de beschikkingen van een verzekeringskontraakt dat tussen partijen zou afgesloten geweest zijn;

Overwegende dat appellante in hoofddeorde aanvoert dat kwestig verzekeringskontraakt niet in voege was op 16 mei 1959 datum waarop het risico zich verwezenlijkte, om reden dat « de overeenstemmende willen van contracterende partijen zich op dat ogenblik niet voorgedaan hadden »;

Overwegende dat de verzekeringsovereenkomst als consensueel contract tot stand komt op het ogenblik waarop de betrokken partijen vrijwillig hun wederzijdse

toestemming hebben gegeven en hun overeenstemmen de wil tot contracteren op enigerlei wijze hebben uitgedrukt;

Overwegende dat vooral nadruk dient gelegd te worden op het feit dat appellante niet rechtstreeks met geïntimeerden gehandeld heeft, maar wel door tussenkomst van de verzekeringsmakelaar Van Breda, derwijze dat de gebruiken ter zake in aanmerking dienen genomen om de vorm der wederzijdse toestemming te beoordelen;

Overwegende dat appellante niet betwist dat zij reeds sedert 16 februari 1959 het risico dekte dat op de door de verzekeringsmakelaar Van Breda in opdracht van Van Der Zanden A., ingevuld formulier, aangeduid was, zoals trouwens blijkt uit de desbetreffende schriftelijke vermelding op gemeld formulier onder de bewoordingen: «*donné couverture verbale le 6 février 1959*» get. onleesbaar (voor appellante);

Overwegende dat de eerste Rechter zeer terecht opgemerkt heeft dat door het niet beperken van de duurtijd dezer gegeven dekking (waarin zelfs niet vermeld was dat zij voorlopig was) huidige appellante zelf het verzekeringscontract reeds als definitief gesloten aanzag vanaf 6 februari 1959, tijdstip van waarop zij uitdrukkelijk in de later opgestelde polis zowel als in de premiekwijting, de gevolgen van het contract deed terugwerken;

Overwegende dat de makelaar Van Breda wanneer hij op 5 februari 1959 bericht gaf aan geïntimeerde Van Der Zande dat hem dekking was verleend er bijvoegde «*U moogt zich als behoorlijk verzekerd beschouwen in afwachting dat wij U de regelingsstukken kunnen overmaken*»;

Overwegende dat dezelfde makelaar op die zelfde datum van 5 februari 1959 een schrijven richtte naar appellante waarin uitdrukkelijk bepaald werd: «*Wij aanzien het risico als behoorlijk verzekerd*»;

Dat appellante hierop haar akkoord verleende en op die brief zelve de woorden aanbracht: «*(couverture) à partir de ce jour 6 février 1959*»;

Overwegende derhalve dat beide partijen hun overeenstemmende wil tot contracteren en wel vanaf 6 februari 1959 uitgedrukt hebben, langs bemiddeling om van de verzekeringsmakelaar Van Breda;

Overwegende dat appellante daarna inderdaad de polis en de eerste premiekwijting overmaakte, niet rechtstreeks aan geïntimeerde Van der Zande, maar steeds aan de makelaar Van Breda;

Overwegende dat uit geen enkel element blijkt dat, zoals appellante het thans te vergeefs aanvoert bij middel van hare zittingsbesluiten vóór het Hof, de «*geldigheidsduur van de voorlopige (sic) dekking*» reeds, en tegen alle gebruiken in, «*op 10 februari 1959 verviel*» datum waarop appellant de bovengenoemde stukken aan de makelaar Van Breda zou overgemaakt hebben...;

Overwegende, integendeel, dat appellante nooit ge meend heeft, de door haar sedert 6 februari 1959 verleende risicodekking te moeten intrekken, ondanks het uitblijven van de premiebetaling en van de terugzending van het door Van Der Zanden te ondertekenen polis-exemplaar, vermits zij, er zich alleen toe beperkt heeft, op 8 april 1959 en, op 10 mei 1959, geïntimeerde Van Der Zande, steeds langs de makelaar Van Breda om, te doen aanmanen de premie te betalen en het getekend exemplaar terug te sturen;

Overwegende dat het al dan niet betalen van de premie geen noodzakelijke voorwaarde was tot het geldig komen van kwestie verzekeringscontract (cfr. art. 3 van de algemene voorwaarden);

Overwegende bijgevolg dat de eerste Rechter zeer

terecht aangenomen heeft dat het betwiste verzekeringscontract tussen Van Der Zande en de N.V. La Royale Belge inderdaad tot stand gekomen is op 6 februari 1959, en nog niet verbroken was op 16 mei 1959, waarop het gedekte risico zich voordeed, en, dat verweerster — huidige appellante — dus gehouden is de verplichtingen hieruit voortspruitende uit te voeren;

Om deze redenen :

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935, waarvan toepassing werd gedaan,

Gehoord de heer Advokaat-Generaal De Busscher in zijn eensluidend advies in openbare zitting,

Alle andere besluiten verwerpend,

Verleent akte aan August Jozef Louis Loyen dat hij het geding in eigen naam herneemt;

Ontvangt het beroep;

Verklaart het ongegrond;

Dienvolgens,

Bevestigt het vonnis waartegen beroep;

Veroordeelt appellante tot de kosten van beroep.

NOOT: Het bestreden vonnis van de rechtbank te Antwerpen d.d. 1 december 1960 is in dit nummer eveneens opgenomen.

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e Kamer. — 28 november 1962.

Voorzitter: M. Verougstraete.

Raadsheren: M.M. De Grootte en le Fevere de tenHove.

Advokaat-generaal: M. De Hoon.

Advokaten: Mrs. De Bie, Haus en Van Waerebeke.

Wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten.

— **Termijn van vijftien dagen voor het instellen van hoger beroep tegen een krachtens art. 221 B.W. gegeven beschikking.** — Vereisten voor de ontvanke-lijkheid van hoger beroep tegen een dergelijke be-
schikking. — **Onbevoegdheid van de voorzitter om een onderhoudsuitkering toe te kennen.** — Twee vereisten voor de bevoegdheid van de voorzitter krachtens art. 221 B.W. — **De op grond daarvan gegeven beschikking is als een eindbeslissing te beschouwen.**

De termijn voor het instellen van hoger beroep tegen een krachtens art. 221 B.W. door de voorzitter der rechtbank van eerste aanleg gegeven beschikking bedraagt vijftien dagen.

De krachtens art. 221 B.W. gegeven beschikking is voor hoger beroep slechts vatbaar in geval van onbevoegdheid of machtsoverschrijding.

De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg is niet bevoegd om in het raam van art. 221 B.W. een onderhoudsuitkering aan een der echtgenoten toe te kennen. Een dergelijke bevoegdheid komt hem slechts toe in de procedures van echtscheiding of scheiding van tafel en bed.

*De bij art. 221 B.W. aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg gegeven bevoegdheid is afhankelijk van twee voorwaarden: grove-
lijk verzuim van plichten door een der echtgenoten en hoogdringendheid.*

De voorzitter pleegt geen machtsoverschrijding door een niet verzochte maatregel te bevelen.

De krachtens art. 221 B.W. gegeven beschikking is als een eindbeslissing, zij het van voorlopige en

tijdelijke aard, te beschouwen; zodat de rechter in kortgeding niet bevoegd is om de intrekking ervan te bevelen.

Vermersch t./ Van Hoorde en Mr. Van Waerebeeck q.q. (sekwester).

Overwegende dat appelland beroep heeft ingesteld op 14-8-1962 tegen twee bevelschriften verleend door de voorzitter der rechtbank van eerste aanleg te Gent, respectievelijk op 22-6-1962 en 23-7-1962; dat appelland ook beroep instelde op 7-9-1962 tegen het bevelschrift d.d. 27-8-1962;

Overwegende dat het eerste en tweede bevelschrift verleend werden in het raam van art. 221 B.W., en het derde bevelschrift door de Voorzitter statuerend in kortgeding, doch gevat over de intrekking van de vorige bevelschriften;

Overwegende dat beide beroepen wegens verknoctheid dienen te worden samengevoegd;

1. *Nopens het bevelschrift d.d. 22-6-1962 :*

Overwegende dat het bevelschrift d.d. 22-6-1962 aan appelland op 4 juli 1962 betekend werd; dat het beroep binnen de 15 dagen, hetzij vóór 20 juli 1962 diende ingesteld; dat het beroep echter slechts op 14-8-1962 werd aangetekend, zodat het als laattijdig voorkomt;

Overwegende dat appelland ten deze vruchteloos beweert dat ter zake, niet de beroepstermijn van 15 dagen, eigen aan het kortgeding, doch wel de algemene beroepstermijn van twee maanden zou toepasselijk zijn;

Overwegende dat alhoewel onderscheiden van het eigenlijk kortgeding, in die zin dat dat laatste verband houdt met een principale zaak, wat niet het geval is met het bevelschrift verleend op voet van art. 221 B.W., beide bevelschriften evenwel gemeenzame kenmerken vertonen, nl. het voorlopig karakter en de hoogdringendheid, dat de lange beroepstermijn van twee maanden het karakter van hoogdringendheid zou vrijdelén; dat de «ratio legis» voor beide soorten bevelschriften dezelfde verkorte beroepstermijn aanwijst; dat zulks bevestigd wordt door de voorafgaande werken der Commissie van Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, waar een recht van beroep was voorzien tegen de bevelschriften van art. 221 B.W., waarvan de termijn 15 dagen moest zijn (Parlem. Besch. Kamer van Volksvert. 1958-59, nr. 811, 4, lid 1 en 2; Baeteman, Devours et droits des époux, blz. 356);

Overwegende dat het beroep tegen het bevelschrift d.d. 22-6-1962 derhalve laattijdig is;

2. *Nopens het bevelschrift d.d. 23-7-1962 :*

Overwegende dat waar dit bevelschrift aan appelland niet betekend werd, het beroep tijdig werd ingesteld;

Overwegende dat het bevelschrift d.d. 23-7-1962, dat het vorig bevelschrift bevestigde, verleend werd op grond van art. 221 B.W., en derhalve slechts vatbaar is voor beroep, in geval van onbevoegdheid of machts-overtreding (Cass. 1-4-1960, Pas. 1960, I, 894; Baeteman, op. cit., nr. 306, blz. 355);

Overwegende dat het beroepen bevelschrift de maatregelen vervat in het vorig bevelschrift bevestigt, dat benevens de aanduiding van een afzonderlijke verblijfsplaats, het verbod tot vervreemding en de ondersekwesterstelling, maatregelen die ontegensprekelijk in zijn bevoegdheid lagen, de eerste rechter een maandelijks onderhoudsgeld van 4.500 F bevolen had;

Overwegende dat luidens art. 3 11° bevoegdheidswet (art. 2 Wet 10-2-1953) het de Vrederechter is die in

principe bevoegd is over geschillen rakende de onderhoudsplicht tussen echtgenoten; dat de Voorzitter der Rechtbank, ten deze enkel bevoegd is binnen het raam der procedure tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed;

Overwegende dat de eerste rechter derhalve onbevoegd was, om binnen het raam van art. 221 B.W. een onderhoudsbijdrage aan appelland op te leggen en aan de sekweste de opdracht te geven de uitvoering van deze onderhoudsbijdrage te benaastigen;

Overwegende dat het bestreden bevelschrift dienvolgens niet is in zijn beschikking met betrekking tot het onderhoudsgeld;

Overwegende dat geïntimeerde te deze vruchteloos laat gelden dat de Voorzitter in het bestreden bevelschrift niet meer over onderhoudsgeld heeft gesta-tueerd;

Overwegende immers dat op blz. 2 III° van zijn rekwést tot intrekking van het eerste bevelschrift, appelland aan dit laatste verwijt dat de sekweste gemachtigd werd om bij ontstentenis van appelland onderhoudsgeld aan geïntimeerde uit te keren; dat appelland verzoekt om vrij zijn inkomsten en pensioengelden te ontvangen en argueert dat hij geïntimeerde nooit zonder geldmiddelen heeft gelaten; dat door deze termen appelland ontegensprekelijk het principe van het onderhoudsgeld heeft betwist en dat de Voorzitter door in algemene bewoordingen de maatregelen in het eerste bevelschrift voorzien te handhaven, andermaal over de kwestie van het onderhoudsgeld uitspraak verleende, waarvoor hij onbevoegd was;

Overwegende dat wat de overige maatregelen betreft, de bevoegdheid van de voorzitter afhankelijk is van de dubbele voorwaarde dat één der echtelingen grovelijk aan zijn plichten te kort komt en dat er hoogdringendheid bestaat;

Overwegende dat de laatste voorwaarde niet wordt betwist; dat waar anderzijds de Voorzitter in de motivering van het bevelschrift d.d. 22-6-1962, waarnaar het tweede bevelschrift verwijst in duidelijke termen de feiten aanhaalt nl. de verlating der echtelijke woonst, beledigende brieven, ongepaste houding van appelland, en daarop de bevolen maatregelen steunt hierdoor meteen vaststaat dat de Voorzitter heeft geoordeeld dat deze feiten het plichtsverzuim in hoofde van appelland uitmaken; dat in zijn bevelschrift d.d. 23-7-1962 de Voorzitter ook de feiten vaststelt, nl. verduiking van roerend fortuin, weigering de plaats der deposito's aan te duiden, verkooporders, die de onder sekwesterstelling rechtvaardigen;

Overwegende dat de Voorzitter geen machtsverschrijding pleegt door een maatregel te bevelen die niet verzocht werd (Cass. 1-4-1960 supra cit.);

3. *Nopens het bevelschrift d.d. 27-8-1962 :*

Overwegende dat het beroep tijdig en in regelmatige vorm werd ingesteld;

Overwegende dat de vordering strekte tot de intrekking van de bij bevelschrift d.d. 22-6-1962 en 23-7-1962 bevolen ondersekwesterstelling;

Overwegende dat art. 54 Keizerlijk Decreet d.d. 30-3-1808, dat handelt over de uitdeling der zaken, geen bevoegdheidsbepaling inhoudt en derhalve niet dienend is ter zake;

Overwegende dat de Voorzitter zetelend in gevolge art. 221 B.W. de grond van het geschil onderzoekt, waar hij vooraf het erg plichtsverzuim van de echtgenoot moet vaststellen; dat in dit opzicht zijn bevelschrift een eindbeslissing uitmaakt van voorlopige en tijdelijke aard; dat de Voorzitter in kortgeding gevat

van de intrekking van dergelijke « eindbeslissing » zich dan ook terecht onbevoegd heeft verklaard om een grondgeskil te beslechten dat op voet van art. 221 B.W. was gewezen; dat de Voorzitter trouwens bij gemis aan hoogdringendheid eveneens onbevoegd was;

Overwegende immers dat de gewraakte onder-sekwesterstelling een bewarende maatregel uitmaakt, in het belang der partijen; dat geen dringende noodzakelijkheid voorhanden was betreffende de opheffing van de bevolen aanstelling van een sekwester;

Overwegende dat appellant zich vergeefs steunt op het feit dat geïntimeerde door kwetstige bevelschriften uit te voeren en de onder-sekwesterstelling te behouden, een feitelijkheid zou plegen die appellant in zijn rechten zou krenken; dat deze stelling niet opgaat; dat vooreerst de rechten van de verdediging ter zake gevrijwaard werden; dat partijen telkens vóór de Voorzitter verschenen zijn en verhoord werden; dat waar de Voorzitter op grond van het grof plichtsverzuim vanwege appelland de bestreden maatregelen heeft bevolen, het uitvoeren van deze maatregelen dan ook geen rechtskrenkende feitelijkheden in hoofde van geïntimeerde kunnen uitmaken;

Om deze redenen :

Het Hof,

Alle andere of strijdig besluiten verwerpende;

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Gehoord in openbare terechtzitting advocaat-generaal de Hoon, in zijn eensluidend advies;

Voegt samen de zaken ingeschreven op de algemene rol onder nummers 964 en 1048;

1. Ten aanzien van het bevelschrift d.d. 22-6-1962 :

Verklaart het beroep onontvankelijk wegens laat-tijdigheid;

2. Ten aanzien van het bevelschrift d.d. 23-7-1962 :

Ontvangt het beroep. Verklaart het gedeeltelijk ge-grond.

Zegt voor recht dat de Voorzitter der rechtbank onbevoegd was om te statueren over het onderhouds-geld. Ten deze hervormend. Doet het bevelschrift te niet in zijn beschikking betreffende het onderhouds-geld. Bevestigt het in zijn overige beschikkingen.

3. Ten aanzien van het bevelschrift d.d. 27-8-1962 :

Ontvangt het beroep. Verklaart het ongegrond.

Bevestigt het bestreden bevelschrift.

Verwijst appelland in de 3/4 en geïntimeerde in het overige vierde der kosten van de aanleg.

HOF VAN BEROEP TE LUIK

5e Kamer. — 15 maart 1963.

Voorzitter : M. Ulrix.

Raadsheren : M.M. Winants en Alsteens.

Advokaat-generaal : M. Kellens.

Advokaten : Mrs. Driessen en E. Janssen.

Onrechtmatige daad. — Verkeersongeval met auto-voertuig veroorzaakt door een jongen van minder dan zestien jaar. — Schuld van de eigenaar van het voertuig. — Mede-aansprakelijkheid van de ouders.

Het is een fout vanwege de eigenaar van een voertuig een jongen van minder dan 16 jaar oud hiermede te laten rijden, niet alleen omdat het besturen van een voertuig op deze leeftijd verboden is (art. 11 van het algemeen verkeersreglement) maar ook omdat hij daartoe wegens de aan zijn leeftijd inherente onbezonnenheid niet geschikt is. Een zestienjarige bij zijn ouders inwonende jongen ontvangt de toelating om alleen per fiets, met ongeveer vierhonderd frank zakgeld enkele dagen op reis te gaan; in werkelijkheid verblijft hij drie dagen in zijn eigen stad en laat zijn ouders in de waan, dat hij elders vertoeft.

In de onderhavige zaak hebben de ouders, nu hun aansprakelijkheid op een vermoeden van schuld berust, niet bewezen dat zij de onrechtmatige daad van hun kind niet hebben kunnen beletten. Het hof oordeelt dat zij tekortschoten in de opvoeding en schuld hebben door een gebrek aan toezicht op het ogenblik, waarop de daad gepleegd werd.

Schouben-Jermée t/ Sampermans.

Gezien de stukken van het geding, namelijk de regelmatige uitgifte van het vonnis, uitgesproken op 12 april 1962 door de burgerlijke rechtbank van eerste aanleg van het arrondissement Tongeren;

Overwegende dat het hoger beroep, aangetekend bij exploit in datum van 8 juni 1962 van deurwaarder J. Geuens, ter standplaats Tongeren, ontvankelijk is;

Overwegende dat de vordering van appellanten, oorspronkelijk aanleggers, strekt tot vergoeding van de schade, hun berokkend tengevolge van een verkeersongeval, dat zich op 1 augustus 1960, te Tongeren, voorgedaan heeft;

Dat deze vordering tegen geïntimeerde ingesteld is in zijn hoedanigheid van vader en wettelijke beheerder der goederen van zijn minderjarige zoon Jean, geboren de 26 maart 1945, en van burgerlijk verantwoordelijke persoon, op grond van artikel 1384 van het Burgerlijk wetboek, voor de daden van voornoemde, met hem inwonende minderjarige;

I. Betreffende de verantwoordelijkheden :

1. Vordering tegen de minderjarige zelf ingesteld.

Overwegende dat, krachtens de beslissing van 26 november 1960 gewezen door den Kinderrechter bij de Rechtbank van eerste aanleg van het arrondissement Tongeren, welke in kracht van gewijsde getreden is het « erga omnes » vaststaat dat de minderjarige zoon van geïntimeerde het ongeval van 1 augustus 1960 door zijn schuld veroorzaakt heeft;

Overwegende dat de schade, waarvoor vergoeding gevorderd wordt, echter ook veroorzaakt werd door de schuld van degenen, die ze geleden hebben; dat het ongeval inderdaad niet ware gebeurd, indien

VLAAMSE JURISTEN.

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

appellanten niet geduld hadden dat de minderjarige zoon van geïntimeerde over hun wagen beschikte, dat zij wel beweren dat hij de contactsleutel van hun wagen buiten hun weten weggenomen had, toen hij ermee vertrok om de rit te ondernemen tijdens dewelke het ongeval zich voorgedaan heeft, maar dat zij van hun bewering niet het minste bewijs bijbrengen, noch aanbieden en het, integendeel, gelet op de betrekkingen tussen hem en appellanten (waarover meer hierna), dient aangenomen te worden dat zij hem in het bezit van de contactsleutel gelaten hadden; dat de zoon van geïntimeerde wel toegeeft dat appellante Jermée hem, bij het vertrek, gezegd heeft dat hij «de auto niet mocht nemen», maar dat het geen verwondering baart dat hij dat verbod niet ernstig opgenomen heeft, wanneer men bedenkt dat hij voordien reeds meermalen de wagen van appellanten met hun toelating bestuurd had, hetzij om: met appellante Jermée naar Maastricht te gaan of om haar van haar woonplaats gelegen Kastanjewal 10, te Tongeren, naar de herberg, die zij op het Vrijthof te Tongeren, uitbaat, te brengen, hetzij om appellant Schouben naar Luik, waar hij werkzaam is, te vervoeren, hetzij om de wagen uit de garage te halen of erin onder te brengen, hetzij om, de dag zelf van de feiten, alleen zijnde in de wagen van Luik naar Tongeren terug te keren (hetgeen uitlegt dat hij de contactsleutel op zak had, toen hij 's namiddags, rond 17.30 u. met de wagen vertrokken is); dat de omstandigheid dat appellante Jermée volgens haar eigen verklaring aan de Rijkswacht, hem gevraagd had hier te gaan bestellen bij de genaamde Nicolaers, een reden te meer was om haar verbod niet ernstig op te nemen; dat, ten slotte, de betrekkingen tussen appellanten en de zoon van geïntimeerde ook uitleggen waarop hij in de mening verkeerd heeft over hun wagen te mogen beschikken, dat, immers, uit het afschrift van den strafrechterlijken bundel blijkt dat hij op zaterdag 30 juli 1960 omstreeks 10.30 uur uit de ouderlijke woning, gelegen te Tongeren, Hasseltse steenweg 39, vertrokken is om zich per fiets naar Scherpenheuvel te begeven, doch, te Bilzen aangekomen terug naar Tongeren gereden is, «omdat het regende» in de herberg uitgebaat door appellante Jermée terechtgekomen is, waar hij tot 2.30 uur gebleven is, de nacht van zaterdag op zondag bij een vriend doorgebracht heeft, de ganse zondag in de herberg verbleven heeft, er de nacht van zondag op maandag geslapen heeft en er maandag 1 augustus 1960 nog vertoefd heeft tot zijn vertrek rondom 17.30 u.; dat de wijze waarop appellanten hem bejegend hebben, gewis niet als gepast voorkomt, vermits zij wisten of moesten weten dat de zoon van geïntimeerde een jonge knaap was, die de leeftijd van 16 jaar nog niet bereikt had en zij door hun gedragingen hem hulp verleend hebben om drie dagen lang te fuiven;

Overwegende dat het geen betoog behoeft dat het vanwege appellanten een fout is een jongen, minder dan 16 jaar oud, over hun wagen te laten beschikken, niet alleen omdat hij geen auto mocht besturen (artikel II, 2° verkeersreglement), maar ook omdat de onbezonnenheid eigen aan zijn leeftijd, hem daartoe ongeschikt maakte, hetgeen de wijze, waarop het ongeval gebeurd is, overigens uitgewezen heeft;

Overwegende dat appellanten, die zelf ook schuld treft, daarom voor de twee derden zelf voor de gevolgen van het ongeval moeten instaan;

2. Vordering tegen geïntimeerde op grond van artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek ingesteld:

Overwegende dat uit den strafrechterlijken bundel

blijkt dat geïntimeerde zijn minderjarige zoon de toelating gegeven had om zich alleen per fiets, met ongeveer vierhonderd F op zak, naar Scherpenheuvel te begeven, waar hij «geen familie, noch kennissen heeft», en het er mee eens was dat hij «enige dagen zou achterblijven en de nachten in een hotel of elders zou doorbrengen»;

Overwegende dat het geïntimeerde behoort het vermoeden van schuld, dat krachtens artikel 1384 voormeld op hem berust, omver te werpen;

Overwegende dat geïntimeerde het hem opgelegde tegenbewijs niet bijbrengt, dat wel, integendeel, de ter zake vaststaande feiten aantonen dat hij tekort gekomen is aan zijn verplichting zijn minderjarige zoon behoorlijk op te voeden, vermits deze niet beseft heeft dat het ongepast was drie dagen lang, in zijn eigen stad, van huis weg te blijven, zijn ouders in de waan latende dat hij zich naar Scherpenheuvel begeven had; dat geïntimeerde ook nagelaten heeft toezicht uit te oefenen op zijn minderjarige zoon, vermits hij er zich niet om bekommerd heeft een of ander middel te bedenken om, gedurende de voorgenomen uitstap verbinding met hem te houden, maar hem gedurende meerdere dagen vrije teugel liet, des te meer daar hij de reis alleen moest ondernemen;

Overwegende dat geïntimeerde dus, op grond van artikel 1384 voormeld voor een derde verantwoordelijk is voor de schade aangericht door zijn minderjarige zoon;

II. Betreffende de schade:

Overwegende dat het bedrag van de herstellingskosten van de wagen, ten belope van 43.971 F niet betwist wordt;

Overwegende dat, wegens genotsderving gedurende $15 + 3 = 18$ dagen, een vergoeding van $18 \times 150 \text{ F} = 2.700 \text{ F}$ aan appellanten toekomt;

Overwegende dat appellanten niet bewijzen dat zij ook tengevolge van het ongeval enig verlies van beroepsinkomsten zouden geleden hebben; dat appellante Jermée, indien zij de wagen gebruikte om handel te drijven, een ander voertuig gedurende de achttien dagen van onbeschikbaarheid van de in het ongeval betrokken wagen, in huur kon nemen; dat de omstandigheid dat zij zulks niet gedaan heeft, een bewijs te meer is dat zij geen verlies aan beroepsinkomsten geleden heeft;

Om deze redenen,

Het Hof, uitspraak doende op tegenspraak en in openbare zittingen;

Gelet op artikelen 24 en 36 van de wet van 15 juni 1935;

Gehoord de heer J. Kellens, advocaat-generaal in zijn deels eensluidend advies;

Ontvangt het hoger beroep;

Doet het bestreden vonnis teniet;

Veroordeelt geïntimeerde, in zijn hoedanigheid van wettelijke beheerder der goederen van zijn minderjarige zoon Jean, geboren den 26 maart 1945, en van burgerlijk verantwoordelijke persoon, op grond van artikel 1384 van het burgerlijk wetboek; te betalen aan appellanten de som van $(43.971 + 2.700) \times 1/3 = 15.557 \text{ F}$ (vijftienduizend vijfhonderd zeven en vijftig F) plus de gerechtelijke intresten aan 4,5% per jaar, vanaf 8 november 1961 en een derde der kosten van het geding in beide aanleggen.

MILITAIRE GERECHTSHOF TE BRUSSEL

28 februari 1962.

Voorzitter : M. Moeneclaeys.

Substituut-auditeur-generaal : M. Vander Vorst.

Advokaten : Mrs. Kickx, Hubené en Dierick.

Bevoegdheid van de militaire rechtsmacht. — Strekking van art. 26 van het Wetboek van militaire rechtspleging.

De gewone rechtsmacht is bevoegd om een aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon te berechten, wanneer hij tegelijkertijd met een aan de gewone rechtsmacht onderworpen persoon vervolgd wordt, hetzij als dader, mededader van of medeplichtige aan een misdrijf, hetzij wegens samenhangende misdrijven (art. 26 wetboek van militaire rechtspleging). De woorden « tegelijkertijd » moeten in hier voege geïnterpreteerd worden, dat de uitbreiding van de bevoegdheid van de gewone rechtsmacht uitgesloten is wanneer de zaak, bij deze laatste rechtsmacht aanhangig wordt gemaakt nadat reeds over de voor de bevoegde militaire rechtsmacht vervolgte feiten, zij het dan ook slechts in eerste aanleg, uitspraak werd gedaan.

O.M. t/ Samson.

Overwegende dat de beroepen te bekwaamere tijd en regelmatig naar de vorm aangetekend werden en dus als ontvankelijk voorkomen;

Overwegende dat bij kantschrift van de Heer Krijgsauditeur te Gent, d.d. 17 april 1961, de bundel betrekking hebbende op het ongeval, waarvan spraak, aan de Heer Procureur des Konings te Dendermonde ter beschikking toegestuurd werd, een burger, nl. Pisele Jozef, thans ter zake burgerlijke partij, betrokken zijnde;

dat bij kantschrift d.d. 8 augustus 1961, uitgaande van de Heer Procureur des Konings, bedoeld bundel terug aan de Heer Krijgsauditeur overgemaakt werd met melding dat zijn ambt geen vervolgingen instelde lastens Pisele voornoemd; dat hij tevens de Heer Krijgsauditeur verzocht te willen beschikken lastens verdachte, welke, zoals hoger aangehaald, toen ter tijd, beroepsmilitair in de Duitse Bondsrepubliek was;

Overwegende dat verdachte bij wijze van rechtstreekse dagvaarding d.d. 12 januari 1962, de burgerlijke partij Pisele Jozef, strafrechtelijk vervolgt wegens de onvrijwillige slagen en kwetsuren door hem opgelopen tijdens hetzelfde verkeersongeval waarover het Hof thans te kennen heeft; dat ingevolge bedoelde rechtstreekse dagvaarding, voornoemde Pisele uit hoofde dier feiten, gedagvaard is om te verschijnen op 5 maart 1962 voor de Correctionele rechtbank van Dendermonde;

Dat verdachte, op grond van art. 26 van het Wetboek van militaire rechtspleging de onbevoegdheid van het Militair Gerechtshof, opwerpt daar de rechtstreekse gedaagde partij een niet militair is en derhalve, zo beweert hij, wegens verknochtheid, of liever identiteit, alleen de burgerlijke strafrechtsmacht bevoegd is, derwijze dat de verwijzing naar de gewone strafrechtsmacht, die gevat is door de rechtstreekse dagvaarding, mag gevraagd worden;

Overwegende dat er dient aan herinnerd dat de gewone rechtsmacht bevoegd is om een persoon, onderworpen aan de militaire rechtsmacht, te oordelen, wanneer hij en een persoon onderworpen aan de ge-

wone rechtsmacht, tegelijkertijd, vervolgd zijn, hetzij als daders, mededaders van of medeplichtigen aan een misdrijf, hetzij wegens samenhangende misdrijven;

dat de woorden : « tegelijkertijd », van voormeld artikel 26 in hier voege dienen geïnterpreteerd dat bedoelde uitbreiding van bevoegdheid van de gewone rechtsmacht uitgesloten is wanneer de uitvoerende vervolging bij de gewone rechtsmacht werd aangebracht nadat reeds over de grond van de eerst uitgevoerde vervolging door de daartoe bevoegde militaire rechtsmacht uitspraak werd gedaan, al zij het ook, zoals in de casu, in eerste aanleg;

Overwegende dat hieruit volgt dat niettegenstaande de rechtstreekse dagvaarding waarvan spraak, het Hof bevoegd is om te beslissen omtrent de feiten ten laste van verdachte gelegd en tevens gebeurlijk te kennen over de eisen der burgerlijke partijen;

Om deze redenen :

Het Hof,

Gelet op artikelen 26, 104, 105 van het Wetboek van militaire rechtspleging van 15 juni 1899 en 24 van de wet van 15 juni 1935, ter zitting door de Heer Eerste Voorzitter aangeduid,

naar bescheiden beslissende, en uitsprekende in afwezigheid van de betichte en van de burgerlijke partijen,

Ontvangt de beroepen, alle verdere of strijdige besluiten van de hand wijzend,

Verklaart zich bevoegd om te beslissen omtrent de feiten ten laste van verdachte gelegd en tevens gebeurlijk te kennen over de eisen der burgerlijke partijen;

Stelt de zaak voor verdere behandeling op...

Kosten ten laste van verdachte.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

2e Kamer bis. — 1 december 1960.

Voorzitter : M. De Preter.

Advokaten : Mrs. Peeters, Pelgrims en Koelman.

Verzekeringen. — Wijze waarop een verzekeringskontraakt tot stand komt. — Strekking van een door de verzekeraar op een ingevuld formulier aangebrachte vermelding « mondelinge dekking verleend vanaf... ».

Normaal komt een verzekeringskontraakt, zijnde een consensueel kontraakt, tot stand op het ogenblik waarop de partijen vrijwillig hun wederzijdse toestemming hebben gegeven en hun overeenstemmende wil tot kontrakteren op enigerlei wijze hebben uitgedrukt. Het tot stand komen van een verzekeringskontraakt stelt niet noodzakelijk het bestaan van een polis voorop.

Nu in het door de verzekerde ingevuld formulier en in de aan hem ter ondertekening toegezonden polisexemplaren geen bepaling voorkomt, dat het kontraakt eerst ontstaan en uitwerking krijgen na betaling van de premie of na terugzending van het ondertekende polisexemplaar, kan de verzekeraar niet stellen dat zijn risico slechts aanvangt te lopen vanaf het tijdstip waarop de premie is betaald en waarop hij het voor hem bestemde ondertekend polisexemplaar heeft ontvangen.

De door de verzekeraar op het door de verzekerde ingevulde formulier aangebrachte vermelding « Mondelinge dekking verleend vanaf... »

zonder beperking van duurtijd, toont aan dat hij het verzekeringskontraat vanaf dat tijdstip als definitief gesloten aanzag (zie nader het vonnis).

Van der Zande en cs. t./ N.V. La Royale Belge.

Overwegende dat de eis van aanleggers ontvankelijk voorkomt;

Overwegende dat de eis van aanleggers er toe strekt om verweerster te horen veroordelen tot betaling aan aanleggers sub B. gezamenlijk een bedrag van 300.000 F en aan aanleggers sub C. gezamenlijk eveneens een bedrag van 300.000 F, ingevolge het overlijden van de onderscheiden rechtsvoorgangers van aanleggers sub B. en C., die als inzittenden van de auto van aanlegger sub A. op 16 mei 1959 te Leopoldburg bij een ongeval om het leven kwamen;

Overwegende dat aanleggers hun vordering steunen op de beschikkingen van een verzekeringskontraat dat aanlegger sub A. met verweerster zou afgesloten hebben en waarbij al de inzittenden van zijn auto bij ongeval zouden verzekerd zijn in geval van overlijden voor een bedrag van 300.000 F, ingeval van blijvende arbeidsonbekwaamheid voor een bedrag van 300.000 F en voor wat aangaat de geneeskundige kosten voor een bedrag van 30.000 F;

Overwegende dat verweerster in een door haar verspreide folder publiciteit maakte voor het afsluiten van een verzekeringskontraat, genaamd « Inzittenden van Autorijtuigen », waarbij zij de uitbetaling waarborgde van vergoedingen ingeval van overlijden, ingeval van blijvende arbeidsonbekwaamheid en de terugstorting der geneeskundige kosten, na een verkeersongeval overkomen aan de inzittenden van het verzekerd voertuig;

Overwegende dat de gewaarborgde vergoedingen verschilden naar gelang de verzekeringnemer een der drie door verweerster voorgestelde veiligheidsformules had gekozen, waarvoor een vast premiebedrag — alles inbegrepen — was aangeduid;

Overwegende dat aanlegger sub A. op zulke door verweerster verspreide folder op 1 februari 1959 zijn naam, voornaam, beroep, adres en plaatnummer van zijn autovoertuig vermeldde en tevens uitdrukkelijk aanduidde de door verweerster onder cijfer III voorgestelde verzekeringsformule te verkiezen;

Overwegende dat aanlegger sub A. op de folder tevens de wens uitdrukte de gekozen polis te ontvangen door bemiddeling van de firma J. Van Breda & Co, makelaars in verzekeringen;

Overwegende dat hoewel aanlegger sub A. nagelaten had zijn handtekening te plaatsen op de door hem ingevulde folder, verweerster echter na ontvangst van deze folder aan de daarin uitgedrukte wens gevolg gaf en op 10 februari 1959 aan de firma J. Van Breda & Co samen met een kwijting van de jaarpremie het door haar getekend dubbel exemplaar van het door aanlegger sub A. gekozen verzekeringskontraat overmaakte ter ondertekening door laatstgenoemde;

Overwegende dat het voor verweerster bestemd polisexemplaar, nadat het door aanlegger sub A. was ondertekend, door bemiddeling der firma J. Van Breda & Co slechts teruggezonden werd aan verweerster op 19 mei 1959, datum waarop tevens de premie zou betaald zijn;

Overwegende dat de in het verzekeringskontraat omschreven risico's zich reeds verwezenlijkten op 16 mei 1959, wanneer bij een verkeersongeval te Leopoldburg de genaamden Loyaen Jean Albert en Sleenckx Jeannine Martine Marie-José, onderscheidenlijk rechts-

voorgangers van aanleggers sub B. en C., als inzittenden van het autovoertuig van aanlegger sub A. om het leven kwamen;

Overwegende dat enerzijds volgens verweerster het verzekeringskontraat slechts tot stand kwam na het ongeval en wel op 20 mei 1959, vermits zij slechts op deze datum met een begeleidend schrijven d.d. 19 mei 1959 van de firma J. Van Breda & Co terug in bezit werd gesteld van het door aanlegger sub A. ondertekend en voor haar bestemd polisexemplaar, tengevolge waarvan zij alsdan sub A. van haar verzekeringsaanbod d.d. 10 februari 1959, wanneer zij hem door bemiddeling van zijn makelaar de polisexemplaren ter ondertekening opstuurde;

Overwegende dat anderzijds aanleggers voorhouden dat het verzekeringskontraat reeds afgesloten was op 6 februari 1959, vermits op dit tijdstip verweerster de door aanlegger sub A. ingevulde folder ontving, waardoor zij meteen in kennis werd gesteld van de aanvaarding door deze laatste van haar openbaar verzekeringsaanbod hetwelk in de stelling van aanleggers, in de inhoud zelf van de folder besloten lag;

Overwegende dat normaal een verzekeringskontraat, zijnde een consensueel kontraat, tot stand komt op het ogenblik waarop de betrokken partijen vrijwillig hun overeenstemmende wil tot contracteren op enigerlei wijze hebben uitgedrukt;

Overwegende dat het ontstaan van een verzekeringskontraat echter niet noodzakelijk het bestaan van een polis vooropstelt; (zie : F. Waleffe Jr. « Technique et Législation des Assurances » n° 27);

Overwegende dat noch in het door aanlegger sub A. ingevuld formulier noch in de aan deze ter ondertekening overgemaakte polisexemplaren enige beschikking voorkomt waarin bepaald zou zijn dat het verzekeringskontraat slechts zou ontstaan en uitwerking zou hebben na betaling van de premie of na terugzending aan verweerster van het voor haar bestemde en door aanlegger sub A. ondertekende polisexemplaar;

Overwegende dat verweerster dus geenszins mag beweren dat zij slechts voor de dekking van het risico mag aangesproken worden vanaf het tijdstip waarop de premie werd betaald en waarop zij haar polis-exemplaar door aanlegger sub A. ondertekend, terug ontving; (zie : Répertoire Pratique du Droit Belge v° « Assurances Terrestres » N° 196);

Overwegende integendeel dat verweerster niet betwist dat zij reeds sedert 6 februari 1959 de door aanlegger sub A. op het door hem op 1 februari 1959 ingevuld formulier aangeduide risico dekte, zoals trouwens blijkt uit de desbetreffende schriftelijke vermelding op gemeld formulier onder de bewoordingen (donné couverture verbale le 6-2-59 » get. (onleesbaar);

Overwegende dat door het niet beperken van de duurtijd dezer gegeven dekking, voor dewelke ten andere geen afzonderlijke premie werd geëist, verweerster zelf het verzekeringskontraat reeds als definitief gesloten aanzag vanaf 6 februari 1959, tijdstip van waarop zij trouwens uitdrukkelijk in de later opgestelde polis zowel als in de premiekwijting, de gevolgen van het kontraat deed terugwerken; (zie : F. Monette-A. De Villé-R. André, in « Traité des Assurances Terrestres » Dl 1 n° 229);

Overwegende dat verweerster niet gemeend heeft de door haar sedert 6 februari 1959 verleende risicodekking te moeten intrekken ondanks het uitblijven van de premiebetaling en van de terugzending van het door aanlegger sub A. te ondertekenen polisexemplaar;

Overwegende integendeel dat zij er zich alleen toe beperkt heeft op 8 april 1959 en op 10 mei 1959 aan-

legger sub A., langs zijn makelaar om, schriftelijk aan te manen de premie te betalen en de polis getekend terug te sturen;

Overwegende dat het derhalve moet aangenomen worden dat het betwiste verzekeringskontraat tussen aanlegger sub A. en verweerster inderdaad tot stand kwam op 6 februari 1959 en nog niet verbroken was op 16 mei 1959 waarop het gedekte risico zich voerdeed;

Overwegende dat aanlegger sub A. er een rechtmatig belang bij heeft dat aan de rechtverkrijgenden van de inzittenden van zijn voertuig door verweerster de vergoeding zou uitgekeerd worden zoals bedongen in het verzekeringskontraat dat hij afsloot met deze laatste;

Overwegende dat aanleggers sub B. en aanleggers sub C. de rechtverkrijgenden en de erfgenamen zijn van onderscheidenlijk Loyer Jean Albert en Slecckx Jeannine M. M. J., die beiden bij het verkeersongeval te Leopoldsburg op 16 mei 1959 het leven lieten als inzittenden van de auto van aanlegger sub A.;

Overwegende dat de eis van aanleggers derhalve gegrond voorkomt;

NOOT: In dit nummer is ook het arrest van het Hof van Beroep te Brussel d.d. 13 februari 1963, waarbij vorenstaand vonnis werd bevestigd, opgenomen.

CORRECTIONELE RECHTBANK TE TONGEREN

28e mei 1963.

Voorzitter: M. L. Driessen.

Rechters: M.M. A. Schiepers en J. Michiels.

O.M.: M. E. Vandeplas.

Advokaten: Mrs. Colsoul en Tudts (beiden van Landen).

Taalgebruik in gerechtszaken. — Beroep van O.M. door dagvaarding. — Originele vordering strekkend tot beroep moet op straffe van nietigheid in dezelfde taal als bestreden vonnis gesteld zijn. — Betekening van vertaling is onvoldoende.

Het beroep door de Procureur des Konings ingesteld tegen een vonnis van een politierechtbank, dient op straffe van nietigheid volledig in de taal van het bestreden vonnis te geschieden.

Een franstalige originele vordering van de Procureur des Konings, strekkende tot dit beroep, waarvan een in het Nederlands gestelde vertaling alleen samen met een nederlandstalig exploit van dagvaarding wordt betekend, brengt de nietigheid van het beroep mede.

Procureur des Konings te Hoei en b.p. Degroot t./ Vreven en Colsoul.

Gelet op het hoofdberoep ingeslagen door het Openbaar Ministerie, eerste en tweede alsmede op het incidenteel beroep ingeslagen door de burgerlijke partij bij verklaring ter zitting dezer Rechtbank ter zitting van 14 mei 1963 tegen het vonnis op tegenspraak uitgesproken door de Politierechtbank van het kanton Landen op 25 november 1962;

Gelet op het vonnis der Correctionele Rechtbank, zetelend in graad van beroep te Hoei, gedragen op tegenspraak in datum van 7 december 1962, de zaak naar

deze Rechtbank, zetelend in graad van beroep, verwijzende;

1. Ontvankelijkheid der beroepen:

Overwegende dat het beroep van eerste, tweede en derde tijdig en in de vereiste vorm werden aangetekend en derhalve ontvankelijk zijn;

Overwegende dat, wat betreft het beroep van het Openbaar Ministerie, de vordering van de heer Procureur des Konings te Hoei in datum van 21 november 1962, in de Franse taal is opgesteld; — dat deze originele Franse vordering daarna in het Nederlands werd vertaald door een beëdigd vertaler, en als vertaling in een nederlandstalig exploit van dagvaarding vermeld, betekend werd;

Overwegende dat vermits het bestreden vonnis der politierechtbank te Landen in de Nederlandse taal werd opgesteld, de vordering van de heer Procureur des Konings te Hoei, strekkende tot het instellen van beroep door dagvaarding der partijen, krachtens artikel 24 der wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken eveneens in de Nederlandse taal diende opgesteld te zijn (Zie Algemene praktische Rechtsverzameling trefwoord Taalgebruik in gerechtszaken door L. Lindemans n° 239); — dat derhalve de bedoelde vordering nietig is en het beroep van het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk;

Om deze beweegredenen,

De Rechtbank, zetelend in graad van beroep, uitspraak doende op tegenspraak en in openbare zitting, Verklaart het beroep van het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk;

VREDEGERECHT TE ANTWERPEN

4e kanton. — 3 april 1963.

Rechter: M. Struyf.

Advokaten: Mrs. Verbaet en Debergh.

Verkeer. — Achteruitlopen van stoppende trein. — Geen onvoorzienbare hindernis.

Een autobestuurder, die kort achter een uit 51 spoorwagens samengestelde trein rijdt moet weten, dat het remmen en tot stilstand brengen van een dergelijke trein niet zonder stoten kan gebeuren en dat het teruglopen van de laatste wagens over een korte afstand geen ongewoon en derhalve geen onvoorzienbaar feit is.

N.V. Avanti t./ N.M.B.S.

Aangezien over de grond als onbetwist tussen partijen vaststaat dat op 22 maart 1962 omstreeks 17.10 uur een aanrijding plaats greep tussen een aanlegster toebehorende vrachtwagen en de laatste wagen van een stel van 51 ledige spoorwegwagens van verweerster en wel op het ogenblik dat de voerder van dit stel remde om hetzelfde voor de voor het verkeer gesloten Aziabrug tot stilstand te brengen waardoor de spoorwagens enkele meters terugliepen en de laatste spoorwagen zodoende gezegde vrachtwagen die het stel op een tiental meters volgde, aanreed;

Aangezien aanlegster voorhoudt dat haar voerder

het teruglopen van de spoorwegwagens op een tiental meters niet mocht vermoeden en dat de aanrijding aan de onoplettendheid en onvoorzichtigheid van de machinist te wijten is;

Aangezien verweerster deze bewering volstrekt betwist en doet gelden dat het teruglopen van spoorwagens van een stoppend stel geen onvoorzienbaar feit is;

Aangezien hieromtrent blijkt uit de in afschrift overgelegde straffbundel dat het ongeval gebeurd is bij daglicht en normale zichtbaarheid; dat het stel spoorwagens gesleept werd met een snelheid van 5 km. per uur en op circa 10 meter van de gesloten brug stopte;

Aangezien daaruit volgt dat aanlegsters voerder die achter het stel reed wist en moest weten dat het stel voor de gesloten brug tot stilstand zou komen;

Aangezien hij tevens wist en moest weten dat het remmen en tot stilstand brengen van een stel van een en vijftig ledige spoorwagens niet zonder stoten zou gebeuren en dat het teruglopen op een korte afstand van de laatste spoorwegwagens tengevolge van de reactie der buffers geen ongewoon feit is;

Aangezien gelet op de lengte van het stel, het teruglopen over een tiental meters van de laatste wagen niet volkomen onvoorzienbaar kan heten;

Aangezien overigens deze afstand in het onderhavig geval niet gemeten werd doch alleen door aanlegsters voerder geschat werd; dat deze schatting dan ook met de grootste omzichtigheid moet beoordeeld worden en wel met des te meer reden omdat hij aan getuige Robaer Jozef verklaard heeft dat hij te kort achter de wagens reed;

Aangezien de voerder van de vrachtwagen met op dusdanige korte afstand achter een remmend stel spoorwagens op de treinsporen te rijden zich vrijwillig aan gevaren blootgesteld heeft, voor de gevolgen waarvan hij alleen moet instaan;

Aangezien Wij niet bewezen achten dat de machinist het ongeval had kunnen vermijden indien hij zijn achterligger voormeld tijdig had opgemerkt;

Om deze redenen:

Rechtdoende op tegenspraak;

Verklaren aanlegster ontvankelijk in haar vordering;

Verklaren de vordering ongegrond;

Wijzen aanlegster ervan af en laten de kosten voor haar rekening.

BOEKBESPREKING

R. E. Megarry. — *Lawyer and litigant in England*. — Londen, Stevens & Sons Limited. 1962. 205 blz.

In de bekende serie van de Hamlyn Lectures, waarin reeds zovele meesterstukjes van de Engelse rechtsliteratuur verschenen, werd zopas een nieuw deel uitgegeven, het 14e van de reeks, «*Lawyer and litigant in England*». Het boekje is van de hand van R. E. Megarry, een bekende personaliteit in de Engelse rechtswereld, Queen's Counsel aan de balie te Londen, verantwoordelijk uitgever voor de boekrecencies in het tijdschrift «*The Law Quarterly Review*» en «*Reader in Equity in the Inns of Court*». De hier gebundelde lezingen werden gehouden gedurende de maanden november en december 1962 in de universiteit te Cambridge en zij hebben voor doel een onderzoek in te stellen naar de verhouding tussen de praktiserende

jurist en de procesvoerende particulier. Voorzeker een uiterst origineel onderwerp, dat de auteur ruimschoots gelegenheid geeft om zijn uitgebreide kennis, zijn brede ervaring en zijn psychologische finesse te doen blijken. Het boek is daarbij geschreven met een milde humor, die zo dikwijls eigen is aan Engelse geschriften van die aard en, doorheen de meest zakelijke uiteenzetting, ziet men steeds de fijn-monkelende en enigszins sceptische glimlach van de auteur.

Schrijver wil nagaan welke de waarde is van de Engelse «*lawyer*» en van het Engels gerechtelijk systeem voor het publiek. Onderstrepen wij dat het onderzoek zich beperkt tot de burgerrechtelijke sector. Het strafrecht blijft buiten beschouwing. Ook de rechtspraak door gezwoornen in burgerlijke zaken, die trouwens steeds zeldzamer is, wordt niet in het onderzoek betrokken.

Het boek vangt aan met enkele statistische gegevens. In Engeland en Wales zijn er, voor een bevolking van 46 miljoen zielen, globaal 24.000 practiserende juristen. Hiervan zijn er ongeveer 1900 barrister, terwijl al de overige solicitor zijn. Er kan dus vastgesteld worden dat er gemiddeld één solicitor beschikbaar is voor 2.000 personen, terwijl er één barrister voorkomt voor 23.000. Schrijver doet opmerken dat in de Verenigde Staten er normaal één practiserende jurist voor 750 personen geteld wordt, waaruit dient afgeleid dat in Engeland het aantal voorzeker niet overdreven dient geacht.

De spreiding van deze beide categorieën rechtsgeleerden is uiterst verschillend. Solicitors zijn te vinden over heel het land, met natuurlijk een grotere concentratie in de stedelijke agglomeraties, terwijl de barristers voor drie vierden te Londen gevestigd zijn en het overige vierde verdeeld is over enkele grote steden.

Mr. Megarry schetst een beknopt beeld van de twee grote activiteitssferen die zich in het Engelse rechtseven voordoen, dit van de solicitor en dit van de barrister. De solicitor bevindt zich meestal op zijn kantoor, hij is voortdurend in rechtstreeks contact met de cliënten, hij onderhandelt onafgebroken met zakenlui, technici, rekenplichtigen en confraters, hij leidt een leven van ongemene spanning, wordt overstelpt met telefonische gesprekken, voert een drukke correspondentie en stelt alle mogelijke documenten op. Deze solicitor dient voorzeker een uitgebreide kennis te hebben van alle takken van het recht, doch de auteur doet zeer juist opmerken dat zijn gezond verstand, zijn mensenkennis en zijn zakenzin hem heel wat meer zullen dienen dan zijn rechtswetenschap.

Daartegenover staat de barrister, die in Engeland tot het uiterste individualist is. De associatie wordt aan de Engelse balie niet aanvaard en er bestaat ook geen behoefte aan. In zijn jonge jaren werkt de barrister, als junior, hard voor een patroon, tot hij, later zelf patroon geworden, gebruik maakt van het werk van zijn junioren. Hij wordt nooit rechtstreeks aangesteld door de cliënt. Deze wordt hem steeds door de solicitor aangebracht. Hij heeft bijna geen brieven te schrijven; met de telefoon is hij niet te bereiken; men kan er enkel in slagen zijn klerk op te bellen. Hij studeert, adviseert en treedt op voor de rechtsmacht waar hij pleit en getuigenverhoren bijwoont. Hij leeft de zaken niet van de beginne af mede, doch wordt slechts op een bepaald ogenblik in het proces ingeschakeld. Flair voor zaken heeft bij hem minder belang; hij is de man met de hersens en met het woord; hij is een karakter.

Op deze scherpe onderscheiding tussen de taak van de solicitor en deze van de barrister berust, volgens

schrijver, de hoge waarde van het Engelse rechtssysteem.

Hoe worden nu beiden, solicitor en barrister, met een zaak gelast? De solicitor wordt rechtstreeks gekozen door de cliënt. Deze is volkomen onbevoegd en moet voortgaan op vage aanwijzingen en dikwijls onbetrouwbare aanbevelingen. In elk geval berust de reputatie van een solicitor, wanneer zij gevestigd is, steeds op positieve kwaliteiten. Het gaat echter gans anders bij de keus van de barrister, want deze wordt aangesteld niet door de cliënt, maar wel door de solicitor. Het is niet het oordeel van het publiek dat bepalend is, doch wel het oordeel van de solicitor die dagelijks van dichtbij de activiteit van de barrister kan volgen en volledig ingelicht is aangaande zijn hoedanigheden en zijn waarde. De barristers staan voortdurend onder de controol van de solicitors en hun vergissingen of tekortkomingen zijn dadelijk algemeen gekend en kunnen een fataal gevolg hebben voor hun verdere loopbaan. De jonge barrister die als junior met zijn patroon, of voor hem, in de rechtszaal optreedt, zal zich dus tot het uiterste moeten inspannen om voldoening te geven. Hij wordt immers beoordeeld door bevoegde persoonlijkheden en de solicitor zal diegene uitkiezen die hem de meeste kansen bezorgt op een gunstige uitslag. Hij zal daarbij meer belang hechten aan de barrister die het verwacht vonnis bekomt in de zaak die normaal moest gewonnen worden, eerder dan aan hem die uitzonderlijk, door een briljante prestatie, een onverhoopt succes behaalt. De selectie gebeurt dus voortdurend en de barrister, die aan de balie een schitterende positie bekleedt, heeft deze steeds dubbel en dik verdiend.

Na een uiteenzetting van de bijzonderste deontologische regelen, die gelden aan de Londense balie, wijdt de schrijver een eigenaardig hoofdstuk aan «the barrister's clerk». Deze advokatenklerk is een zonderlinge figuur en een uiterst gewichtig en onontbeerlijk onderdeel in het mechanisme van het Engels rechtseven. Hij staat in dienst niet van één enkel advocatenkantoor, doch wel van een hele reeks «chambers», wel van zes tot twaalf. Voor al deze patroons staat hij in verbinding met de solicitors, bedient hij de telefoon, aanvaardt hij de dossiers, en stelt hij het bedrag vast dat als provisie, als «fee», voor zijn patroon zal dienen gestort te worden. Pikant, zegt de auteur, «he knows no law or very little, but he knows men». Alle financiële aangelegenheden laat de barrister aan zijn klerk over; hij heeft niet de minste zorg voor rekeningen of boekhouding. De klerk wordt ook betaald door middel van een supplement op elke «fee» die hij voor zijn patroon ontvangt; en komt hem hierop ongeveer 10 % toe. Dit maakt voor deze klerken soms een zeer belangrijk inkomen, dat dikwijls in belangrijke mate dit van vele junioren overtreft.

De broederlijke geest die heerst aan de balie en de zeer speciale verhoudingen tussen de advocaten en de rechters, ter zitting en buiten de zitting, geven aanleiding tot een reeks opmerkingen die ons soms verrassend aandoen.

Stippen wij aan dat het leven van de barrister niet altijd gemakkelijk is. Het komt voortdurend voor dat hij gelast is met een reeks zaken die op hetzelfde ogenblik zouden moeten behandeld worden. Dan is het volstrekt uitgesloten dat hij enig uitstel zou kunnen vragen. De zaak die eenmaal werd vastgesteld gaat in elk geval door en het gebeurt nooit dat zij op een latere datum wordt verschoven «merely for counsel's convenience». Zo is hij dikwijls wel genoodzaakt het dossier aan zijn opdrachtgever terug te zenden en zulks

biedt zeer nuttige kansen voor jonge barristers, die hierbij gelegenheid vinden zich te doen gelden. Mr. Megarry keurt nochtans dit systeem af en vindt het verkeerd dat op deze wijze de cliënt verstoken blijft van de bijstand van de advocaat waarop hij had menen te mogen rekenen. Volgens Engelse mentaliteit mag er echter geen minuut van de gerechtelijke tijd verspild worden. Aan de overbelasting van de rollen werd in de laatste tijd wel verholpen door de aanstelling van bevoegde personen als tijdelijk rechter. Ook is het aantal van de effectieve rechters, in de laatste jaren, in belangrijke mate gestegen.

Een advocaat die kan bogen op een aantal jaren voortreffelijke praktijk heeft de kans Queen's counsel te worden of «silk», zoals men dit in Engeland noemt, wegens de zijden toga die hij in deze hoedanigheid mag dragen. Dit heeft voorzeker zijn voordelen: belangrijker zaken, hogere honoraria, hoger aanzien, doch het heeft ook zijn grote nadelen: een meer beperkt aantal zaken en daardoor dikwijls vermindering der inkomsten. De eer wordt soms duur betaald.

Een derde hoofdstuk van het boek heeft betrekking op de voorbereiding tot het beroep, die zeer verschillend is voor de solicitor en de barrister. De solicitor wordt vooral opgeleid in de praktijk, maar hij moet toch over een aantal vakken examens afleggen voor de examenjury van de Law-Society. De barrister daarentegen wordt geëxamineerd in de Inns of court. De examenstof is voor beiden zeer verschillend. Wanneer b.v. fiscaal recht voor de solicitor heel wat belang heeft, blijft dit volkomen vreemd aan de studies van de barrister.

Het wordt zo dikwijls aangehaald dat de kandidaten, die zich in de Inns of court voorbereiden tot de advocatuur, gehouden zijn op vaste tijdstippen een aantal maaltijden in deze Inns te gebruiken. De bedoeling ervan was de oudere leden van de balie de toekomstige confraters te leren kennen. Het gebruik bestaat nog steeds, doch de auteur stipt aan dat de geest van vroeger gewijzigd is. Het aantal studenten uit de overzeese gebieden is zo overweldigend groot dat de bevolking van elke Inn ongeveer verdriedubbeld is en het aantal vreemde studenten bedraagt wel de drie vierden. Het voedsel is even slecht als vroeger, zegt Megarry, doch de conversatie is volledig gewijzigd, zij is bij-de-gronds geworden en heeft meestal een zuiver politieke tournure.

Waar de auteur in het vierde hoofdstuk van zijn boek spreekt over de rechtsmachten treffen ons voortdurend kostelijke passages en wij kunnen dit gedeelte van het werk enigszins vergelijken met het beroemde boekje van Calamandrei «Lof van de rechters door een advocaat», al bereikt het nooit de hoogte van dit Italiaans meesterstukje.

Heden ten dage speelt de politiek slechts een zeer ondergeschikte rol bij de aanstelling van de rechters en het is de persoonlijke waarde die de doorslag geeft. Al de rechters worden uitsluitend benoemd uit de practizerende advocaten. Academische juristen hebben niet de minste kans op een benoeming. Schrijver keurt zulks volkomen goed en hij maakt een scherp onderscheid tussen de academische rechtsgeleerdheid en de juridische praktijk. Waar bij de eerste de feiten duidelijk zijn, maar de wet onzeker, is meestal in de praktijk de wet duidelijk, doch zijn de feiten niet klaar. Het is de barrister die gedurende gans zijn loopbaan in al de zaken, die hij behandelt, hoofdzakelijk worstelt met de feiten en daarom is hij ook best geschikt om tot rechter benoemd te worden. Ook de solicitors hebben geen kans om rechter te worden, tenzij in de lagere en bijkomende posten; hun activi-

teit is te vreemd aan de terechtzittingen. De auteur geeft hiervoor goede redenen, zoals hij dit ook doet voor het beginsel dat rechters slechts aangesteld worden op vrij gevorderde leeftijd, rond de 50 jaar, en dat zij geen promotie te verhoppen hebben.

Treffend en geestig is Mr. Megarry waar hij handelt over de hoedanigheden die van een rechter kunnen gevorderd worden. Deze bestaan vooral uit vlug begrip, scherp doorzicht, feeling om dadelijk de werkelijkheid van de feiten aan te voelen, zonder dat lange of herhaalde uitleg nodig is. Besluitvaardigheid is ook een eerste vereiste, daar de Engelse rechter zijn beschouwingen en zijn beslissing mondeling improviseert. Schrijver hekelt de rechter die op de zitting geestigheden meent te moeten verkopen of die zich al te praatziek aanstelt. Het hoort ook dat de rechter niet zou tussenkomen bij het ondervragen van de getuigen; wanneer hij er zich toe beperkt de ondervraging, die door de advocaten geschiedt, te volgen, heeft hij een oneindig grotere kans tot objectieve beoordeling. Na veel wikken en wegen over de hoedanigheden en de gebreken van de rechters besluit de auteur als volgt: «What is needed is the indefinable judicial quality. Is the man big enough, sure enough, balanced and broad enough? Has he zeal without passion, tolerance without laxity, and an infinity of patience? Will he sit in the middle of his chair, neither poised nervously on the front of the seat nor reclining carelessly at the back?» En, Calamandreï aanhalend, voegt hij er aan toe: «A judge does not need superior intelligence. It is enough that he be possessed of an average intellect so that he can understand quod omnes intelligunt. He must, however, be a man of superior moral attainments in order to be able to forgive the lawyer for being more intelligent than he»...

Veel wordt ons nog verteld over de manier waarop door de rechter recht wordt gesproken. Zal hij formalistisch zijn en strikt de wet toepassen door zich op een zuiver intellectueel en algemeen plan te houden, of zal hij zich laten beïnvloeden door de billijkheid en oordelen «on the merits» t.t.z. menselijk zijn en zijn individuele mening enigszins boven de wet stellen? In de meeste gevallen doet de Engelse rechter het laatste, doch hij zal er niet voor uitkomen. In talrijke vonnissen blijft de «ratio decidendi» verborgen en de uitspraak zal meestal «a moral rather than a legal judgment» zijn.

Dit is niet zo gemakkelijk te verantwoorden in het Engels recht, want de precedents zijn bindend, doch meestal beschikt de rechter over een uiterst fijne nuanceringsvermogen, waardoor hij er steeds in slaagt het voorhanden geval van de vorige te onderscheiden.

Hoofdzak voor Mr. Megarry is het feit dat de belanghebbende mag rekenen op «a full and fair hearing». Het prestige van het gerecht is er in de eerste plaats mee gediend dat de particulier, die procedeert, de overtuiging heeft dat alle mogelijke argumenten, die hem nuttig schijnen, door de rechter gehoord worden en aan zijn oordeel onderworpen. Nu is meestal de belanghebbende een slecht beoordelaar in zijn eigen proces en hij zal tal van beschouwingen voorbrengen die eigenlijk niet ter zake dienend zijn. De rechter moet echter de moed hebben, en hij heeft in elk geval de plicht, met een oneindig geduld deze uiteenzettingen te aanhoren. Twee houdingen van de rechter worden door de auteur op de scherpste wijze afgekeurd, eerst de «short cut», waarbij de rechter, die meent voldoende ingelicht te zijn, aan de barrister het woord afneemt, en dan de «judicial assertion» waarbij tijdens de debatten de rechter op de zitting zijn mening doet kennen. Deze beide handelwijzen, hoe ze ook

zakelijk mogen verantwoord zijn, grieven op de diepste wijze degene die op het gerecht beroep doet en zijn van aard om het vertrouwen in de rechtsbedeling erg te schokken. Wanneer destijds dergelijke houding van de rechter meermaals voorkwam is daarin, in de laatste jaren, voorzeker een kentering gekomen en geeft hij thans meestal blijk van een oneindig geduld en van een stilzwijgende objectiviteit.

Schrijver vraagt zich ook nog af in welke mate de Engelse rechters rekening dienen te houden met de uitspraken van rechtsmachten uit het Commonwealth. Sommigen houden daar niet in het minst rekening mede, anderen hechten er een groot belang aan en deze houding gaat in stijgende lijn. Er zijn inderdaad beslissingen van hoven, zoals deze van Australië en van Nieuw-Zeeland, die een zeer grote betekenis hebben en die vooral gewichtig zijn omdat zij meestal de precedents van de diverse rechtbanken uit heel het Britse Rijk onderzoeken. Waar de Engelse rechter zich traditioneel meestal uitsluitend hield aan de beslissingen van zijn eigen gerecht bieden deze uit sommige delen van het Commonwealth zeer belangrijk rechtsvergelijkend materiaal. Het zou dus voorzeker wenselijk zijn dat steeds meer met deze uitspraken rekening werd gehouden.

Om de kwaliteit van de rechters, vooral in de hogere rechtsmachten, te verbeteren, zou Megarry ook het gebruik willen zien tot stand komen dat men aan sommige hoge magistraten een «sabbatical year» zou toestaan; dit zou namelijk bestaan in een jaar verlof dat hun zou toegekend worden om in buitenlandse hoven het gerechtelijk leven mee te maken. Hij beveelt namelijk aan dat deze maatregel steeds zou genomen worden voor elk rechter van de «court of appeal» na het derde jaar dat hij in dit hoge hof zitting zal hebben genomen. Het zou voorzeker aan de staat een belangrijke uitgave kosten, daar de wedde van een «lord justice of appeal» 8.000 £ (1.120.000 Belg. F) bedraagt en verder ook de reiskosten, nog zouden moeten gedekt worden. Maar, zegt de auteur, de staat zou waar voor zijn geld krijgen.

Hij betreurt ook dat de Engelse rechtsmachten niet beschikken over een volledig stel «reports» waarin de uitspraken van de overzeese gebieden verzameld zijn; deze zijn inderdaad niet aanwezig noch in de «court of appeal» noch in het «judicial committee» van de «privy council». De uitgave voor het aanschaffen van dit jurisprudentieel materiaal zou ook zeer lonend zijn.

De onpartijdigheid van de rechter is natuurlijk een allereerste vereiste, doch wanneer het hem gemakkelijk is onpartijdig te zijn tussen de partijen, is het hem dikwijls moeilijk een volledige onpartijdigheid te handhaven tussen «counsels». Persoonlijke sympathieën en antipathieën spelen hier fataal een rol. Vooral kleurlingen hebben de indruk dat hun in zekere mate tekort gedaan wordt. Ook hier acht schrijver de toestand in de laatste jaren gewijzigd en hij onderstreept het geduld en de hoffelijkheid die door de rechters aan de dag gelegd worden ten opzichte van al de raadslieden zonder enig onderscheid.

Een bijzonder kenmerk van de Engelse rechtsbedeling is haar uitsluitend mondeling karakter. Wat geschreven is krijgt slechts belang wanneer het ter zitting wordt gelezen. Zo zal zelfs een «affidavit» slechts bewijskracht verwerven wanneer het stuk ter zitting mondeling wordt ter kennis gebracht. De ondergrond van deze stelregel berust op psychologische beschouwingen. Het mag niet dat een rechtzoekende er zou kunnen aan twifelen of zijn stukken en bewijsmiddelen wel door de rechter zouden gelezen zijn. De

barrister moet er zich rekenschap kunnen van geven dat niets aan de rechter ontsnapt; hij moet zijn reacties kunnen volgen bij de uiteenzetting van al de middelen; « justice » moet gezien worden.

Veel valt er nog, volgens de auteur, aan de Engelse rechtsbedeling te verbeteren. Zo is de procedure al te strak en zou een grotere buigzaamheid zeer gewenst zijn. Er valt op dit gebied te leren van de Amerikaanse methoden.

Ook de stoffering van de gerechtshokalen in de « law courts » geeft schrijver geen voldoening; de plaats voor de balie is al te eng uitgemeten en het is dikwijls de barristers niet gemakkelijk materieel hun taak te vervullen. Ook op dit terrein hebben de Verenigde Staten een grote voorsprong.

Zeër wetenswaardige mededelingen worden gedaan aangaande de verdiensten aan de balie. Wanneer er algemeen over geroepen wordt dat de gerechtskosten in Engeland oneindig veel te hoog liggen, spelen, volgens Mr. Megarry, de honoraria van barrister en solicitor daarin niet de belangrijkste rol. Aan de hand van allerlei statistieken toont hij aan dat de inkomsten van de « lawyers », naar gelang de categorie tot dewelke zij behoren, lager zijn dan deze van andere vrije beroepen. Het is enkel in de hoogste klasse tot dewelke slechts weinigen genaken, dat het cijfer van de inkomsten deze van alle andere beroepen overtreft. Doch de hoge « fees » die door enkele zeer vooraanstaande barristers in rekening worden gebracht, hebben vooral ten doel de overbelasting met cliënteel te vermijden en een gedeelte van deze cliënteel te verwijderen. Voor de counsel zelf hebben deze inkomsten betrekkelijk weinig belang, daar ze in de hogere schijven bijna volledig door de belastingen worden opgeslorpt. Het maakt b.v. voor een advocaat, wat betreft de effectieve inkomsten waarover hij beschikt, weinig verschil uit of hij nu ofwel 15.000 £ ofwel 30.000 £ verdient.

Wat de auteur verder onderstreept is de ongenadige noodzakelijkheid voor de « legal profession » harder te werken dan misschien in gelijk welk ander beroep het geval is. De omstandigheden zijn zo dat er haast geen vrije tijd voorkomt en dat avonden en zaterdagen meestal volledig aan het vervullen van beroepsplichten worden besteed.

Zouden nu de kosten van het gerecht geringer zijn wanneer de beroepen van « barrister » en « solicitor » zouden samengesmolten worden? Schrijver meent het niet; de vervulde taak zou in elk geval moeten gehonoreerd worden en, hoe nu ook de verdeling hiervan geschiedt, het zou naar alle waarschijnlijkheid op het bedrag van de kosten weinig invloed uitoefenen.

Het Engels gerechtelijk stelsel is in ons land al te weinig bekend en het lijdt geen twijfel dat het hier besproken boek een van de allerbeste is om onze juristen met de werkelijkheid van het Engels systeem in contact te brengen.

Er werden in deze bespreking slechts enkele grepen gedaan uit de overvloed van mededelingen, die in de tekst voorkomen, doch zij die het werk in zijn geheel willen lezen zullen daarbij ruimschoots beloond worden.

Al heeft de auteur zeer talrijke kritieken op het Engels gerechtelijk leven uitgebracht, toch komt hij tot het besluit dat, wanneer er misschien slordige solicitors, onbekwame barristers en zelfs partijdige rechters zijn voorgekomen, Engeland in algemene zin terecht fier mag gaan op al degenen die deelachtig zijn aan de rechtsbedeling.

René Victor

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

De plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie der balie van Antwerpen is vastgesteld op zaterdag, 19 oktober 1963, te 15 uur, in de zittingzaal van het Hof van Assisen, in het Gerechtsgebouw te Antwerpen.

De openingsrede zal gehouden worden door Mr. Hein Albers, die zal handelen over: « Het woord is aan het individu. Enkele beschouwingen bij het Europees verdrag van de Rechten van de Mens ».

Het traditioneel banket zal plaats hebben in de Salons van het Huis Osterrieth, Meir 85, te Antwerpen.

Na het banket volgt de traditionele revue, waarna het Bestuur van de N.V. Bank van Parijs en van de Nederlanden de deelnemers in de gelegenheid stelt haar prachtige schilderijenverzameling te bewonderen.

Conferentie van de Jonge Balie te Brugge

De plechtige openingszitting van de Conferentie van de Jonge Balie te Brugge zal gehouden worden in het Justitiepaleis, Burg, te Brugge, op zaterdag, 12 oktober 1963 te 16 uur.

Mr. Roger De Vriendt spreekt in zijn openingsrede over: « In verband met Feitelijke Vennootschappen ».

Receptie in de Balkonzal van het Provinciaal Hof te 18 uur.

Het traditioneel feestmaal zal plaats hebben in het Hotel Memlinc Palace, Markt, te Brugge, te 20 uur.

Conferentie van de Jonge Balie te Kortrijk

De plechtige openingszitting van de Conferentie van de Jonge Balie te Kortrijk is vastgesteld op zaterdag, 5 oktober 1963 te 15.30 uur in het Gerechtsgebouw, Henri Nolfstraat te Kortrijk.

De openingsrede zal uitgesproken worden door Mr. Pol Lambert en draagt als titel: « De Advocatuur in de Literatuur ».

Het traditioneel banket zal plaats hebben in de salons Herpels te Kortrijk te 19.30 u.

MEDEDELINGEN

Centrum voor Publiekrecht

Belangrijke mededeling:

1. Het Centrum voor Publiekrecht (Lesbroussartstraat 128, Brussel) zoekt ter aanvulling van zijn wetenschappelijke staf:

— één mandaat met volledige dagtaak (full-time)

— twee mandaten met halve dagtaak (half-time)

2. Opdracht: Wetenschappelijk speurwerk (research) op het gebied van publiekrecht.

3. Voorwaarden: belangstelling voor bekwaamheid tot wetenschapsbeoefening.

4. Vergoeding: volledige dagtaak: 12.000 F per maand; halve dagtaak: 6.000 F per maand.

5. Inlichtingen: Centrum voor Publiekrecht. Telef. 48.85.13.

ERRATUM

In de tekst van de openingsrede van de Heer Procureur-generaal R. Hayoit de Termicourt « Conflict tussen het verdrag en de interne wet », die verscheen in het Rechtskundig Weekblad van 15 september i.l., zijn, zeer tot ons spijt, enkele storende drukfouten geslopen. Wij vermelden ze hierna en verzoeken onze lezers wel de tekst zelf te willen verbeteren.

In de tekst, lees :

Kol. 75, voorlaatste regel : soevereiniteitsbeperkingen i.p.v. soevereiniteitsbepalingen.

Kol. 77, voorlaatste alinea, regel 21 : volkenrecht i.p.v. volenrecht.

Kol. 81, alinea 3, regel 4 : (70) i.p.v. (20).

In de noten :

(kolommen 87 tot 92)

Noot 26, aan te vullen als volgt : « Zie ook het arrest van 28 maart 1962 (*Dall.* 1963, bl. 518 en noot getekend Ph. M.), naar luid waarvan : « Les dispositions du traité international prévalent sur la loi interne » ».

Noot 34, regel 5, lees : par traité i.p.v. part traité.

Noot 39, regel 2, voeg toe, na « nr. 138 » : bl. 13.

Noot 43, voorlaatste regel : lees *Pasic.* 1956 i.p.v. *Pasic.* 1955.

Noot 65, alinea 2, regel 7, lees E.E.G. i.p.v. CEE.

Noot 73, regel 5, lees Organisations i.p.v. Organisation.

Noot 77, aan te vullen als volgt : « In bepaalde gevallen neemt het Hof ook kennis van een door particulieren ingesteld beroep ».

Noot 79, alinea 2, regel 5, lees Over i.p.v. Om. Laatste regel, lees 1963 i.p.v. 1961.

Noot 109, aan te vullen als volgt : Nopens het verschil, wat het E.E.G.-verdrag betreft, tussen « verordeningen » en « beschikkingen », raadpl. *Hof van Justitie* 14 december 1962, twee arresten, en noot getekend R. M. Chevallier (*Dalloz* 1963, bl. 489).

Men merke op dat de handelingen, die door het E.E.G.- en het E.G.A.-verdrag als « verordeningen » worden beschouwd, in het E.G.K.S.-verdrag omschreven zijn : beschikkingen die niet van individuele aard zijn.

TIJDSCHRIFTEN

Advocatenblad, jrg. 1963 - nr. 7 :

O.A.C. Verpaelen, Confraterniteit. — H.M. Voetelink, De algemene raad en de public relations. — A.P. Funke, Bijzonderheden betreffende barristers. — H. Scholten, Journée des Avocats Suisses de 1963. — A.Z. van Overal, Zijne Majesteit Frans XI, Keizer aller Schutters te Leveroy.

Rechtsgeleerd Magazijn Themis 1963 - nr. 3 :

H.J.M. Gerlings, De Kronen onze Vorsten. — P.P. C.H. Van de Voort, De bevoegdheid van de Rechterlijke Macht in de Nederlandse Antillen.

Nederlands Juristenblad jrg. 1963 - nr. 31 :

J.M. Kan, De onderlinge verhouding van wettelijke voorschriften, van verschillende wetgevers afkomstig. — J.M. Polak, De wetgeving van het Departement van Justitie. — M.C. Dekhuijzen, Zaken en zakelijke rechten in het ontwerp B.W. — H. Niemeyer, Nog eenmaal (?) : De inbeslagneming c.a. van gestolen voorwerpen.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie jrg. 1963 - nr. 4781 :

A.G. Maris, Interest en rentevoet bij onteigening.

Journal des Tribunaux, jrg. 1963 - nr. 4415.

E. de le Court, La communication des dossiers répressifs par le procureur général.

Répertoire Fical jrg. 1963 - nr. 7-8.

L. Van de Poel, La Réforme fiscale. — Les revenus déjà taxés et les précomptes.

Res Publica jrg. 1963 - nr. 5 :

P. Masse, Panification et démocratie. — M. Mouskhely, Vers la dissolution de l'Etat soviétique ? — H. Brugmans, Un cas de pathologie politique : l'« Action française ». — Y. Nuyens, Pressiegroepen en politieke partijen. — I. Rens, L'enquête internationale en droit constitutionnel et parlementaire comparé. — R.A. Holmes, The national farmers union and the British negotiations for membership in the european economic community.

Recueil Dalloz jrg. 1963 - nr. (Parijs) :

R. Plaisant, Les projets de convention européenne sur les brevets d'invention.

VLAAMSE JURISTEN,

"Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad